
alternatif politika

Cilt 8, Sayı 3, Ekim 2016

GÖÇ SAYISI

Misafir Editör: Didem DANIŞ

MAKALELER

Geçici Göçün Sesleri:

İstanbul'daki Keldani-İraklı Göçmenlerin Müzik Pratikleri

Evrin Hikmet ÖĞÜT

The Syrian Musicians in Istanbul:

The Relationship Between Repertoire and Stage

Hussain HAJJ

Intersecting Lives in Post-Migration Period:

The Dynamics of Relations between "Host" Women from Turkey and "Guest"

Women from Syria

Selin ALTUNKAYNAK

Bolu'da Suriyeli ve Iraklı Sığınmacılar:

Milliyetçilik, Erillik ve Vatandaşlık Temelinde Öteki Algısı

Ülkü GÜNEY- Nahide KONAK

The Neo-Ottoman Turn in Turkey's Refugee Reception Discourse

Sophie KLOOS

Konfeksiyon Sektöründe Küresel Bağlantılar:

Göçmen işçiler, sendikalar ve küresel çalışma örgütleri

Didem DANIŞ

*alternatif
politika*

Cilt 8, Sayı 3, Ekim 2016

*alternative
politics*

Volume 8, Issue 3, October 2016

alternatif politika

Editöryal Kadro

Editör: Rasim Özgür Dönmez
Asistan Editör: Nuh Uçgan
Asistan Editör: Kasım Timur
Asistan Editör: Caner Kalaycı

Yayın Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Aksu Bora (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Bruno S. Sergi (Messina University)
Prof. Dr. Darko Marinkovic (Megatrend University of Applied Sciences)
Prof. Dr. Edward L. Zammit (Malta University)
Prof. Dr. Kamer Kasım (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Kemal Öke (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Berna Turam (Hampshire College)
Doç. Dr. Esra Hatipoğlu (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Filiz Başkan (İzmir Ekonomi Üniversitesi)
Doç. Dr. Hamit Coşkun (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Pınar Enneli (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Veysel Ayhan (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Burak Arıkan (Sabancı Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Defne Karaosmanoğlu (Bahçeşehir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Elçin Aktoprak (Ankara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Fatih Konur (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Gökhan Telatar (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. İpek Eren (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Maya Arakon (Yeditepe Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Nilay Ulusoy Onbayrak (Bahçeşehir Üniversitesi)
Dr. Evgina Kermeli (Bilkent Üniversitesi)
Dr. Şener Aktürk (Koç Üniversitesi)
Avukat Ebru Sargıcı

Danışma Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Aylin Özman (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe Kadioğlu (Sabancı Üniversitesi)
Prof. Dr. Bogdan Szajkowski (The Maria Curie-Skłodowska University, Lublin)
Prof. Dr. Füsün Arsava (Atılım Üniversitesi)
Prof. Dr. Mithat Sancar (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tayyar Arı (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Tim Niblock (University of Exeter)
Prof. Dr. Ümit Cizre (İstanbul Şehir Üniversitesi)
Doç. Dr. Sibel Kalaycıoğlu (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. İnci Özkan Kerestecioğlu (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Rubba Salih (University of Exeter)

alternatif *politika*

Alternatif Politika Dergisi, bir grup akademisyen tarafından disiplinler arası çalışmalara ilişkin süreli yayınların azlığı nedeniyle doğan ihtiyacı karşılamak üzere oluşturulmuş, dört ayda bir yayınlanan hakemli bir dergidir. Siyaset bilimini merkez alarak, kültürel çalışmalar, medya, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, sosyal psikoloji, ekonomi politik ve antropoloji gibi disiplinleri de kapsayan yayınlar yapmayı amaçlayan dergi, adı geçen alanların her boyutuyla ilgili kuramsal ve analitik çalışmaların yanı sıra, kitap incelemelerine de yer vermektedir.

Alternatif Politika Dergisi'nin amacı, yayınladığı konularda hem bilimsel çalışmalar için akademik zemin hazırlamak, hem de söz konusu görüşlerin paylaşılmasını sağlayarak yeni açılımlar yaratmaktır. Bu bağlamda, teorik çalışmalara olduğu kadar, alan çalışmalarına da yer vermek amacındadır. Çalışmalarınızı Alternatif Politika'ya bekliyoruz.

Dergiye yazı göndermek isteyenler için e-posta adresi: alternatifpolitika@gmail.com

Alternatif Politika, aşağıdaki veri tabanları tarafından taranmaktadır:

Worldwide Political Science Abstracts, Scientific Publications Index, Scientific Resources Database, Recent Science Index, Scholarly Journals Index, Directory of Academic Resources, Elite Scientific Journals Archive, Current Index to Scholarly Journals, Digital Journals Database, Academic Papers Database, Contemporary Research Index, EBSCOhost, Index Copernicus, Asos Index, ACAR Index, İdeal Online ve Gesis Sowiport – Portal für Sozialwissenschaften.

alternatif politika

Cilt 8, Sayı 3, Ekim 2016

MAKALELER

Misafir Editörden, *i-vi*.

Geçici Göçün Sesleri: İstanbul'daki Keldani-Iraklı Göçmenlerin Müzik Pratikleri, Evrim Hikmet ÖĞÜT, 460-473.

The Syrian Musicians in Istanbul: The Relationship Between Repertoire and Stage, Hussain HAJJ, 474-487.

Intersecting Lives in Post-Migration Period: The Dynamics of Relations between "Host" Women from Turkey and "Guest" Women from Syria, Selin ALTUNKAYNAK, 488-504.

Bolu'da Suriyeli ve Iraklı Sığınmacılar: Milliyetçilik, Erillik ve Vatandaşlık Temelinde Öteki Algısı, Ülkü GÜNEY- Nahide KONAK, 505-535.

The Neo-Ottoman Turn in Turkey's Refugee Reception Discourse, Sophie KLOOS, 536-561.

Konfeksiyon Sektöründe Küresel Bağlantılar: Göçmen işçiler, sendikalar ve küresel çalışma örgütleri, Didem DANIŞ, 562-586.

alternatif politika

Volume 8, Issue 3, October 2016

ARTICLES

From the Guest Editor, *i-vi*.

Sounds of Temporary Migration: Musical Practices of Iraqi-Chaldean Migrants in Istanbul, Evrim Hikmet ÖĞÜT, 460-473.

The Syrian Musicians in Istanbul: The Relationship Between Repertoire and Stage, Hussain HAJJ, 474-487.

Intersecting Lives in Post-Migration Period: The Dynamics of Relations between “Host” Women from Turkey and “Guest” Women from Syria, Selin ALTUNKAYNAK, 488-504.

Syrian and Iraqi Refugees in Bolu: Perception of the Other based on Nationalism, Masculinity and Citizenship, Ülkü GÜNEY- Nahide KONAK, 505-535.

The Neo-Ottoman Turn in Turkey's Refugee Reception Discourse, Sophie KLOOS, 536-561.

Global Dealings in Apparel Manufacturing: Migrant Workers, Trade Unions and Global Labor Initiatives, Didem DANIŞ, 562-586.

The logo consists of the letters 'A' and 'S' in a stylized, black, serif font, enclosed within a square frame with an orange border.

Misafir Editörden

GÖÇ SAYISI

2015 yazında Ege ve Akdeniz üzerinden göçmen geçişlerinin artışıyla, göç konusu siyasi gündemin en önemli konularından biri haline geldi. Avrupa Birliği ülkelerinde bir yandan gelenlere kucak açan “hoş geldiniz” hareketleri, bir yandan da göçmen karşıtı aşırı sağın yükselişine tanıklık ettik. “Mülteci krizi” karşısında çözüm bulma derdine düşen Avrupalı siyasetçiler 29 Kasım 2015’te Türkiye ve Avrupa Birliği arasında bir ortak eylem planı imzalanmasını sağladılar. 16 Mart 2016 toplantısında da anlaşmanın uygulamaya geçirilmesine karar verildi. Genel hatlarıyla bu anlaşma, Türkiye’nin mülteci akınını yavaşlatması ve Avrupa Birliği ülkelerine gerekli belgeler olmadan geçenlerin Türkiye’ye geri gönderilmesi karşılığında, Türkiye’nin AB adaylığı için yeni müzakere fasılları açılmasını, mülteci kabulünde harcanmak üzere maddi destek verilmesini ve 72 maddelik listenin tamamlanması durumunda Türk vatandaşlarına “vizesiz Avrupa” hakkı tanınmasını içeriyordu. Başka bir yazıda (Danış, 2016) detaylı olarak tartıştığım bu anlaşma, aslında Türkiye’de göç alanının tüm aktörleri ve boyutları için – göç politikalarından göç araştırmalarına, mültecilere yönelik çalışan sivil toplum kuruluşlarından kalabalık mülteci nüfusa sahip belediyelere kadar geniş bir kesim için – bir dönüm noktası oluştuyordu.

Bulduğumuz coğrafyada göçler her zaman en önemli toplumsal dinamiklerden biri oldu. Sadece son 150 yıllık döneme baktığımızda bile Osmanlı’nın son döneminden cumhuriyetin kuruluşuna, oradan da bugüne kadar, göçlerin Türkiye’yi nasıl etkilediğini görebiliriz (Abadan-Unat, 2002; Tekeli, 2008; İçduygu, Erder ve Gençkaya 2009). Özellikle 1990 sonrası hem çatışmaların artması, hem de küreselleşmenin etkisiyle dünyanın hemen her yerinde göç ve iltica hareketleri arttı. Elbette bu durum Türkiye için de geçerli oldu. En son Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye sığınmasıyla görünür olduğu üzere, Türkiye’de yabancı nüfusun hem sayısı, hem de çeşitliliği arttı. 1935’te yapılan Cumhuriyet döneminin ikinci nüfus sayımında yurtdışı doğumluların oranı % 5,95 idi (bu nüfus çoğunlukla Balkanlar ve Kafkasya’da kaybedilen Osmanlı topraklarından göç etmiş muhacirlerden ve Türk-Yunan nüfus mübadelesiyle gelenlerden oluşuyordu). 20.

yüzyıl boyunca yurtdışı doğumlu nüfus oranı sistematik bir şekilde azalarak 1985’de %1,85’e kadar indikten sonra tekrar çıkış trendine girdi. Bugün Ekim 2016 verilerine göre¹ sayısı 2,75 milyon olan Suriyeli mültecilerin toplam nüfusa oranı %3,5 civarındayken, kayıtlı 235 bin civarı sığınmacı ve 400 bin civarı yasal ikamet sahibi yabancıyı eklediğimizde bu oran % 4,5’a yaklaşmaktadır.

Türkiye’de göç alanındaki araştırmacıların hemfikir olduğu üzere, Türkiye’deki göçmen nüfus son dönemde sayıca artarken, köken ülkeleri, geliş motivasyonları ve yasal statüleri itibarıyla da çeşitlenmeye başladı. Peki, Türkiye’de göçmen, mülteci ve yabancı derken kimlerden bahsediyoruz? En başta, şu an en görünür olan, sayıca tüm diğer gruplardan daha önemli olduğu gibi araştırma alanında da üstünlük kuran Suriyeli mültecileri anmak gerekir. Bu açıdan Alternatif Politika dergisinin bu sayısında yer alan makalelerin çoğunun da bu gruba değiniyor olması şaşırtıcı değil.

Suriyeli mülteciler dışında bireysel olarak Türkiye’de sığınma başvurusunda bulunan İran, Irak ve Afganistan kökenlilerin başı çektiği sığınmacılardan; çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerinde çalışmak üzere ülkeye çalışma amacıyla gelen kadınlardan; Türkiye’nin tarihsel hinterlandından gelip yerleşen nüfuslardan; Ege ve Akdeniz sahillerindeki Avrupalı emeklilerden veya sayıları giderek artan yabancı öğrencilerden de bahsetmek gerekir.

Türkiye’deki yabancılara dair önemli ayrımlardan biri yasal belgelere sahip olanlar ve olmayanlar arasında gözleniyor. Düzenli göçmen statüsündeki yabancılar (devlet diliyle söylersek yasal göçmenler) küresel ekonomiye daha fazla entegre olmuş sektörlerde gözleniyor. Çok uluslu şirketlerde çalışma izni sahibi olarak çalışan, genelde yüksek vasıflı, üniversite mezunu, yüksek ücretli işlerde çalışan bu gruplara İngilizcede ‘*migrant*’ (göçmen) yerine ‘*expatriate*’ (ülkesi dışında yaşayan kişi) deniyor olması bile küreselleşmenin yarattığı yeni eşitsizlikleri göstermesi açısından çarpıcı. Düzensiz göçmen dendiğinde ise ikamet ve/veya çalışma için gerekli belgelere sahip olmayan yabancılar kastedilmekte, bunlar arasında da ilk akla gelen ev içi hizmetlerinde çalışan kadınlar, imalatta veya tarımda ucuz işgücü olarak emeğini satan yabancılar akla gelmektedir.

Bu noktada toplumsal değişim ve göç arasındaki ilişkiden de bahsetmek gerekir. İçinde bulunduğumuz dönemi ‘ileri modernite’ veya ‘sanayi sonrası toplum’ olarak tanımlayan sosyal bilimciler, bu dönemin önemli özelliklerinden biri olarak iş bölümü ve uzmanlaşmanın ciddi ölçüde artmış olmasının altını çiziyorlar.

¹ “Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler” Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim tarihi 26 Ekim 2016)

Bugünün küresel ekonomisi ve küreselleşen toplumsal kesimleri yeni vasıflara haiz çalışanlara ihtiyaç duyuyor. Göçmenler, bazen ucuz işgücü olarak, bazen de özel vasıfları sayesinde bu talebe cevap veriyorlar; zaten büyük bir kısmı kendi ülkelerindeki çatışma ve istikrarsızlık ortamından kaçmak zorunda kaldıkları için başka bir imkanları da olmuyor. Bu anlamda eşitsizliklerin keskinleştiği bir dünyada, Bauman'ın işaret ettiği gibi göçmenlerin bir kesimi için hipermobil elitler, çok daha kalabalık diğer kesimi içinse yeni paryalar demek yanlış olmasa gerek (Bauman, 2013).

Bu sayıda bulunan makalelerin üçü Göç Araştırmacıları Platformu'nun 16 Nisan 2016'da düzenlediği "Türkiye'de Suriyelilerin Durumu: Geçicilikten Kalıcılığa" başlıklı atölyede sunulan bildiriler oldu. Kasım 2015 ve Mart 2016'da Türkiye ve Avrupa Birliği arasında varılan mutabakat sonrası düzenlenen bu bilimsel toplantı, uzun süre "misafir" olarak görülen, Ekim 2014'te Geçici Koruma Yönetmeliği ile kısmî de olsa yasal bir statü kazanan Suriyeli mültecilerin, Türkiye'de kalıcı olduklarının zımnen kabul edildiği bir dönemde gerçekleşmişti. Bu anlaşma pek çok alandaki etkisi dışında sosyal bilimlerde de göç çalışmalarının yıldızının parlamasını sağladı. Alternatif Politika dergisinin Temmuz 2012'deki "Göç" sayısının üzerinden dört sene geçmişken bu konuya bir kez daha müstakil sayı ayırmış olması ve son dönemde çok sayıda genç araştırmacının bu alana ilgi duyması, Türkiye sosyal bilimlerinde göç araştırmalarının gelişimine dair olumlu göstergeler olarak kabul edilmeli.

Bu sayıda **Evrin Hikmet Öğüt**'ün İstanbul'daki Keldani-Iraklı göçmenlerin müzik pratiklerine odaklandığı makalesi, içeriğinin özgünlüğü kadar Türkiye'de göç çalışmalarının alt disiplinlerindeki zenginleşmeyi göstermesi açısından da çok değerli bir çalışma. Göç sürecinin özgün koşullarını müzik pratiklerine -müzik üretimi ve kullanımına- odaklanarak anlatan Öğüt etnomüzikoloji, sosyoloji ve göç çalışmaları arasında kurduğu alanda göçmenler için geçicilik-kalıcılık ilişkisini özgün bir bakış açısıyla tartışıyor.

Kendisi de Suriyeli Kürt bir müzisyen ve etnomüzikolog olan **Hussein Hajj**, 2015 yılında İstanbul'daki Suriyeli müzisyenler üzerine yaptığı saha çalışmasından yola çıkarak yazdığı makalesinde eğitimi, icrası ve sahnesiyle müziğin toplumsal boyutlarına odaklanıyor. Geçicilik ve kalıcılık konusunu da sorunsallaştırdığı

çalışmasında, Türkiyeli ve Suriyeli müzisyenler arasında müzik aracılığıyla kurulan iletişimin imkan ve kısıtlarına dair ipuçları sunuyor. Yazarın kendi kişisel deneyiminden de beslenen bu çalışma etnografik özellikleriyle göç çalışmalarına değerli bir katkı sunuyor.

Selin Altunkaynak makalesinde toplumsal cinsiyet kavramını esas alarak yerlilik/göçmenlik, ev sahipliği/misafirlik gibi ikilikleri tartışıyor. Georg Simmel'in yabancı kavramıyla, Elias ve Scotson'ın yerleşikler ve dışarıdakiler (*established and outsiders*) kavramlaştırmalarını kullanarak, Hatay ve Gaziantep'te Suriyeli ve Türkiyeli kadınlar arasındaki toplumsal ilişkileri irdeliyor. Hem mülteciler hem de yerli kadınlar için "geçicilik" algısının etkilerini irdelerken sahadan kadınların seslerine yer vererek, kadın çalışmaları ile göç araştırmalarının kesişiminde özel bir alan açıyor. Ayrıca, pek çok başka konuda olduğu gibi göç çalışmalarında da aslan payını kapatan İstanbul dışında bir coğrafyada yürütülmüş bir araştırma olması açısından değerli bir katkı sunuyor.

Hakim araştırma mekanları dışında yürütülen bir diğer çalışma da **Ülkü Güney ve Nahide Konak**'ın, Bolu'da Iraklı ve Suriyeli sığınmacıların yerli nüfus tarafından nasıl algılandıklarını inceledikleri makaledir. Kırk dört derinlemesine görüşmeye dayanan araştırmanın sonucunda, görüşmecilerin ötekileştirmeyi ikili ve hiyerarşik kurgulara referansla inşa ettiklerini, milliyetçilik ve erillik söylemlerinin burada başat rol oynadığını göstermektedirler. Dil temelinde bir ötekileştirmenin daha az gözlenmiş olması ileride etnik kimlik üzerine yapılacak araştırmalar için ilgi çekici bir başlangıç sunmaktadır.

Sophie Kloos siyasetçilerin Suriyeli mültecilere yönelik tutum ve söylemlerine odaklanarak Türk kimliğinin nasıl (yeniden) tanımlandığını inceliyor. Siyasi söylemde öne çıkan din kardeşliği ve misafirperverlik vurgusuyla yeni dönemde milli kimliğin din çevresinde kurulduğunu ve bu anlamda neo-Osmanlıcı bir dönüşüm yaşandığını iddia ediyor. Özellikle erken cumhuriyet dönemi göçmen kabul politikalarıyla bugünü karşılaştırarak zengin ve verimli bir tartışmanın kapılarını açan bu makale, "dışarıdan gelenin kabulü"nde asimilasyonist veya çok-kültürcü politikaların işleyişine dair de ipuçları sunuyor.

Ben de (**Didem Danış**) bu sayıya 2015 yılının ikinci yarısında başladığım ve İstanbul'daki hazır giyim sektöründe göçmen emeğine duyulan ihtiyacı inceleyen bir araştırmanın bazı bulgularını sunduğum bir makaleyle katkıda buldum. Ocak 2016'da kabul edilen ve Suriyeli mültecilere çalışma izni verilmesini düzenleyen yasa öncesi ve sonrası yapılan görüşmelere dayanan makale sektördeki farklı

aktörlerin yabancı çalışanların yasallaşması konusuna yönelik yaklaşımlarını değerlendiriyor. Makale, ağırlıklı olarak ihracata yönelik üretim yapan ve göçmen emeğine dayanan hazır giyim sektörünün işçi hakları mücadelesinde de küresel bir boyuta sahip olduğunu göstermeyi amaçlıyor. Bu anlamda, yabancı işçilerin çalışma koşullarının ve temel haklarının iyileştirilmesi konusunda küresel çalışma örgütlerinin yerel sendikalardan daha etkin olduğunu iddia ediyor.

Suriyeli mültecilerin gelişiyile popülerliği artan göç çalışmaları, ne mutlu ki giderek daha çok araştırmacının ilgisini çeker oldu. 2000'li yıllarda bir elin parmaklarını geçmeyen göç araştırmacılarının sayısındaki ve kalitesindeki artışın Türkiye sosyal bilimleri için çok sevindirici olduğuna şüphe yok. Ancak göç alanı 2013'te Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun kabulüyle hukuki, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluşuyla kurumsal açıdan gelişirken, aynı dönemde araştırmacılar üzerindeki denetimin artışına yönelik gelişmelere de sahne oldu. Bunun en bariz örneklerinden biri Nisan 2015 tarihinde İçişleri Bakanlığı'nın üniversite rektörlüklerine gönderdiği ve Suriyeliler konusunda yapılacak araştırmalar için bakanlıktan onay alınması gerektiğini ifade eden yazı oldu.

Umut edelim ki, önümüzdeki dönem akademik araştırmaların özgürce yapılabildiği, düşüncenin serbestçe ifade edilebildiği bir dönem olsun. Zira toplumu tüm boyutlarıyla anlayabilmek için sosyal bilimcilerin elinde eleştirel ve analitik düşünceden daha değerli başka bir araç yok.

Didem Danış
Öğretim üyesi
Galatasaray Üniversitesi
Sosyoloji Bölümü
ddanis@gsu.edu.tr

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin. *Bitmeyen göç: konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. Vol. 1. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

Bauman, Zygmunt. *Wasted lives: Modernity and its outcasts*. John Wiley & Sons, 2013.

Danış, Didem. "Türk Göç Politikasında Yeni Bir Devir: Bir dış politika enstrümanı olarak Suriyeli mülteciler" *Saha*, No.2: 6-12. 2016.

İçduygu, Ahmet, Sema Erder, and Ömer Faruk Gençkaya. "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere." *MiReKoç Proje Raporları 1* (2009): 235.

Tekeli, İlhan. *Göç ve ötesi*. Vol. 3. Tarih Vakfı, 2008.

**GEÇİCİ GÖÇÜN SESLERİ: İSTANBUL'DAKİ KELDANİ-
İRAKLI GÖÇMENLERİN MÜZİK PRATİKLERİ**

**SOUNDS OF TEMPORARY MIGRATION: MUSICAL
PRACTICES OF IRAQI-CHALDEAN MIGRANTS IN
ISTANBUL**

Evrım Hikmet ÖĞÜT¹

ÖZ

Geçici ve kalıcı göç arasında bir geçişkenlik bulunmaktaysa da, yasal statünün kırılmalığı, topluluğun küçüklüğü, ekonomik ilişkilerin kısıtlılığı ve hepsinin ötesinde geçici olmanın bilinciyle belirlenen geçici göç deneyimi, kalıcı göç deneyiminden önemli farklar göstermektedir. Bu ayrım, geçici göç sürecinde kültürel formların üretiminde ve kullanımında belirgin olarak görülmektedir. Bu kültürel formlardan biri olan müzik, toplumsal ilişkileri yansıtmının ötesinde, onları kurma potansiyeli taşıyan bir araç ve zemin olarak, göç sürecinin okunmasına olanak verirken; müzik pratikleri, sürecin özgün koşullarını anlamak açısından veri oluşturmaktadır. Bu makale, 2011-2014 yıllarında İstanbul'daki Keldani-İraklı göçmenlerin müzik pratiklerine odaklanan etnomüzikolojik doktora tezi için gerçekleştirilen alan çalışmasının sunduğı veriler üzerinden, geçici göç deneyiminin müzik pratikleri üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Keldani-İraklı göçmenler, transit göç, geçici göç, müzik ve göç.

¹ Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Müzikoloji Bölümü.

* Makale Geliş Tarihi: 29.07.2016
Makale Kabul Tarihi: 25.09.2016

ABSTRACT

The temporary/transit migration has some specific aspects that differ from permanent migration based on various factors such as the uncertainty of legal status, smallness of the community, limitations of the economic relations and the awareness of temporariness. This differentiation is apparent in the production and the use of cultural forms including music. Music not only reflects but also creates the social relations and constitutes a ground for understanding the migratory experience; thus the specific circumstances of temporary migration. This article is based on the data of a long-term field research that I realized between 2011-2014 in the framework of an ethnomusicological PhD thesis that analyzes the Chaldean-Iraqi migrants in Istanbul with a focus on the musical practices of temporary migration.

Keywords: Chaldean-Iraqi migrants, transit migration, temporary migration, music and migration.

GİRİŞ

2011 sonrasında Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel göç, Türkiye'nin on yıllardır, Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden gelen göçmenler için, üçüncü ülkeye yolculuk sırasında uğranan bir transit durak olduğu gerçeğini görünür kılmaktadır. Ortadoğu'dan Türkiye'ye göçün önemli bir ayağını 2003 sonrası hız kazanan ve ülkedeki çeşitli dini ve etnik toplulukları kapsayan Irak göçü oluşturmaktadır. Irak'taki en büyük Hıristiyan nüfusu oluşturan Keldaniler, transit ülke olarak Türkiye'ye ve buradan üçüncü ülkelere uzanan göç hareketinin sürekli aktörleri arasındadır.

İstanbul, uydu kentlerin sunabileceğinden daha geniş kültürel ve ekonomik olanaklar vaat etmesi açısından, diğer geçici göçmenler için olduğu gibi, Keldani-Iraklılar için de tercih edilen bir merkez durumundadır.

2011-2014 yıllarında İstanbul'daki Keldani-Iraklı göçmenlerin müzik pratiklerine odaklanan doktora tezi dolayısıyla yürütülen etnomüzikolojik alan çalışmasının ortaya çıkardığı veriler, geçici göç deneyiminin özgün koşullarını ve geçici olma bilgisinin gündelik yaşam ve kültürel üretim üzerindeki etkisini müzik pratikleri üzerinden anlamlandırmaya imkan sunmaktadır. Bu makale, söz konusu veriler ışığında, Keldani-Iraklı göçmenlerin İstanbul'daki gündelik yaşam deneyimlerine kısaca değindikten sonra, geçici göç deneyimini tanımlamaya çalışacak, daha sonra, dini-din dışı, amatör-profesyonel, icra-

dinleme eksenlerinde topluluğun müzik pratiklerine odaklanarak, geçici göçün özgün koşulları çerçevesinde bu pratiklerin nasıl şekillendiğini konu edecektir.

1. İSTANBUL'DA KELDANİ-İRAKLI GÖÇMENLER

Avrupa ve diğer Batı ülkelerine Keldani göçü, büyük ölçüde ekonomik sebeplerle 19. yüzyıl sonlarında topluluğun kadim vatanı olan Irak'tan çıkışlarla başlar (Albayrak, 1997: 150; Sengstock, 2005: 3), Osmanlı topraklarında yaşayan Keldanilerin 20. yüzyıl başında diğer gayrimüslim halklarla birlikte göçe zorlanmalarıyla devam eder.

1980'ler boyunca İran-Irak Savaşı ve 1991'de Körfez Savaşı ile hız kazanan Irak göçü ise, 2003'te Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Irak'ı işgal etmesi ile doruk noktasına ulaşır. 2006 yılı sonunda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK), ülkenin merkezinde ve güneyinde devam etmekte olan şiddet göz önüne alınarak, bu bölgelerden gelen iltica taleplerinin geri çevrilmemesi yönündeki tavsiye kararıyla, Türkiye'deki Iraklı göçmen sayısı 10.000'i bulurken (Danış, 2010: 6), anavatanlarında dini azınlık durumunda olan Keldaniler bu sayının hatırı sayılır bir kısmını oluşturmaktadır. Son olarak 2014 yazında IŞİD'in Musul'a girişiyle gerçekleşen yeni göç dalgası sonucunda hem Türkiye'deki Iraklı sığınmacı/mültecilerin hem de İstanbul'da yaşayan Keldani-İraklıların sayısı kısa sürede iki katına çıkmıştır.²

Çalışmanın merkezinde yer alan Keldani topluluğu, Irak'tan 2003 sonrası çıkış yapmış, BM başvuru süreçlerinin farklı aşamalarında olup, çoğunlukla sığınmacı statüsüyle Türkiye'de ikamet eden göçmenlerden oluşmaktadır. Ülkenin göç ve iltica politikası gereğince Türkiye'de ancak transit göçmen olarak geçici bir süre kalarak, ardından ABD, Kanada veya Avustralya gibi bir üçüncü ülkeye yerleşecek olan bu göçmenlerin esasen İstanbul, Ankara gibi merkezlerde değil, sayıları kırkı bulan (Sinop, Van, Bilecik, Yalova gibi) uydu kentlerde ikamet etmeleri öngörülmektedir. Ancak, uydu kentlerde özellikle Hıristiyan dini ağlarının ve iş olanaklarının azlığı, göçmenleri İstanbul'da kalmanın yollarını aramaya yöneltmektedir.

Türkiye'deki geçici ikamet 6-8 aydan birkaç yıla kadar değişkenlik gösterirken, bu süreçte göçmenlerin gündelik yaşamlarının sürdürülmesi, kalacak yer ve iş bulma, başvuru işlemlerinin yürütülmesi, eğitim, sağlık gibi bir dizi temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi göçmen ağlarının varlığı ile mümkün olabilmektedir. Göç literatürü, aynı bölgeye daha önce göç etmiş göçmenlerin

² BMMYK 2014 Ağustos ayı verilerine göre bu saldırıdan sonra Türkiye'deki Iraklı sığınmacı ve mültecilerin toplam sayısı 19,590'a ulaşmıştır (BMMYK 2014). İstanbul uydu kent olmadığından burada kalan Iraklı göçmenlerin sayısı resmi rakamlara tam olarak yansımamakla birlikte, sayının, araştırmanın sürdürüldüğü Haziran 2011-Haziran 2014 arasında 1000-2000, 2014 Haziran'ından sonra ise 2000-4000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

oluşturduğu sosyal ve kurumsal göçmen ağlarının, göç kararının alınması, göçün maliyet ve risklerinin düşürülmesi ve göç edilen ülkede gündelik yaşamın idame ettirilmesindeki önemine dikkat çekerken (Massey vd., 1993: 449; Sassoon, 2010: 35; İhlamur-Öner, 2012: 313; Haug, 2008: 590; Faist, 2003: 272), Türkiye'ye Iraklı Hıristiyan göçü özelinde, bu ağlar içinde özellikle akrabalık ilişkilerinin ve dini ağların öne çıktığı görülmektedir (Danış, 2007: 605-6). Söz konusu ağların yerel ayağını Türkiyeli Keldani-Asuri topluluğu; kurumsal ayağını ise bu topluluğa hizmet eden dernekler ve uluslararası Katolik yardım kuruluşları oluşturmaktadır.

Haziran 2011-Haziran 2014 döneminde yoğunlaşmakla birlikte bu sürecin öncesine ve sonrasında da yayılan alan çalışmasının temel mekanlarını İstanbul'daki Keldani-İraklı topluluğun haftalık ayinlerini gerçekleştirdikleri St. Esprit kilisesi; topluluğun genç üyelerinin hafta sonlarında toplandığı Don Bosco Vakfı salonu ve çeşitli topluluk üyelerinin evleri³ oluşturmuştur. Kilise korosunun provalarını takip etmeye başladıktan kısa süre sonra, müzisyen olarak kemanla koroya eşlik etmek üzere davet edilmiş olmam, müzik aracılığıyla toplulukla kurduğum ilk ve en önemli bağı oluşturmakla birlikte, benim araştırmadaki pozisyonumu ve araştırma nesnem olan müzik pratikleri üzerindeki etkimi kalıcı olarak değiştirmiştir.

Çalışmanın merkezinde yer alan Keldani-İraklı gençler, öncelikle dil engeli yüzünden Türkiye'de eğitimlerini sürdürme imkanına sahip olmamakla birlikte, İstanbul'da kaldıkları süreçte işsizlik ya da çalışma izni olmaksızın düşük ücretli, esnek, güvencesiz işlerde çalışma seçenekleriyle karşı karşıyadırlar. İstanbul'da geçici süre ikamet eden Keldani gençlerin yaptığı işler arasında ev işçiliği, küçük tekstil atölyelerinde işçilik ve bu atölyelerin hamallık işleri yer almaktadır.

2. GEÇİCİ GÖÇ DENEYİMİ/“BEKLEYİŞ”

Nüfus hareketlerinin büyük bir çeşitlilik gösterdiği ve göç deneyiminin, yasal statüler, göç edilen coğrafya ve göçün niteliği eksenlerinde bir durumdan diğerine evrilebildiği göz önüne alındığında, “geçici” ve “kalıcı” göç tanımları muğlak görünmektedir.⁴ Bununla birlikte, bir coğrafyada geçici ya da “misafir” olma bilgisinin göçmenin yalnızca duygusal dünyasını değil, gündelik

³ Birlikte çalıştığım Keldani-İraklı topluluk İstanbul'daki Keldani Iraklıların neredeyse tümü gibi Kurtuluş-Dolapdere çevresinde yaşamaktadır. “Küçük Bağdat” da denilen Kurtuluş ve Dolapdere çevresinin, sadece Keldanilerin değil, Afrika ülkelerinden gelenler başta olmak üzere çok sayıda göçmenin, Çingenelerin, Kürtlerin bir arada yaşadığı bir bölge olmasının yanı sıra, Türkiye'deki gayrimüslim azınlığın tarihi semti ve Katolik kilisesi kurumlarının merkezi olması dikkate değer görünmektedir.

⁴ Büyük bir kısmının Türkiye'de geçici süre kalacakları varsayılan ancak 2016 yılı itibariyle Avrupa'ya geçişleri kısıtlanarak Türkiye'de kalıcı hale gelmeleri söz konusu olan Suriyeli mültecilerin durumu bu geçişkenliğe örnek oluşturmaktadır.

pratiklerini derinden etkileyerek, göç deneyiminin bulunulan aşamasına damga vurduğunu söylemek mümkündür. BMMYK'nın tavsiye kararı gereği, başvurdukları üçüncü ülkelerden kabul alma oranlarının yüksek olmasının da etkisiyle “geçici olma” bilgisini içselleştiren Keldani-İraklı topluluğunun yerel kültürle kurdukları görece sınırlı ilişki⁵ ve topluluk bireylerinin Türkçe öğrenme konusundaki isteksizliği bu konuda açık veriler sunmaktadır.

Kırılgan yasal statü, güvencesizlik, zorlu çalışma koşulları, dil ve din farkının yarattığı bariyerler gibi temel sorunlara ek olarak geçici göç deneyiminin güçlü bir belirsizlik hissini beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu belirsizlik psikolojisinin etkisi genç göçmenlerde iki şekilde gözlemlenir: İlk aylarda geleceğe ilişkin umut besleyen gençler yaşadıkları zorlu koşulları görmezden gelmeye hazırken, yasal süreçte yaşanan en ufak pürüz, bekleme süresinin uzaması, hele ki bir ülkeden ret alarak bir diğerine başvurma gereğinin doğması halinde baş edilmesi güç bir sıkışmışlık halini beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan, yakın dönem göç literatüründe yer bulan kavramlar olan “bekleyiş” ve “sıkışma” (Jeffery, 2010; Pascucci, 2015) geçici göç deneyiminin başlıca izleklerini oluşturmaktadır.

3. ETNOMÜZIKOLOJİ LİTERATÜRÜNÜN GÖRMEDİĞİ BİR DENEYİM: GEÇİCİ GÖÇ

İstanbul'daki Iraklı-Keldani topluluğun müzik pratikleri, dini-din dışı müzik, amatör-profesyonel icra, dinleme-icra tercihleri gibi farklı eksenlerde ele alındığında ortaya çıkan zengin tablonun en belirgin özelliği, bu pratiklerin geçici göç deneyiminin izlerini taşımakta olduğudur. Bu bağlamda bu makale, etnomüzikoloji literatürü içinde pek az yer bulmuş bir konu olan geçici göç deneyiminin müzik pratiklerine etkisini, kalıcı göç deneyiminin müzik üretimine, icrasına ve tüketimine etkisinden farklılaşma bağlamında ele alarak, alana yeni bir çalışma konusu ve bakış açısı önermektedir.

Göç ve müzik çalışmaları, yirmi birinci yüzyılın başında hızlı bir gelişim gösterir. 1990 yılında sürgün (*exile*) kavramı çevresinde yayınlanan ilk özel sayıdan itibaren (Reyes), yayınlanmaya başlayan göç ve müzik temalı derleme kitap ve dergi özel sayıları 2000'li yıllarda bu alanın büyük bir sıçrama yaptığına işaret eder (Aparicio ve Jáques, 2003; Turino, 2003; Bailey ve Collyer, 2006; Ramnarine, 2007 ve 2008; Levi ve Scheduling, 2010; Toyne ve Dueck, 2011).

⁵ Bu geçici evrede, yerel kültürle kurulan ilişkilerin kalıcı göçmen topluluklarına oranla kısıtlı kalmasının sebebi, topluluk/aile olarak göç etmek ve dini azınlık olmakla yakından ilişkilidir. Diğer yandan, göçmenlerin kentte ikamet ettikleri semtler dikkate alındığında “yerel kültür” bir tekilliğe işaret etmemekle birlikte, Keldani-İraklıların ortak diller konuştukları, Keldani, Arap ya da Kürt topluluklarla ilişkilenecekler öne çıkmaktadır.

Ancak, bu geniş literatür içinde geçici göç deneyimi çok sınırlı bir şekilde ve büyük ölçüde bireysel göç bağlamında yer bulmaktadır (Beckerman, 2010; Bohlman, 2010; Scheduling, 2010; Reyes, 1999; Kaiser, 2006; Landau, 2011).

Söz konusu çalışmalara damgasını vuran başlıca paradigma diyaspora kavramı çevresinde şekillenirken (Solomon, 2014: 319), uluslaşırılık (*transnationalism*) da etnomüzikolojik göç çalışmalarının teorik araçları arasında yer almaktadır. Keldani toplulukların müzik pratikleri üzerine yapılmış ve göç deneyimine odaklanan az sayıda çalışma bu teorik çerçevelerden hareket etmektedir (Lundberg, 2003 ve 2009).

Türkiye’de bulunan Keldani-Iraklı göçmenler, anavatandaki ve diğer ülkelerdeki topluluk üyeleriyle uluslaşırılık ilişkilerine sınırlı biçimde de olsa dahil olmuş durumdadır. Bunun yanı sıra, topluluğun geçiciliği, kalıcı ekonomik ilişkilerin kurulmasına ve kurumsallaşmaya imkan vermediğinden, topluluk kendi eğitim kurumlarına, derneklerine, ekonomik kurumlarına sahip olamamaktadır. Bu bakımda, İstanbul’daki Keldani-Iraklı topluluğun, diğer ülkelerde yerleşmiş halde bulunan diyaspora topluluklarından ayrıldığı söylenebilir.

4. KELDANI-IRAKLI TOPLULUĞUN İSTANBUL’DAKİ MÜZİK PRATİKLERİ

Dini müzik

Pazar ayinlerinden sonra kilise bahçesinde devam eden ikram ve sohbetin açıkça gösterdiği gibi, İstanbul’a göçen Keldani-Iraklılar için kilise dini bir kurum olmanın yanı sıra, cemaatin ilişkilendiği bir sosyal merkez durumundadır. Kilisenin ve dini ağların bu merkezi konumu, yeni gelen gençlerin kilise korosuna katılımında önemli rol oynar.

2011 Ağustos ayında anneleri ve erkek kardeşleriyle birlikte İstanbul’a gelen üç kız kardeş, Flona, Farah ve Manuela’nın, kilise ayinlerinde sürekli bir koro icrası bulunmadığını fark ederek hemen ertesi ay Haç Bayramı için özel bir ilahi repertuarı hazırlayarak kilisede koronun görevini üstlenmeleri, kilise korosuna sürekli elemanlar olarak davet edilmeleriyle sonuçlanır. Ayinlerde koro icrasını sürekli kılarak önemli bir boşluğu dolduran bu genç üyeler, kısa sürede topluluk gözünde saygınlık kazanırlar. Flona ve kardeşleriyle akrabalık ilişkisi bulunan ve onların davetiyle kısa sürede İstanbul’daki kilisede klavye çalmaya başlayan Jan’ın deneyimi de benzer biçimde, kilise korosunda icracı olmanın topluluk gözünde statü kazanmakla ilişkisini örnekler. Kilisede çalmayı asla gelire getirecek bir iş olarak görmeyen Jan, kilise müzisyenliğinin topluluk tarafından tanınmak bakımından avantajlı konumunu şöyle ifade eder:

Kilisede çalmıyor olsaydım peder yardımcısı olabilirdim. Kilisede 7-8 yıl eğitim aldım; erkek kardeşim Fransa'da peder. Fakat kilisede çalmak topluluk içinde daha fazla insan tanımamı sağladı ve bana saygınlık kazandı. Peder yardımcısı olsam beni tanıyabilirdi ama kilisede klavye çaldığım için şimdi daha fazla insan tarafından tanınıyorum. (21 Mayıs 2012)

Her iki örnek, müzik bilgi ve becerisine sahip olmanın ve kilise repertuarına hakimiyetin, Bourdieücü anlamda (1986), kültürel sermaye olarak, yeni gelinen ülkede, göç sürecinde bir ölçüde kaybedilmiş olan sosyal sermayeye tahvil edildiğini göstermektedir.⁶

Kilise müzisyenliğinin topluluk tarafından kabul görmekteki rolünün çarpıcı bir örneği ise, topluluk dışından bir birey olarak benim kilisede keman çalmak için davet edilmem ve sonrasında araştırmam için bütün kapıların önümde açılmasıyla ortaya çıkar. Bununla birlikte, bu deneyim, geçici göçe ilişkin bir başka bağlamı tartışmaya olanak sağladığı için ayrıca dikkate değerdir: Topluluk, ritüelin sürdürülmesi için çeşitli stratejiler geliştirmektedir.

Alan çalışmaya başladıktan kısa süre sonra müzisyen olduğumun öğrenilmesi yaptığım çalışmaya ve bana yönelik bir güven duygusu yaratmanın ötesinde, koro üyeleri ve kilisenin ruhani lideri tarafından kilise korosuna eşlik etmek üzere davet edilmeme neden oldu. Aralıklarla koroya eşlik ettiğim aylar boyunca, Keldani müziğini⁷ ya da genel anlamda makam müziği icrasını bilmeyen, çoksesli Batı müziği eğitimi almış bir müzisyen olmam dolayısıyla kilise müziğine verebileceğim herhangi bir “zarar” konusunda endişe içindeydim. Keza, araştırmam boyunca prova ve ayinlerde kaydettiğim onlarca ilahiden elli kadarının transkripsiyonunu yaparken, aynı ilahinin benim eşlik ettiğim ve etmediğim kayıtları arasında belirgin bir fark bulunduğu, ilahiye ilişkin yanlış öğrenmiş olduğum müziksel öğelerin, koro tarafından aynı şekilde, düzeltilmeden tekrar edilmiş olduğunu fark ettim. Dini müzik repertuarı gibi son derece hassas ve “değişmez” olduğunu farz ettiğimiz bir repertuvara bu şekilde müdahalemin hiç bir uyarı almamış olması, benim yapacağım eşliğe duyulan ihtiyacın belirleyici olduğunu göstermektedir.

⁶ Müzik becerisinin ekonomik sermayeye tahvil edildiği bir durum ise, araştırmamı sürdürdüğüm dönemde karşılaştığım az sayıda profesyonel müzisyenlerden olan Sadeer ve Steawart'ın 2014 yılında İstanbul'a gelerek diğer Arap ülkelerinden gelen turistlere hizmet veren bir restoranda müzisyen olarak geçimlerini sağlamalarında görülmektedir.

⁷ Müzikolojik bir bakış açısıyla “Keldani müziği” kavramı sorgulandığında, konu üzerine akademik çalışmaların eksikliği göz önüne alınarak, özellikle dini Keldani müziğinin Süryani ve Asuri müzik gelenekleri ile benzer makamsal bir yapı gösterdiği söylenebilir. Halk müziği, Kuzey Irak'ta yaşayan Keldaniler örneğinde görülebileceği gibi, bölgenin diğer halklarının müzik gelenekleriyle ilişki içindedir. Keldani popüler müziğinin ise, Orta Doğu ülkelerinin popüler müziğinden ayırt edilmesi hemen hemen imkansız gibidir. Bu bakımdan, Keldani müziğinin en önemli ayırt edici noktasını Keldani dili oluşturmaktadır.

Mary C. Sengstock'un (2005), büyük bir Keldani nüfusun yaşadığı Michigan'daki Keldani yaşamını ele alan çalışmalarının ortaya koyduğu veriler, eyalette bulunan onlarca kilise, yerleşik kurumlar ve ekonomik ağlar aracılığıyla örgütlenen topluluğun dini müzik pratiklerinin deneyimli ellerce yürütüldüğüne işaret eder. Bu bakımdan, ne anavatanda ne de Keldani diasporasının yerleşik bir yaşam sürdüğü ülkelerde benim gibi topluluk dışından, müzik geleneğine yabancı, Hıristiyan dahi olmayan bir müzisyenin kilisedeki varlığının arzu edilmeyeceği açıktır. Geçici göç deneyiminin yaşandığı bir transit durak olan İstanbul'da ise, topluluğun dikkati her ne biçimde olursa olsun dini müzik pratiklerinin sürdürülmesine odaklanmış durumdadır ve bu süreçte herhangi bir geçici destek memnuniyetle kabul edilmektedir. Türkiye'de yerleşik durumdaki Keldani topluluğun bu tabloda önemli bir rol oynayamamasının sebebi ise bu topluluğun küçüklüğüdür.⁸

İstanbul'daki Keldani-İrakililerin kilisede kullandıkları ilahi repertuarı incelendiğinde oraya çıkan tabloda da geçici göçün izlerini görmek mümkündür. Irak'ın farklı bölgelerinden gelen koro üyelerinin İstanbul'a taşıdığı repertuarın⁹ büyük bir çeşitlilik göstermesi beklenebilecekken, koro üyelerinin pek azının ses güzelliği ya da müzik/repertuar bilgisi bakımından koroyu yönlendirebilme kapasitesinde olduğu, dolayısıyla ayinlerde bu becerilere sahip olanların hakim olduğu dar bir repertuarın icra edildiği görülmektedir.

Din Dışı İcra Pratikleri

Cumartesi öğleden sonraları Don Bosco Vakfı'nda düzenli olarak toplanan Keldani-İrakil gençler burada sosyalleşir; langırt, masa tenisi, basketbol, voleybol gibi oyunlar oynar; birlikte müzik dinler; Paskalya, Noel ve diğer bayramlar gibi özel günlerde şarkılar söyler ve her zaman dans ederler.

Don Bosco'da gerçekleşen her türlü etkinliğe bilgisayar ya da cep telefonlarından çalınan müzik eşlik ederken, her bir toplanma istisnasız, *dabkeh* dansı¹⁰ ve birlikte edilen dua ile son bulmaktadır. Genç üyelerin belirttiği üzere, Irak'ta ancak özel günlerde ve düğünlerde yapılan bu dansın göç sürecinde süreklilik kazanması özellikle dikkat çekicidir. Landau'nun işaret ettiği gibi (2011: 39), müzik ve dans pratiklerinin göç deneyimi ile birlikte yeni anlamlar yüklenmesine sıkça rastlanmaktadır. *Dabkeh* örneğinde, dansın özel günleri imlemekten çıkarak, adeta gündelik bir pratik haline geldiği görülmektedir. Bu

⁸ İstanbul'daki Türkiyeli Keldanilerin nüfusu İrakil Keldanilerden azdır ve kiliseleri İrakil mültecilerin ayinleri için küçüktür. Kilise korosu bulunmadığından vaftiz törenleri ve bayramlarda İrakil kilise korosu davet edilmektedir. Yaz aylarında iyice küçülen Türkiyeli Keldani cemaati kendi kiliselerinde ayini sürdüremeyerek göçmen Keldanilerin hafta sonu ayinlerine katılmaktadırlar.

⁹ Söz edilen dini müzik repertuarının sözlü biçimde taşındığını, repertuvara ilişkin topluluk üyelerinin ellerinde bulunan tek belgenin, ilahi sözlerini içeren defterler olduğunu belirtmek gerekir.

¹⁰ Bölgedeki çeşitli halklar tarafından yapılan türleri bulunan, halay benzeri topluluk dansı.

toplulu dans pratiklerinin topluluk açısından birleştirici ve sağaltıcı bir etkisi olduğunu söylemek yanlış olmaz.¹¹

Özel günler için Don Bosco Vakfı salonunda gerçekleştirilen partilerde özellikle genç erkek üyelerin solo şarkılar söylemeye istekli oldukları görülür. Topluluk içinde enstrüman icracılarının bulunmaması ya da enstrüman çalabilen kimi üyelerin enstrümanlarını yanlarında getirememiş olmaları¹² dolayısıyla, eğlencelerde gerçekleşen müzik icrası, sahne önünde, mikrofonla, çalgı eşiksiz biçimde şarkı söylemekten ibarettir. Bu icralara hemen hemen hiç katılmayan genç kadınlarsa, daha çok kilise korosunda korist veya solist olarak ilahi söylemeyi tercih ederler. Müzik icrasının bu şekilde cinsiyetlenmiş olması, topluluk içinde hakim toplumsal cinsiyet rolleriyle paralellik göstermektedir.

Topluluk eğlencelerine hakim olan icra repertuarı, popüler-geleneksel kent müziğini ve uzun havaları kapsar. Repertuar, büyük ölçüde ses güzelliğini öne çıkaran, hüznü şarkılardan oluşmaktadır. Şarkıların büyük bir kısmı vatan sevgisi, yerinden edilme ve göç temalarını içerir.

Bu noktada, Keldani Iraklı gençlerin İstanbul'da da, anavatanda ve üçüncü ülkelerde olduğu gibi, geniş dinleme tercihlerine sahip olduklarını belirtmek gerekir. Hem Keldani, hem Iraklı, hem göçmen, hem Arap, hem Hıristiyan olan bu gençler, tüm bu kimliklerinin yanı sıra, küresel bir dünyanın gençleri olarak Arapça, Keldanice, Türkçe ve İngilizce popüler müzik türlerini dinler; sosyal medya hesaplarında tüm bu müzik türlerinden örnekleri paylaşırlar. Ancak, konu şarkı söylemeye geldiğinde, kendilerinden bir önceki kuşağın dinleme alışkanlıklarıyla kesişen tercihler ortaya koymaktadırlar: Yusuf'un anne ve babası ona "hazin" şarkılar söyleyip ağlarken, Rami'nin annesi Nazdar, özellikle eşinin ölümünden sonra evde hep hüznü şarkılar söylemektedir.

Yine genç erkekler tarafından gerçekleştirilen icranın önemli bir bölümünü rap müzik oluşturmaktadır. Enstrüman eşliğine ihtiyaç duymaksızın, arkadaşların yapacağı *beatboxing* ve elle ritim tutma eşliğinde gerçekleşebilen bu icralar, var olan şarkıların tekrar edilmesinin yanı sıra, yaratıcılığa alan açar. Sözler ağırlıkla göçü, anavatandaki şiddet ortamını, geride kalan aile fertlerine özlemi anlatırken, tercih edilen diller temanın yaptığı çağrışıma göre değişiklik gösterir. Ricky, kendi yazdığı dört dilli rap şarkısının içeriğini şöyle tarif eder:

Arapça olan ilk kısmında, ülkemdeki, insanları öldürmekten başka bir şey bilmeyen teröristlerden ve onların karanlığından bahsediyorum.

¹¹ Dansı birlikte edilen duaların izlemesi de aynı bağlamda anlam kazanır.

¹² Enstrümanların taşınmaması göç deneyiminde sıkça karşılaşılan bir durumken, göçün geçiciliği, transit durakta yeni bir enstrüman edinmeyi imkansız ya da gereksiz kılabilir. Jan, Irak'ta çaldığı klavyeyi İstanbul'a getiremeyip burada kilisede çalabilmek için yenisini satın almış; 2013'te Avustralya'ya yerleşmek üzere İstanbul'dan ayrılırken bir kez daha enstrümanını geride bırakmıştır.

İkinci kısmı İngilizce; başka bir ülkeye nasıl geldiğimi ve “yabancı” olduğumu anlatıyor. Üçüncü kısmında aynı yabancı olma halini Asurice¹³ tekrarlıyorum ve ülkemiz için savaşmamız gerektiğini söylüyorum. Son kısmı Kürtçe, Erbil’deki ailemi, annemin onları terk ettiğimi söylediğini ve onu ne kadar özlediğimi anlatıyorum” (Ricky, 9 Eylül 2014).

5. KELDANI DİYASPORASIYLA İLİŞKİLER

Benedict Anderson’un 1994 gibi erken bir tarihte tespit etmiş olduğu gibi, teknoloji devrimi, göç deneyimini de köklü biçimde etkiler (1994: 322). Yirminci yüzyılın sonunda bilgi ve kültürel ürünlerin paylaşımının temel aracı kaset ve CD’lerken, bugün akıllı telefonlar ve internet aracılığıyla yapılan paylaşımlar onların yerini almış durumdadır. Aynı şekilde, en yoksul evlerde bile Arap ülkelerinde yayın yapan TV kanallarını izleyebilmek için uydu alıcıları bulunur (Danış, 2006: 8).

Irak göçüne odaklanan çalışmalar, ülkeden çıkabilenlerin büyük ölçüde orta ve üst-orta sınıflara mensup bireyler/aileler olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁴ Ancak, göç süreci bu bireylerin ekonomik statülerinde belirgin bir düşüş yaratmaktadır. Buna rağmen, akıllı telefon ve internet kullanımı gibi tüketim alışkanlıklarında bir değişiklik görülmez; tersine bu araçlar İstanbul’da ikamet eden Keldani gençler için ulusaşırı ağlara erişmek bakımından vazgeçilmezdir.

Keldani göçmenlerin hemen hepsinin iletişim araçlarını kullanarak anavatan ve diğer ülkelerdeki akrabalarla kurulan iletişime ortak olmayı arzu ettikleri görülmektedir. Bunda topluluğun aile ilişkilerinin sürdürülmesi konusunda muhafazakâr tutumunun ve söz edilen aile ilişkilerinin topluluğun temel birleştirici unsurlarından biri olarak görülmesinin etkili olduğu düşünülebilir (Gallagher, 1999: 158). Zira iki ya da daha fazla ülkeye yerleşmiş olmakla birlikte anavatanla ilişkilerini sürdürmekte olan ulusaşırı aileler,

¹³ Keldani ve Asuri terimleri Mezopotamya’da ortak bir tarihe sahip olan, Aramice’nin iki farklı diyalektini konuşan ve biri Katolik, diğeri Ortodoks inanç sistemine dahil olan iki halka işaret eder. Göç ile yerleşilmiş kimi ülkelerde bu iki topluluk arasındaki ayrım daha belirgin, ortak kültürel öğeler çevresinde tek bir kültür olarak da algılanabilmektedirler. Bu sebeple dini olanlar dışındaki pek çok sosyal-kültürel ürün ve kurum “Asuri-Keldani” adıyla anılmaktadır. Ricky, Keldani topluluğunda birlikte yaşayan, tek başına göç etmiş Asuri bir gençtir.

¹⁴ İstanbul’da ikamet etmekte olan Iraklı-Keldani’ler, büyük ölçüde, göç öncesi anavatanda orta sınıf ayrıcalıklarına sahiptir. Didem Danış (2010), Orta Doğu Stratejik Çalışmaları Merkezi için (ORSAM) hazırladığı raporda, İstanbul’a varmayı başaran Iraklıların belli bir sosyo-ekonomik statüye sahip olduklarını not eder. Bu bakımdan, İstanbul, mülteci olmak için sosyal ve ekonomik olarak “uygun” göçmenlerin belirlenmesinde bir tür filtre görevi görmektedir. Joseph Sassoon (2010) da *Iraqi Refugees (Iraklı Mülteciler)* kitabında, Géraldine Chatelard’ın 1999-2001 yılları arasında Ürdün’de ikamet eden Iraklı mülteci yaşamına odaklanan çalışmasına atıfla, alt sınıflara mensup Iraklıların ülkeden çıkma şansının bulunmadığını, ya da bunu yapabildikleri hallerde tüm mal varlıklarını satmak zorunda kaldıklarını, dolayısıyla yanlarında götürecek bir ekonomik sermayeye sahip olmadıklarını kaydeder.

ulusaşırı sosyal ağların en önemli bileşenlerini oluşturmakla ve göçmenin hayatında ürün, hizmet, mal ve ekonomik kaynakların paylaşımı gibi çok boyutlu işlevler üstlenmektedirler.

İletişim teknolojileri, müziğin paylaşımında da son derece önemli bir rol oynar. İstanbul'daki Keldani-İraklı topluluğu anavatan ve üçüncü ülkelerdeki topluluk üyeleriyle paylaştıkları müzik pratikleri kabaca, kayıtlı müziğin ve canlı müziğin dolaşımı başlıklarında değerlendirilebilir. Sürekli internet erişimi bulunan genç topluluk üyeleri, pek çok ülkeden Asuri-Keldani gençlerin kullanıcısı olduğu, dünyanın her yerinden Asuri-Keldani müzisyenlerin güncel üretimlerinin ve haberlerinin paylaşıldığı müzik portallarını takip etmektedirler.

Canlı müziğin dolaşımı ise, Keldani toplulukları arasında belli bir üne sahip müzisyenlerin, düğün, özel partiler, bayramlar gibi çeşitli vesilelerle farklı ülkelerdeki topluluklar tarafından davet edilmesiyle gerçekleşmektedir. Ancak İstanbul'da bulunan Keldani-İraklı topluluk, topluluğun küçüklüğü ve ekonomik kısıtlılık dolayısıyla bu dolaşımın duraklarından biri olamamaktadır.

İstanbul'daki Keldani-İraklı topluluğu, yine topluluğun küçüklüğü ve sirkülasyona bağlı olarak genellikle profesyonel müzisyenlerden yoksundur. Topluluk, özel günlerde, canlı müzik icrasından ziyade topluluk içinden çıkan genç DJ'lerin performanslarına bağımlı durumdadır. Üç yıl süren alan çalışmam boyunca tanışma fırsatı bulduğum ve daha sonra ABD'ye göç eden iki Keldani DJ'den biri olan Danyal, İstanbul'da kaldığı süre boyunca genç topluluk üyelerinin partilerinde, düğün ve nişan gibi topluluk etkinliklerinde DJ olarak çaldıktan sonra, Detroit'e yerleşmek üzere İstanbul'dan ayrılırken *mixer*'ini yanında götürmemiş, toplanmalarda kullanılmak üzere kuzenine bırakmıştır. Aynı şekilde Rafi de Türkiye'den ayrılırken *playlist*'inin bir kısmını bırakmıştır, zira Manuela'nın ifade ettiği gibi, topluluk onların yokluğunda Türkiyeli DJ'lerin performanslarından memnun kalmamaktadır:

Aslında çaldığı şarkılar [Türkiyeli DJ] güzeldi ama bizim başka şarkılarımız var. Daha önce buradaki partilerde Rafi çalışıyordu; Irak'taki düğünlerde de çalan profesyonel bir DJ'di. Burada partilerde ücretsiz çalışıyordu ama düğünlerde para alıyordu. O varken partiler daha iyiydi. Giderken biraz müzik bıraktı ama maalesef fazla değil. (Manuela, 4 Ocak 2013).

6. SONUÇ

Topluluğun küçük, hareketin sürekli, ekonomik ağların kurulamamış, bu ağlara sahip diaspora topluluklarıyla bağların ve yerel halklarla ilişkilerin sınırlı, çalışma koşullarının kırılğan ve güvencesiz, yasal statünün belirsiz, eğitimin hemen hemen imkansız olduğu geçici göç koşullarında müzik pratiklerinin bu

koşullardan etkilenmeyeceği düşünülemez. Bu koşullar altında, profesyonel müzisyenlerin yokluğu ya da azlığı, kalıcı olmayışları, hatta çalgıların göç sırasında beraberlerinde taşınamayışı gibi bir dizi güçlük müzik üretimini doğrudan etkilemektedir.

Böylesi şartlarda gerçekleşen müzik pratikleri, özellikle ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler tarafından melez formların yaratıldığı ve örgütlü bir müzik piyasasının ortaya çıktığı kalıcı göçmen topluluklarındakinden oldukça farklıdır. Yine onların aksine, transit ülkede, müzik eğitiminin hiç yapılamayışı ya da süreksizliği de müzik üretimini ve icrasını olumsuz etkilemektedir.

Öte yandan, bu zorlu koşullara rağmen, İstanbul'daki genç Keldanilerin transit göç durağında müzik, topluluğu canlı ve ayakta tutan, devam etmeyi mümkün kılan araçlar arasında yer alır. Bunun en açık iki örneği, Irak'ta sadece düğünlerde oynanan dans formlarının haftalık buluşmalarda bir öz temsil ve bütünleşme aracı olarak kullanılmasında görülmektedir. Aynı şekilde, topluluk üyeleri, kilisedeki müzik icrasının canlı bir biçimde devamı için topluluk dışından, kendi müzik kültürlerine yabancı kişilerin desteğine açıktır.

Profesyonel ve deneyimli müzisyenlerin yokluğuna rağmen dini ve din dışı müzik icrasını sürdürmek konusundaki kararlılıkları, kendilerini müziksel olarak ifade etmekteki ısrarları ve ulusaşırı müzik dolaşım ağlarına dahil olmaktadır isteklilikleri göz önüne alındığında, müziğin topluluk üyeleri için vazgeçilmez olduğu belirgindir. Tüm bu veriler ışığında, Keldani-İraklı göçmenlerin geçici göç sürecinde, müzik pratikleri açısından geçerli ve belirleyici stratejiler geliştirmekte oldukları açıkça görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Kadir (1997), *Keldaniler ve Nasturiler* (Ankara: Vadi Yayınları).
- Anderson, Benedict (1994), "Exodus", *Critical Inquiry*, 20 (2): 314-327.
- Aparicio, Frances R. ve Candida F. Jaquez (2003), *Musical Migrations: Transnationalism and Cultural Hybridity in Latin/o America* (Palgrave mAcmillian).
- Baily, John ve Michael Collyer (2006), "Introduction: Music and Migration", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32 (2): 167-182.
- Beckerman, Michael (2010), "Jezek, Zeisl, Améry, and The Exile in the Middle", Levi, Erik ve Florian Scheduling (Der.), *Music and Displacement: Diasporas, Mobilities, and Dislocations in Europe and Beyond* (Lanham, Md: Scarecrow Press): 43-54.

- BMMYK [http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr\(15\).pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(15).pdf) (08.09.2016).
- Bohlman, Philip V. (2010), "Das lied ist aus': The Final Resting Place Along Music's Endless Journey", Levi, Erik ve Florian Scheduling (Der.), Music and Displacement: Diasporas, Mobilities, and Dislocations in Europe and Beyond (Lanham, Md: The Scarecrow Press): 15-29.
- Bourdieu, Pierre (1986), "The Forms of Capital", J. Richardson (Der.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education (New York: Greenwood): 241-258.
- Danış, A. Didem (2006), "Waiting on the Purgatory: Religious Networks of İraqi Christian Transit Migrants in Istanbul" EUI Working paper RSCAS No. 2006/25.
- Danış, Didem (2007), "A Faith that Binds: İraqi Christian Women on the Domestic Service Ladder of Istanbul", Journal of Ethnic and Migration Studies, 33 (4): 601-615.
- Danış, Didem, (2010), "Away From İraq: Post 2003 İraqi Migration to Neighboring Countries and to Turkey" (Ankara: OSRAM. Rapor No.21).
- Faist, Thomas (2003), Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar (İstanbul: Bağlam Yayıncılık) (Çev. Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar).
- Gallagher, Barbara G. (1999), Chaldean Immigrant Women, Gender and Family (Doktora Tezi) (Wayne State University).
- Haug, Sonja (2010), "Migration Networks and Migration Decision-making", Journal of Ethnic and Migration Studies, 34 (4): 585-605.
- Ihlamur-Öner, S. Gülfer (2012), "Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler", S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (Der.), Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar (İstanbul: İletişim Yayınları): 309-333.
- Jeffery, Craig (2010), Timepass, Youth Class and the Politics of Waiting in India (Palo Alto, CA: Stanford University Press).
- Kaiser, Tania (2006), "Songs, Discos and Dancing in Kiryandongo, Uganda", Journal of Ethnic and Migration Studies, 32 (2): 183-202.
- Landau, Carolyn (2011), "My own little Morocco at home': a Biographical Account of Migration, Mediation and Music Consumption", Toynbee, Jason ve Byron Dueck (Der.), Migrating music. Abingdon (Oxon: Routledge): 38-54.
- Levi, Erik ve Florian Scheduling (2010), "Introduction", Levi, Erik ve Florian Scheduling (Der.), Music and Displacement: Diasporas, Mobilities, and Dislocations in Europe and Beyond (Lanham, Md: Scarecrow Press): 1-14.

Lundberg, Dan (2003). "Assyria-a Land in Cyberspace", Lundberg, Dan, Krister Malm, Owe Ronström Kristina Radford, Andrew Coulthard (Der) Music, Media, Multiculture: Changing Musicscapes (Stockholm: Svenskt Visarkiv).

Lundberg, Dan (2010), "Translocal communities: Music as an Identity Marker in the Assyrian Diaspora" Clausen, Bernd, Ursula Hemetek ve Eva Saether (Der.), Music in Motion: Diversity and Dialogue in Europe (Transcript Verlag): 153-172.

Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Grame Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino ve J. Edward Taylor, (1993), "Theories of International migration: A Review and Appraisal". Population and Development Review, 19 (3): 431-466.

Pascucci, Elisa (2015), "Diaspora, Immobility and the Experience of Waiting: Young Iraqi Refugees in Cairo", Gorman, Anthony ve Sossie Kasbarian (Der.), Diasporas of the Modern Middle East (Edinburg University Press): 338-369.

Ramnarine, Tina (2011), "Music in Circulation Between Diasporic Histories and Modern Media: Exploring Sonic Politics in two Bollywood Films Om Shanti Om and Dulha Mil Gaya", South Asian Diaspora, 3 (2): 143-158.

Reyes, Adelaide, (1990), (Der.), World of Music, 32 (3).

Reyes, Adelaide (1999), Songs of the caged, songs of the free: Music and the Vietnamese refugee experience (Philadelphia: Temple University Press).

Sassoon, Joseph (2010), The Iraqi Refugees: The New Crisis in the Middle East (London: I.B. Tauris).

Scheding, Florian (2010), "The Splinter in Your Eye": Uncomfortable Legacies and German Exile Studies", Levi, Erik ve Florian Scheding (Der.), Music and Displacement: Diasporas, Mobilities, and Dislocations in Europe and Beyond (Lanham, Md: Scarecrow Press): 119-134.

Sengstock, Mary C. (2005), Chaldeans in Michigan (East Lansing, Mich: Michigan State University).

Solomon, Thomas (2014), "Theorizing Diaspora, Hybridity and Music", Thomas Solomon (Der.), *African Musics in Context: Institutions, Culture, Identity* (Kampala: Fountain Publishers): 318-359.

Toynbee, Jason ve Byron Dueck (2011), "Migrating music" Toynbee, Jason ve Bayron Dueck (Der.), Migrating Music (New York: Routledge): 1-17.

Turino, Thomas (2004), "Introduction: Identity and the Arts in Diaspora Communities", Thomas Turino ve James Lea (Der.), Identity and the Arts in Diaspora Communities (Harmonie Park Press).

**THE SYRIAN MUSICIANS IN ISTANBUL: THE
RELATIONSHIP BETWEEN REPERTOIRE AND STAGE**

Hussain HAJJ¹

ABSTRACT

This article aims to present some notes and findings about the fieldwork that I conducted in Istanbul with Syrian musicians in 2015. The main questions of the research were the identity of the Syrian musicians and the status of Syrian music and musicians in Istanbul. In this article I will first present some details about the musical institutions in Syria and the problems related to “being a musician” and studying music in the era of Al-Baath party ruling. I will add some notes about the Kurdish musicians in Syria. The second section is about Syrian musicians in Istanbul. I will discuss how far they can communicate among each other and with musicians from Turkey, and what are the messages that they try to spread through their music. For this aim, I analyze some musical activities that took place in Istanbul, such as the concerts of the Syrian community, as well as the relationship with the Turkish music of the Syrian alternative media in Turkey. Then, I discuss whether Turkey is seen as a temporary or permanent station by Syrian musicians. Lastly, I will analyze two musical activities and their repertoire that took place in two different stages to show the diversity of Syrian community in Istanbul.

¹ Istanbul Technical University, Musicology Department, MSc student.

* Makale Geliş Tarihi: 15.07.2016
Makale Kabul Tarihi: 09.10.2016

Keywords: Syrian refugees, ethnomusicology, musicians, cultural diversity, Istanbul.

ÖZ

Bu makale, 2015 yılında İstanbul'da Suriyeli müzisyenler üzerine yaptığım saha çalışmasının bulgularını sunmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın ana soruları İstanbul'daki Suriyeli müzisyenlerin kimliği ve toplumsal konumu ile Suriye müziğinin konumudur. Bu makalede önce Suriye'deki müzik kurumlarından bahsedecek ve Baas partisi döneminde müzik eğitimi almak ve "müzisyen olmak" konusundaki zorlukları ele alacağım. Suriye'deki Kürt müzisyenlere dair bazı notlar da ekleyeceğim. İkinci kısım İstanbul'daki Suriyeli müzisyenlerle ilgili olacak. Kendi aralarında ve Türk müzisyenlerle ne derece iletişim kurabildikleri ve müzik aracılığıyla ne tür mesajlar iletmek istediklerini tartışacağım. Bu amaçla, Suriyeli müzisyenlerin İstanbul'da gerçekleştirdiği bazı müzik etkinliklerini ve Türkiye'deki alternatif Suriye medyasının Türk müziğiyle kurduğu ilişkiyi inceleyeceğim. Daha sonra, bu müzisyenlerin gözünde Türkiye'nin geçici bir durak mı yoksa kalıcı bir yerleşim yeri olarak mı görüldüğünü ele alacağım. Son olarak, İstanbul'da Suriyeli topluluğun çeşitliliğini göstermek üzere iki farklı sahnede gerçekleşmiş iki müzik etkinliğini ve repertuarlarını inceleyeceğim.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli mülteciler, etnomüzikoloji, müzisyenler, kültürel çeşitlilik, İstanbul.

BACKGROUND

Mohamed Bouazizi, a Tunisian street vendor, set himself on fire on December 17th 2010 to protest the insults and harassment of a local police officer (Ryan, 2011). It was the same day that I left Syria for Turkey. After three months - when the fire of Bouazizi reached Egypt, Libya, Yemen, Bahrain and Syria-, I concluded that I had made a good timing as most of my friends were being called to the military service.

The fieldwork of this article is conducted in the framework of my education in musicology department in Istanbul. As an oudist and composer, I had already acquaintances with Syrian musicians in Turkey. During the interviews we talked

not only the musical issues, such as repertoire and tunes, but also political situation in the Arab countries as well as the revolution in Syria. In this article, I will not go into the details of political winds that blew on the Arabian countries. I just want to express that at the core of these uprisings there was an expression of deep-seated resentment at the ageing Arab dictatorships (Manfreda, 2016), and later on it has been transformed with the involvement of external actors that wanted to reshape the area politically (Alzameily, 2013).

In this article I want to present the findings of my fieldwork, which are still in progress. I will try to answer some questions such as: Who is the Syrian musician? What is the status of music and musicians in Syria, and the status of Syrian musicians in Turkey? How is music helping the communication between Syrians and local people in Turkey? What is the role of stage and repertoire in the construction of identity and musical performance in Turkey? Are Syrian musicians planning to stay temporarily or permanently in Turkey?

Last year, precisely from April 6 to May 17, 2015, I did a research on the Syrian musicians in Turkey. I conducted 30 face to face interviews in different cities, such as Istanbul, Izmir, Şanlıurfa and Gaziantep. I also did two interviews with Syrian musicians living in Sweden and Denmark who visited Turkey. Most of the interviewees were the ones who recently arrived, mostly a year ago; predominantly male (only 4 females); and their ages vary mainly between 20 and 30 years.

In my research, the very first question that came to my mind was “who is the Syrian musician? How can one define it?” For instance, according to Noor², who is a 42 years-old musician from As-Suwayda, “If you want to be a musician in Syria, you have to establish good relationships with the government (...) Unfortunately, I can say musicians in Syria are divided into two categories; the first category is a real musician; an unknown musician (that nobody knows him, and if he is known, he is not defined as a musician), and the second one is famous, works like a machine and by a remote control (...) Most of the musicians who took good chance in Syria were like dictators; who were enslaved by the government and at the same time enslave their colleagues.”

In her article “*The Songs of Syrian Revolution, or The Fork in the Throat of the Regime*” Salma Karim states that the image of the musician in Syria was not clear. According to her, even music and musicians did not have an artistic standard, as she suggests “...in the midst of talk about art and the Syrian Revolution, and especially

² All names are pseudonyms in order to protect the anonymity of the interviewees.

music and songs produced by the revolution, it is necessary to remember the music that we used to listen to, before the revolution, and ask ourselves: What do we know about the popular music of our heritage in the areas of Syria?... We were enforced to listen to a specific kind of music....and the Syrian ear was controlled by a sector of people.”³

Pire, a Syrian-Kurdish female singer who lives in Sweden, expresses her resentment about the Syrian regime’s denial of Kurdish presence in the country: “it would have been great, if I had heard from a radio broadcasting in Syria ‘*and now we’re going to listen to Jamila in a Kurdish song from Al-Jazeera*⁴ popular music’. It would have been enough for me to accept such a regime. [But] Kurdish music was not considered music. There was no real meaning and definition for music and musicians, in general, and not only for Kurds in Syria”.

Chap, a Syrian-Kurdish musician in his fifties, living in Denmark since 2004, says “When I finished my high school in 1980, I went to Damascus; looking for the conservatory. I stayed one week to find it. Finally, I discovered that there is no conservatory in Syria. I thought all countries of the world should have conservatories.”

In Syria, there are just two universities that teach music; the Higher Institute of Music in Damascus and Faculty of Music Education in Homs⁵. The first is a conservatory founded in 1990 by Solhi Al-Wadi; who was, according to Noor, an old friend of Al-Assad family and is teaching students that Eastern/oriental music is not proper, and the best and right music is the Classical Western music. Most of musicians who graduated from this school are basically aristocrats and children of Syrian officials. Noor continues, “I liked to study ney, but Al-Wadi was insisting that I should study clarinet; it just annoyed me and I decided to leave the school.” Martini, a good trumpet player in his twenties, who plays mostly classical eastern music by his western instrument, complains of favoritism in Syria’s only conservatory: “I failed before the jury but the person who entered after me succeeded, even though he played the trumpet in a very bad way!”

On February 7, 2011, on the Al Bayan website⁶, Omar Al-Asaad writes an article in Arabic under the title “*Complaints about the Shackles on Curriculum of High Institute of Music in Damascus*” where he says: “The course of the progress of the

³ An article published in Arabic <http://al-manshour.org/node/4432s>

⁴ North East of Syria, where most of the Kurds of Syria live.

⁵ A city in Syria, where the most severe events of Syrian war happened.

⁶ <http://www.albayan.ae/five-senses/reconnaissance/2011-02-07-1.1289424 - 07/02/2011>

institute and the nature of the curriculum especially in the department of the Eastern Music received so many complaints although it is the only academy in Syria that produces musicians. The complaints did not only come from the students, but also the masters of music themselves.”

The second place in Syria is the Faculty of Music Education at Al-Baath University in Homs. Feysal, a 30 years-old guitarist who has been in Turkey for two years, states: “When we complained about the lack of practical lessons in the faculty and that everything is theoretical, the dean said that our mission here is to teach you how to teach music, not how to play music. Teaching to play instruments is not our priority.”

Feysal adds, “Our dean was not musician. He was an engineer and didn’t know anything about music. I remember when they brought us a bassoon to school, he said, ‘we brought you that big instrument’, he did not even know its name!”

Jonathan Hold Shannon, an American researcher and academician, who has been in Syria for a long time, explains in his book *Among the Jasmine Trees* (Shannon, 2009), that in Aleppo there was a group of people called “*Sammi’a*” whose job was to evaluate voice and music. *Sammi’a* means “good listeners” or “good hearers”, and they contribute to the conservation of original forms of maqams, and thus to preserve the “authenticity”. They have their own students whom they teach specific ways of teaching styles and traditional music.

Berro, percussionist and pianist from Aleppo, learned music when he was 9 years-old and his teacher was *Sabri Moudallal*⁷, who was one of the *Sammi’a* of Aleppo. Berro says, “Syrian regime produced musicians of the authority. There are no real musicians [in Syria]! When I went to Dubai, I saw all our prestigious musicians [i.e. the ones educated by the *Sammi’as*]. They are all abroad. Nobody stayed in Syria.” He gives an example of “*Mustafa Tlass*⁸ [who] was behind the fame of a Syrian singer. Tlass had told him, “I’ll support you in everything but when I want you to sing for me, you will come with no hesitation!” And someday that singer had three concerts in USA; before the concerts began, Tlass called the singer to come back to Damascus. The singer came back and lost one and half million Syrian Pounds⁹.” This is a clear example of how authoritarian regime in Syria has also affected the career of musicians.

⁷ (1918 – 2006) Syrian chanter, singer and composer. <http://www.turath.org/Articles/Sabri.htm>

⁸ He was Syria’s Minister of Defense from 1972 to 2004.

⁹ At that time, it was about 30.000 US Dollars.

1. MUSIC AS A LANGUAGE OF COMMUNICATION

With the escalation of the armed movements and multiplication of parties (not clear) in the Syrian protests, the number of Syrian refugees got increased, particularly in the countries neighboring to Syria. Turkey took the lion share of the refugees as the number of registered refugees raised to 2,749,140. according to the last updates of the UNHCR on April 11, 2016¹⁰

Some of the musicians I met were staying in other countries, and they recently moved to Turkey. According to most of them, Turkey is the best destination if you are a musician:

“When I passed the border and arrived to the Turkish territory, I felt that everything has become different. There were more colors. The air was cleaner and the sky was clearer. This morning at 9 o’clock, the sound of an accordion woke me up. It was a good feeling. I opened the window and asked the little boy to play it again. I recorded it. While in Homs, when I was there, crying and bombing were the only sounds I heard every morning” says Feyssal.

Another musician, Melm, who has been in Turkey since 2010, pointed out the profusion of musical education in Turkey: “In Syria, we have just one conservatory, while in Turkey, just in Istanbul, there are more than five universities that teach music.”

Others expressed the allure of Turkey as an attractive destination for musicians. Deeb, a singer and oud player graduated from Damascus conservatory, states “It was my dream to come to Turkey. It is the best place to study music, but unfortunately, we came under bad conditions.” Jamoul, a percussionist, says “I had always liked to join *Mısrılı Ahmet’s* classes.”

It is said that music is a universal language. Or, in other words, it is a medium of communication that does not need words, as Issa, an oud player from Rakka says: “Music helped me so much because it is a language that doesn’t need translation. And we can say it is a more sophisticated and elegant tool of expression and communication with people. For example, we formed a musical group with Turkish musicians and has many concerts without knowing each other’s language.”

Another musician, Mukdad also points at the role of music in constructing social ties in the destination country: “Music helped me so much to integrate with

¹⁰ <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>

the Turkish society. It was the language of conversation with the Turkish friends and created spaces for interaction and work.”

Hafez, a female pianist and music teacher about 30 years-old, invited me to meet with her friends in Mosaic Oriental Choir in Istanbul. According to her, it is a choir that aims at enhancing the soul of communication with the Turkish society and showing a good image about Syrians- that not all Syrians are beggars¹¹. She added that there should be a place that unites Syria with all its components, and makes them love each other, contrary of what is happening in Syria, as a civil war.

In April 2015, Hafez called me, telling that there is a concert of her friends in Karaköy. We went to the musical event called “*Meşk*”. Two musicians, Jammoul (percussionist mentioned above) and Thabet (qanoon player), played for half an hour. Their repertoire was a mixture of between Arabian traditional music and Turkish pieces of music composed by Göksel Baktagir. After they finished their part, Osman (A Syrian *biziq* player who was graduated from Homs University Musical Education Faculty) and Veysel (a Turkish *erbane*-framed drum-player) performed traditional music which have common Kurdish and Turkish versions (versions is not the right the word here).

Another day in April 2015, after the choir finished its rehearsal, I joined the group at a café in Kurtuluş, a migrant neighborhood in Istanbul. The café is owned by one of the choir’s members, a Syrian businesswoman, who joined the choir to relieve her longing for the homeland by interacting and communicating with other Syrians. When we arrived at the café, there were Turkish guys playing qanoon and guitar. The woman manages the café with her husband and another friend who is a musician. They say “We have so many Turkish friends, they come here and play music. The communication is difficult with language so we communicate with music.” Here we can find another example of how music facilitates and enriches people’s communication with each other.

Alusi, a 20 years-old member of the choir, suggests: “In Syria, my relationship with music was limited to listening but when I came to Istanbul I made so many Turkish friends, and began learning to play guitar. Now I play and compose with my Turkish friends.”

¹¹ According to Hafez, Turks know Syrians as trouble-makers and beggars that ask for food and money in Istanbul streets.

With the increase in the number of the Syrian refugees in Turkey, the community continues to grow and produces a lot of activities under many organizations. While I was surfing the internet I saw an ad about a concert of the Syrian clarinetist Kinan Azmeh and the Syrian vocalist Dima Orsho in a place called Babylon in Istanbul. These two musicians who are well-known in Syria, have recently settled in the USA. It was announced that the income of the concert will go to an organization called Syrian Cultural House in Istanbul. On May 1st, 2015, I went to the concert in order to meet somebody from the organization to learn about the cultural activities of Syrians living in Istanbul. But unfortunately I could not reach anybody. I then attended the concert, where the audience was comprised of both Syrian and Turkish people as well as some Westerners.. Azmeh made comments on the events in Syria and the role of *his* music: “After one year of the Syrian Revolution, after one year of silence, I made this piece *Every Morning is a Sad Morning*. I felt that my music may make difference.” According to most of the musicians that I interviewed, what took place in Syria at the beginning was a revolution, however later on it turned into a civilian and sectarian war.

Issa, an oud player in Gaziantep works at a radio station called *Rozana*¹², which is an alternative media channel that broadcasts about the cultural and social aspects of Syrian community in Turkey. Issa presents a program called *Oud Rozana*, and each week he hosts one of the Syrian musicians. On February 8, 2015 he hosted Wassim Mukdad, an oud player whom I contacted through my research. During the radio show, Mukdad says to Issa, “When we first came from Syria to Turkey, we had the obstacle of language (...) The best way was to play music together – with the Turks. I went to music centers and got musician friends: *Pınar* (sings and plays erbane) and *Serkan* (plays saz). Then I was introduced to *Onur Aydın* who suggested us to make an ensemble and we formed *Khayal Ensemble* [in Antep] without communicating with language, but just through music” And after this sentence, Mukdad and Issa played together Abdul Qadir Meraghi’s “*Amed Nesîm-i Subh-u Dem*”, a music from Ottoman era. This is a good example that the musicians coming from Syria are beginning to get acquainted with Turkish music.

On April 11, 2015, in the same radio show, Issa hosts Bashar Ismael, a Syrian oud player and composer from Kobani, who used to stay in Gaziantep before leaving for Germany. Ismael made a comparison of two countries from musicians’ perspective: “I couldn’t do anything in Syria because there was a tyranny which imposes a kind of music for legs [for dancing] we were obliged to think about food,

¹² <http://rozana.fm/>

about feeding ourselves. I didn't have any means as a musician, while here in Turkey, despite of the [material] needs, I feel I am freer and thus I compose."

2. TURKEY AS A TEMPORARY STATION FOR THE SYRIAN MUSICIANS?

On 27 March 2015, M. Murat Erdoğan in an article published on *Aljazeera* website, entitled *Türkiye'deki Suriyeliler (Syrians in Turkey)* (which is at the same time the title of his book) wrote "willy-nilly, Syrian refugees will make important effects on the economic, political and social situation of Turkey for decades or even centuries."¹³ In the same article the writer continues: "Now, there is 1,800,000 registered Syrian in Turkey. If the war ends, at least 1,200,000 of them will stay in Turkey permanently."

Most of the musicians I met before until 2015 were fond of Turkey, its atmosphere, culture as well as the Turkish musicians, but they were afraid of their future in Turkey. They told that they do not have any guarantee here. One of my questions was "If the situation in Syria lasts, will you stay in Turkey or leave to another place?" Just four of the interviewees replied, "It's permanent", but the others were between "I am afraid it will be permanent" and "It's temporary". Deeb says, "I love Turkey and my dream is to learn Turkish oud style, but I don't know Turkish language and I don't know anybody here. I am afraid of not being able to earn my livelihood. I need to work but what and how? Today, I took my oud and went to *Istiklal Street* in Taksim and I was going to play in the street and sing, but I couldn't!" (why he couldn't? explanation?)

Another musician, Zaidan says, "I like Turkey and I will stay in Turkey but there is still a fear. There is no guarantee. Despite that music breaks the barrier of communication, there is fear among the Turkish people about the future of the Syrians in the country."

The issue of "Syrians" has become one of the major debates in Turkey in the last two years, especially in social media. Most of them are pejorative jokes and complaint about Syrians. Several Turkish social media users suggest that "the guests (Syrians) became as the owner of the house." On July 9, 2014, a Facebook account belonging to a Turkish person posted: "Now I was walking in the street, some Syrians asked me for my ID and when I told them it is not with me. They told me

¹³ <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyedeki-suriyeliler>

how do you walk without an ID in this country. They hit me.”¹⁴ Another example, a video clip uploaded by a Turkish guy saying, “In the past, wherever I looked, I saw you [who is you? Turkish people?]; but now everywhere I see Syrians.”¹⁵

Noor expresses his confused feelings and worries about staying in Turkey: “It was a dream from childhood to come and live in Turkey. Turkish people is good and we like each other- even our facial features are similar. Some Turks hate Syrians but all Syrians are not bad and we shouldn’t forget that Syrians came under pressure. Unfortunately, I came under these conditions. I got shocked when I saw the huge number of Syrians, and everybody is afraid, worried about the situation and doesn’t know how tomorrow will be. Homeless people don’t have money to buy bread and sleep in the parks. There are political parties that say when they come to power, they will send all Syrians back; people fear. So, I want to go to Europe, as everybody else does.”

Dara, a guitarist whom I interviewed in Izmir, says “I work from morning to night and when I come home I don’t have time to play guitar. I look for one more hour to sleep. I left music in Turkey. I want to go to Europe but I don’t have money.” Actually about six months later he left for Germany.

3. BETWEEN TEMPORARY AND PERMANENT: STAYING OR LEAVING

On the contrary of what is written in an article of *Hürriyet* newspaper (to be mentioned later) and the report of UNHCR, I believe that the number of Syrian people who stay in Turkey in general and in Istanbul in particular, is not that high: First, only 5 out of the 30 musicians that I met in 2015 are still in Turkey. Most of them left for Europe and especially Germany. Second, most Syrian people, who are registered in UNHCR, pass through Turkey to leave for Europe. Third, in 2015, most of family members, relatives and acquaintances that I know left Turkey for Europe, including thousands of families like mine.

In sum, among 30 Syrian musicians that I met during this research, only five of them stayed in Turkey. Among them only two people are still actively performing music: Mukdad and Mheidi. The former stays in Gaziantep and the latter in Urfa,

¹⁴ https://www.facebook.com/permalink.php?id=195562977275141&story_fbid=320485384782899

¹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=1ObL48w9LPM>

occasionally they come to Istanbul. Their last concert that I attended during my research¹⁶ took place in Kadıköy, on December 19, 2015.

Below, I want to present my observations of two musical events that took place in Istanbul; one in Kadıköy and the other in Fatih. These two examples represent both the musical and social diversity within Syrian community in Turkey.

4. TWO STAGES

Arthere Istanbul (Kadıköy): The performance of *Saba Barada*

The first example that I will present is the concert that took place on December 19, 2015 at Arthere, an artists' venue in Kadıköy¹⁷. The Syrian musical group called Saba Barada is described on Facebook as such:

“Saba Barada was formed in 2014 by Syrian musicians who fled their country and took shelter in Turkey. Since then, they have performed in Istanbul, Gaziantep and Antakya. Band members Hareth Mheddi (Vocals and Oud), Wassim Mukdad (Oud) and Maher Kat (Percussions) play classical Arabic songs and music from their heritage since they come from various cultural backgrounds in Syria but they also play their own compositions. These songs talk of hope emerging from sorrow and of life trying to defeat death. Their music has a wide appeal regardless of the audience, whether Syrian, Turkish or international.”¹⁸

The event began at 20:00 o'clock. Audience was of three categories; Syrians, Turks, and foreigners from other countries. The latter consisted of mostly young Erasmus students. the location was a café and as the number of chairs was very limited, most of the audience was standing. The atmosphere was very liberal and modern (what do you mean by that?). Four old aged European people were sitting in the back smiling to everyone entering the café.

Getting inspired by Christensen's article called “*Music and Migration: Kurds in Berlin*” (Christensen, 2010), I started observing people and trying to analyze the repertoire. The concert lasted about 70 minutes. They played 10 pieces: 8 new songs composed by Mheidi and Mukdad; one instrumental piece was composed by both of them consisting of Syrian Euphrates region melodies, and another one was a traditional Arabic instrumental piece.

¹⁶ While revising this article on August 2016, I learned that these two musicians also had left Turkey for Europe.

¹⁷ www.athereistanbul.com

¹⁸ It is the original quotation from their Facebook page.

The lyrics of new songs were mostly about the ongoing situation in Syria. I could see it apparently in two pieces, one of them titled as “either you are a terrorist, or an atheist, or an agent”; the other one “Oh citizen! How do you want to be killed?”. They show that there are more and newer factors for people to kill each other. It shows that the two camps, i.e. the insurgents and the regime that existed at the beginning have been multiplied as the war is dragging on. The proliferation of warring camps is also an indicator of the intervention of external actors.

Mheidi was playing a melody on his oud; Mukdad was playing bass tunes and harmony on the other oud; and Kat was playing percussion instruments such as tef, bendir and hand drum. Most of their own compositions were about the events of Syria; martyrs, terrorism, the way people die in Syria. Mukdad and Mheidi consider themselves as musicians of the revolution; they believe that what is nowadays going on in Syria is something different from what people protested in the beginning of the events five years ago. It means that they are against the Syrian regime, against Islamic organizations, against Western interference and even against the opposition constructed under the protection of Turkish government.

From this point of view, we can say that it is an opposite stream of Syrians who stay in Fatih; opposite of the conservative segment of the Syrian refugee community.

Pages Café (Fatih): The performance of a traditional ensemble

On December 13th, 2015, *Hürriyet* newspaper published an article which is titled, “*Istanbul’da Kültürüyle, Sanatıyla ve Restoranıyla Suriye Mahallesi*” which means, *Syrian Quarter in Istanbul with its Culture, Art and Restaurants*.¹⁹ The article talks about Fatih district in Istanbul, a place which is known with its large Syrian population, with their bookstores, restaurants, and even radio broadcastings and cultural activities.

After reading the article, I researched the musicians mentioned in the article, who are said to be performing in Pages Cafe in Fatih. I got introduced to Osama Badawe, an oud player who came to Istanbul three months before the interview. On 26th December, 2015 I attended their musical evening.

Using again Christensen’s method of observation, I first took notes on the venue. The café is located in a three-story old wooden building. Unlike its

¹⁹ Written by Zeynep Bilgehan and İpek Yezdani.

traditional Ottoman house façade, its interior is decorated in a modern style: a western style café at the ground floor which serves *espresso* instead of Turkish coffee; bookshelves on the basement and upper floor. The bookstore is actually located in a conservative neighborhood; however, Kariye museum and the souvenirs shops around transform the vicinity into a more international space.

During the performance, most of the audience were Syrians, with some women wearing hijab and some men wearing formal suits. At 17:03 o'clock the ensemble began the performance. Osama played oud, Hazem played qanoun, Mohammad played ney and Nashar, the vocalist, played percussion. All of them were from Aleppo city in Syria. Based on their accent, I could notice that most of the audience were also from Aleppo.

The concert ended at 20:12 o'clock. There was neither new songs nor their own compositions. Most of the repertoire was comprised of Aleppo traditional music. Even though the musical evening was repeated every Saturday, the number of audience was greater than the ones in Kadıköy.

After the concert, I talked with Osama. He mentioned his intention to stay in Istanbul and his will to study music. He expressed me that every week they had the same big number of attendants. Another thing that attracted my attention was his words: He said that he didnt want to play classical Arabic songs but he wants to play Turkish technique and style of oud (didn't get this part, he wants to play the Arabic songs with Turkish technique or just Turkish songs?).

5. COMPARATIVE CONCLUSIONS

Certainly Fatih and Kadıköy present two different stages with different cultures. Fatih is known in Istanbul as a place for conservative people; same as people of Aleppo who are known as a conservative community among Syrians. The concentration of Syrians in Fatih especially from Aleppo city creates a kind of cultural enclave in this district. In that sense, Fatih seems to be the district which shows the possibility of permanent settlement of Syrian population in Istanbul. The performance at Pages Café exhibits the Syrian audience's and musicians' desire to preserve the essence of their culture as an indicator of their permanent settlement in Turkey.

However, Kadıköy, in particular Arthere is a much more liberal and cosmopolitan stage. The musicians in Kadıköy did not play classical Arabic songs

but new compositions. Besides the audience was much more heterogeneous with the presence of foreigners/westerners and Turkish citizens.

Exactly like the evolution of the war in Syria, it is very difficult to predict what the situation of Syrian musicians in Turkey will be. Yet, what is clear at the moment is that most of them, if not all, want to leave. Even some of them who said during the interviews that they wanted to stay are currently in Europe. Paradoxically, a few of them who were willing to leave are still here. Syrian musicians like the Syrians in general live in a stage of instability and incertitude. This in itself can be considered as a temporary conclusion for an exile which seems to be long-lasting.

BIBLIOGRAPHY

Alzamely, Majid Ahmad (2013), <http://m.ahewar.org/s.asp?aid=361363&r=0>, *Alhewar Almotamadden*, (27.05.2013).

Dieter, Christensen (2010), "Music and migration: Kurds in Berlin", *CÔRTE-REAL*, Maria de São José (Ed.), *Migrações Journal - Special Issue Music and Migration*, October 2010, 7: 187-201.

<http://al-manshour.org/node/4432s> (article published in Arabic)

<http://www.albayan.ae/five-senses/reconnaissance/2011-02-07-1.1289424> (article published in Arabic) 07/02/2011

<http://www.turath.org/Articles/Sabri.htm>

<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyedeki-suriyeliler>

Manfreda, Primoz (2016), "Definition of the Arab Spring: Middle East Uprisings in 2011", <http://middleeast.about.com/od/humanrightsdemocracy/a/Definition-Of-The-Arab-Spring.htm> (02.11.2016).

Ryan, Yasmine (2011), "The tragic life of a street vendor", <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2011/01/201111684242518839.html> (02.11.2016).

Shannon, Jonathan Hold (2009), *Among the Jasmine Trees: Music and Modernity in Contemporary Syria* (USA: Wesleyan University Press).

**INTERSECTING LIVES IN POST-MIGRATION PERIOD:
THE DYNAMICS OF RELATIONS BETWEEN “HOST”
WOMEN FROM TURKEY AND “GUEST” WOMEN
FROM SYRIA**

**GÖÇ SONRASI KESİŞEN HAYATLAR: “EV SAHİBİ”
TÜRKİYELİ KADINLAR VE “MİSAFİR” SURİYELİ
KADINLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ DİNAMİKLERİ**

Selin ALTUNKAYNAK¹

ABSTRACT

Turkey undertakes an important role in responding to the Syrian humanitarian crisis by hosting the largest number of refugee population around the world through opening its borders to Syrian refugees subsequent to the conflict in Syria after 2011. Turkey has been managing the refugee phenomenon at the beginning with a discourse of ‘guest’. The temporary protection regime for Syrian refugees in Turkey ratified in October 2014 on the one hand, and the discourse of ‘guest’ on the other, constitute significant basis to the sociological aspect of the matter at hand. By nature, the terms ‘host’ and ‘guest’ imply an element of temporariness. Against this backdrop, there is a pressing need to focus on the fact that over 2.5 million refugees settled in the urban areas will not be returning shortly to their country of origin even if the war is over now. Given the magnitude of the refugee population, the real question is then the adaptation of this ‘stranger’ group which has settled in the country and likely to stay in the long term within the urban context.

¹ PhD student, Rovira i Virgili University, Humanistic Studies Program.

* Makale Geliş Tarihi: 13.07.2016
Makale Kabul Tarihi: 11.10.2016

This study, based on gendered perspective, aims to explore the factors determining the perception of the insider for the outsider and *vice versa* within the scope of Simmel's 'stranger' typology. Following Simmel's definition of the stranger, in this article I consider Syrian refugees as people who comes today and stays tomorrow. The methodology of this study is based on in-depth interviews with refugee women from Syria and native women in Turkey as well as focus group meetings in Hatay and Gaziantep provinces, conducted in the framework of my PhD thesis.

Keywords: Forced Migration, Gender, Insider-Outsider, Stranger, Syrian Refugees.

ÖZ

2011'de başlayan Suriye'deki ayaklanma ve ardından patlak veren çatışmalar sonrasında kapılarını Suriyeli mültecilere açan Türkiye, dünyada en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yaparak Suriye insani krizinde önemli bir rol üstlenmektedir. Çağımızda bir insan hakları gereği olarak ortaya çıkan mültecilik olgusu, Türkiye'de krizin en başından beri misafirlik söylemi üzerinden yürütülmektedir. Gerek halihazırda Suriyeli mültecilerin tabi olduğu geçici koruma rejimi gerekse krizin en başından beri sürdürülen misafirlik söylemi, meselenin sosyolojik boyutuna önemli bir taban oluşturmaktadır. 'Ev sahibi' ve 'misafir' kavramlarının belli toplumsal normlar çerçevesinde şekillenen ilişkiler sonucunda ortaya çıktığı ve bu ilişkilerin en temel özelliğinin kısa sürelilik olduğu düşünüldüğünde; 2,5 milyondan fazlası şehirlerde yaşayan Suriyeli mültecinin, savaş şu anda bitse dahi ülkelerine dönüşünün kısa vadede gerçekleşmeyeceği öngörüsü başka bir sorunsala odaklanmak zorunda olduğumuza işaret etmektedir. Bu durumda, kentlerde yaşayan mülteciler bağlamında, asıl sorulması gereken soru ülke içerisine yerleşen ve uzun vadede kalıcı olacağı varsayılan bu yeni 'yabancı' grubun diğer topluluklarla nasıl uyum sağlayacağıdır.

Toplumsal cinsiyet kavramını temel alarak başlanılan bu çalışmada içerdekinin dışardakine, dışardakinin de içerdekine bakışının hangi faktörler etrafında şekillendiği Simmel ve çağdaşlarının "yabancılık" tanımlamaları bağlamında

incelenecektir. Doktora çalışması kapsamında, Hatay ve Gaziantep şehirlerinde Suriyeli mülteci kadınlar ve Türkiyeli kadınlar ile yapılan derinlemesine görüşmeler ve odak grup görüşmeleri bu çalışmanın alt yapısını oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Zorunlu Göç, Toplumsal Cinsiyet, İçeridekiler-Dışarıdakiler, Yabancı, Suriyeli Mülteciler.

“If fear is the father of
prejudice, ignorance is its grandfather.”

(Stephan & Stephan)

INTRODUCTION: TEMPORARINESS AND LIVING TOGETHER

According to the statistics shared by United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), an unprecedented 65,3 million people around the world have been displaced from home due to war, hunger, political, social, economic violence, ethnic and religious discrimination (UNHCR, 2016: 5). With the increased impetus on conflicts in the Middle East in the past 5 years, every person out of 113 is seeking to rebuild their lives away from home while over 4,5 million people have fled Syria since 2011, seeking safety in Lebanon, Jordan, Iraq and beyond (UNHCR, 2016: 6). Turkey as a neighboring country to the Syrian Humanitarian Crisis hosts over 2,7 million registered Syrians (DGMM, 2016).

Turkey has opened its borders to refugees coming from Syria in 2011 with the Syrian Humanitarian Crisis. Those who have entered the territory have been protected under the binding *non-refoulement* principle of international law, which foresees access to safe territory and protects against forcible returns as well as providing basic humanitarian needs. As a matter of fact, the refugee status determination procedures require an individual processing of one's claim. However temporary protection and stay arrangements can be implemented as a suitable response to large-scale influxes of asylum-seekers or other similar humanitarian crises, complex or mixed cross-border population movements where individual status determination is either not applicable or feasible, or both (UNHCR, 2014).

To that end, initially starting from 2011 Turkey created its own policy with circulars, regulations and other non-public legal instruments towards refugees from Syria. The Law on Foreigners and International Protection (LFIP) endorsed by the Parliament in 2013 and entering into force in April 2014 makes

Turkey's first consolidated legal framework on international protection while keeping Turkey's geographical limitation to 1951 Geneva Convention on the Legal Status of Refugees. Article 91 of LoFIP on temporary protection sets the legal framework for the already existing temporary protection regime for Syrian refugees complemented by the Temporary Protection Regulation (TPR) which has entered into force in October 2014, approximately 6 months after LoFIP.²

To briefly explain, the temporary protection regime in Turkey emerged as an urgent response while providing protection from forcible returns and envisaging basic minimum humanitarian needs guided by the Turkey's open door policy. That being said, it should also be noted that temporary protection/stay is not a long term protection response for prolonged situations and/or a tool substituting existing international obligations, in particular the 1951 Refugee Convention and its 1967 Protocol, or regional refugee instruments (UNHCR, 2012: 4-5). They, in the same vein, can not be considered as a replacement for the proper management of mixed migration flows (UNHCR, 2014).

As Biner & Soykan have argued in their report "Life in Turkey through the Perspective of Syrians Refugees" the legal procedure in the country of asylum, together with the legal status and practices set the ground rules for bounding with life, defining mobility and influencing the idea of resettling (Biner & Soykan, 2016: 10). To that end, legal status goes beyond defining the process of displacement and has a crucial functionality while reproducing the whole process (*Ibid*). Given the fact that the Syrian refugees are in Turkey for more than three years, the questioning of the perceptions of "temporariness" and "guests", as portrayed in the Turkish context, which have serious legal, political and sociological implications has become more and more important.

It follows that there is no middle or long term infrastructure for the adaptation³ of the 'stranger'⁴ perceived as temporary guests, therefore reflections of the temporariness perception are observed on the field. In the same vein,

² Currently, the legal status of the Syrian nationals is defined by the provisional article 1 of the TPR. According to this article, citizens of the Syrian Arab Republic, stateless persons and refugees who have arrived at or crossed our borders coming from Syrian Arab Republic as part of a mass influx or individually for temporary protection purposes due to the events that have taken place in Syrian Arab Republic since April 28, 2011 are covered under temporary protection regime.

³ The term of adaptation used here to describe the whole process of integration, socialization and social harmony of each concerned group in interaction. It should be noted that the term of 'adaptation' is not only used for the Syrian women in this article but for the local people also.

⁴ The term of "stranger" here is used in this article inspiring from Simmel's sociology. According to him, the stranger who signifies an outsider or a newcomer is defined as people who comes today and stays tomorrow. The stranger is also one of the member of any group in which he lives and participates but still remains other than old members of the group. Although the stranger has certain relations and links with the old group members, he is perceived as "other" among the group and his "distance" is more emphasized than his "nearness." He is in the group but not of the group. In this article, Syrians will be defined as Simmel's 'stranger'.

although LFIP vests the Directorate General of Migration Management (DGMM) with substantial discretion for the adaptation procedures, the language of the Law is vague in terms of creating and implementing adaptation policies and activities. Leaving aside the 250.000 Syrian refugees living in the camps governed by the Disaster and Emergency Management Authority (AFAD in Turkish) (DGMM, 2016) the majority of the Syrian refugees in Turkey live in the urban settings while being expected to be self-reliant. This inevitably leads us to think deeper in the context of living together with a population of 3 million foreigners annexed to an entire country since relations built on the element of temporariness obstructs the adaptation as they generally present themselves in forms of indifference.⁵

Besides all these, according to the statistics shared by DGMM, there are 1,300,000 Syrian refugee women in Turkey, out of whom 700.000 are women aged between 18 to 55 living outside the camps in the urban areas (DGMM, 2016). Syrian women living in cities find themselves in the middle of daily life relations different than the woman who live in a more or less controlled manner in the camps. The problems experienced by Syrian refugee women are multifaceted starting with the loss of social status, segregation, poverty, stress and gender based violence. It should be noted that women have adopted different coping mechanisms to deal with displacement. On the other hand, influenced by the media and daily life practices, local women perceive Syrian refugee women as a threat; resource sharing becomes problematic and clash of different cultures define the scope and the context of the established relations.

Putting together all of the circumstances and conditions together, the first question at hand is to understand how refugee and local women establish relations under existing legal, political and sociological conditions. In other words, what kind of interactions are taking place between women under the impact of 'guest' and 'host' discourses? To what extent the role of masculinity and media is applicable to this relationship and what is the possibility of living together in that context?

Starting with these questions and focusing on both refugee and local women; this study aims to approach from a gendered perspective to the insider/outsider relations by taking into account Simmel's stranger definition. It will explore the relations in post migration period between 'guest' Syrian women and 'host' women from Turkey in Gaziantep and Hatay. For this aim, I will use the data collected from in depth interviews and focus group meetings with refugee and local women, as well as NGO's, political parties, governmental

⁵ See: Stichweh (1997). German Sociologist Rudolp Stichweh links being 'stranger' and attitude of indifference in his article. According to him, indifference can be defined as interactions in the situations of fleeting contact.

institutions and local authorities. In the first part, I will present the theoretical background while in the second I will analyze the data obtained on the field.

1. “GUEST” AND “STRANGER”: THE PERSON WHO COMES TODAY AND STAYS TOMORROW

In the migration context, ‘stranger’ is a significant category for outsider groups which did not exist yesterday yet appeared today and which are perceived to stay for tomorrow but assumed to be returning in the long term. George Simmel’s definition of ‘stranger’, firstly introduced in 1908, is amongst the most referred definitions in the field and many migration studies are based upon this definition (Simmel, 1908; Park, 1964; LeVine, 1977). According to Simmel, ‘stranger’ is *the person who comes today and stays tomorrow, a potential wanderer* whose position in society is determined “by the fact that he has not belonged to it from the beginning” (Simmel, 1950:402). This definition is more prominent for refugees who did not exist yesterday yet perceived to have arrived in the country for a temporary period of time.

Insider/outsider group behaviours and their respective interactions discussed upon Simmel’s definition of stranger are perhaps one of the most referenced theories in migration studies (Simmel, 1908; Park, 1964; LeVine, 1977). But, an in depth literature review points out that this subject is mainly discussed within the context of foreign workers and migrants in general without adopting a gender based approach referencing refugee women as the subject.

In contrary, Doreen Indra asserts in her edited book *Engendering Forced Migration* that any analysis based on migration should not be far away from gendered perspective. According to her,

“gender rarely surfaced in folk representations and practice concerning forced migrants. Refugees were sometimes spoken of as women, men, or children, but typically either in passing, in relation to idealized, traditional family life and roles, or in regard to programs aimed specifically at family reunification, women’s health or employment. ‘Generic’ employment and health programs were for everybody and therefore were not usually seen as gendered.” (Indra, 1999:12-13).

In sum, women have been portrayed as something that the refugee has left or brought as someone with secondary role. As such it has been subject to migration studies within the boundaries of patriarchy and confined within traditional family roles. Neither the 1951 Geneva Convention, nor laws defining States’ migration policies make meaningful references to gender based definitions and approaches.

Therefore, it is strongly important that instead of taking women into consideration as secondary subjects of migration, the dynamics of relations created by outsider and insider women should be analyzed in a gendered way.

As Öztan explains in her article “Organizational Experiences of Turkish Immigrant Women in the Netherlands and Feminist Politics”;

“there is a tendency that women’s migration has still been acknowledged as “dependant” or “secondary” migratory movement in guest worker regimes’ traditional family reunion schemas. Despite acknowledging the feminization of immigration, literature on immigrant women in guest worker regimes has mainly been focused on integration issues. However it is necessary to recognize Turkish immigrant women as the political/social actors of the country of residence within multiple attachments and to give immigrant and ethnic minority women greater visibility within receiving country context within transnational migration perspectives.” (Öztan, 2013: 215-216)

That being said, by the 90’s gendered approach has become more prominent as women started to become a subject rather than a sub category in migration studies. After that period, women have become more visible in the fieldworks and constitute the main focus point in many studies. Those new studies have paid more attention to gender. Albeit this paradigm shift, this new perspective has serious drawbacks since underpinning women as the subject of the migration studies, undermines to focus on the relations established by women subjects while putting so much effort in studies on women’s needs, identities and roles. Therefore, as a starting point, this study is in parallel with the idea of exploring to what extent Simmel’s ‘stranger’, insider/outsider definition can be discussed with both refugee and local women’s relations.

By starting with the ‘stranger’ definition of Simmel, we can say that stranger is not a member of the group from the beginning, has joined the group after and will be within the group tomorrow. According to Simmel, the stranger is not a full member in a social sense despite the fact that he is spatial member of the group. Due to its origin, the stranger occupies a specific position but he is not a part of it. The foreign residents are an excellent illustration of this phenomenon as they are physically present in most countries but are not always accepted as part of the national community. Their exclusion is not only limited to the fact that they are not considered as ‘one of us’ but the diversity they provide is sometimes considered detrimental. Although the foreign resident shares national, social, occupational characteristics with the established non-immigrant community in addition to his physical presence he is not one of us (Simmel, 1950: 402-405).

As pointed out by Simmel “strangers are not really conceived as individuals, but as strangers of a particular type” (*Ibid*: 403). Simmel saw the stranger as a temporary sejourner who does not share the essential qualities of host group life. As a result, interaction between the stranger and the hosts tends to take place on a more general impersonal level. (*Ibid*: 405) In this sense,

stranger is present in the society and yet ignored because of the perception of temporariness. Within the Turkish context, in addition to the element of stranger, the ongoing public discourse built on the idea of guests and hospitality will eventually be limiting the relation that is to be established and developed with the Syrian refugees. The element of temporariness will sociologically prevent the refugees to disassociate from the past, while affecting the coping mechanisms, rebuilding new life practices and the relations with the new space (Biner&Soykan, 2016: 4).

One must also take into account that the 'host' or the insider develops its own forms of behaviour towards outsider groups. One group can accept 'strangers' as a big threat to their culture while the other considers the 'stranger' as a richness for their culture. Therefore, each group's behaviors and attitudes towards 'stranger' should be analyzed seperatively to understand the meaning of 'stranger' and the relation with the other group members. The attitudes of the host group often lead the behaviours of their 'stranger'. American thinker on psychological antropology LeVine, defines outsidersness by the relationship established with the host, stepping one step further from Simmel (LeVine, 1977). Stranger status is always defined in relation to a host. LeVine describes the host's response as *compulsive, reflecting the reality of a persisting ambivalence underlying all stranger relationships are invested with a particularly high degree of affect*. According to him, it should be noted that the stranger - host relationship is a transactional one and each set of factors will inevitably influence the other (Ibid: 23). As a guest, the stranger is inducted into a community through a personal bond with an established community member. Which then subjects him to law of hospitality a protocol of exchange through which he sustains his relationship with his host. Depending on the community the hospitality offered allows the stranger to built different levels of intimacy and rights within the community from that of the transient stranger to that of a guest, then friend and with time even the quasikinship of the accredited sojourner. However inasmuch as hospitality is conditional it can always be withdrawn reversing the status of the stranger and exposing him to hostility (Ibid:25).

LeVine summarizes the factors influencing host - guest relations in four main categories: extent of stranger - host similarity, existence of special cultural categories and rituals for dealing with strangers, criteria for group and societal membership, conditions of local community (Ibid:16)

Taking into account these definitions and categories, would it be possible to assert that the relations between 'host' and 'guest' women will develop around LeVine's main categories or should we take into account other factors by approaching the phenomenon from a gendered perspective? Below, I will discuss this question with reference to the findings of my field work.

2. THE POSSIBILITY OF COMMUNICATION BETWEEN *INSIDER* AND *OUTSIDER* IN THE MIDDLE OF RE-PRODUCED MASCULINITY AND PERCEIVED THREAT: NOTES FROM THE FIELD

In this part, I will assess the data that I collected during the field research in Antep and Hatay provinces in summer 2015. Within the scope of the fieldwork; total number of thirty women (15 Syrian women and 15 native women) and fifteen institutions (NGOs, political parties, faith and religious organisations, local journalists and academicians) were interviewed. Although governmental and local authorities were contacted; they refrained to take part in this research.

The interviewee group consists of single and married women between 18-55 years of age including Arab, Sunni, Alawite and Turkmen women. The target group was contacted through local NGOs first, then I continued to reach women by using snowball method. 5 focus group meetings were conducted including only Syrian's group, only native women's group, both Syrian and native women's group. During interviews, the names are kept anonymous to gain trust.

The initial data of the ongoing field research will be used to interpret the dynamics of established relations between the "host" and the "guest" based on theories mentioned in the first part. The dynamics of the relations will be discussed in the light of the in depth interviews focusing on gender and being stranger.

The image of Stranger as constructed by the media

There are numerous studies on how the media rhetoric and discourse has altered the attitude towards migrants. Within the scope of a study conducted on 88 students in New Mexico State University Psychology Department, the participants are requested to fill out a survey after reading 4 different newspaper articles on Rwandan migrants in Mexico. The first news stipulates that the arrival of migrants will increase the taxes as well as possibly causing contagious diseases. The second news asserts that Rwandan migrants will damage the democracy in the country and that their traditions will deprave the social construct. While the third newspaper article is the combination of both the fourth only explains the migration and war experience of the migrants. The study finds that the more there are threats inside the news the more students' attitude towards migrants become negative (Stephan, et.al., 2005).

The facts are no different for Syrian women either. Inspired by the male dominant rhetoric in the media, some local women create rumors for Syrian women although they previously have not met or interacted. Sex-work news reflected on the most popular TV shows, social media and the newspapers feed a sense of threat on local women afraid of 'losing their husbands'. Because of the discourse in the media, the image of Syrian refugee women has turned into a

dangerous person, prostituting and stealing men from wives. Indeed, popular newspapers are printed with headings stipulating that “Syrian Women Threaten Turkish Family Structure”,⁶ “The Fear of Second Wives among Women in Kilis” and “From the Camp to the Night Club”.⁷ Similar views are also expressed by local women:

“These are granted with citizenship. They are easily accepted to universities while we struggle with exams. In the past days, I have heard from the neighbours, they are provided with unemployment pay. We see all over the TV and news, Syrian women apprehended for prostitution every second. We hear that many brothels, night clubs have emerged around Hatay because of them. We have lost our peace.” (Semih, 28, Hatay, Local, housewife)⁸

As it can be understood from the quote, local women have identified Syrian women with sex work and accuse them of disrupting the social peace although they have never witnessed a Syrian women prostituting, going to university without examination and provided with unemployment pay. Masculin discourse in the media intensifies the conflict between women. The hate discourse against the newcomer is not only confined to the conventional media but it also encompasses social media. Many internet forums and social media accounts include discussions focusing on Syrian Women with a negative connotation.⁹

Thus every negative comment in the media and every news amounting to hate speech constitute thriving factors shaping the attitude of the local people towards newcomers. The way a Syrian is portrayed in media creates an image of the Syrian in the local, although the latter has never had a prior contact with her.

Insider and Outsider Dynamics in Daily Life

LeVine (1977) contends that the critical variable is not the length of time a stranger spends in the host community. Rather he argues that the focus should be upon the type of relationship that the stranger aspires to establish with the host. Referring to LeVine’s argument it might be suggested that in Turkey the real issue at stake is not the time spent in being guest but the “guest” rhetoric itself. As previously argued, the relationship of guest is defined upon certain norms and period of time and it is based on mutual understanding of gratitude

⁶ Milliyet Newspaper, <http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-kadinlar-ile-ikinci-gundem-1947549/>, 29.09.2014

⁷ Hurriyet Newspaper, <http://www.hurriyet.com.tr/kilisteki-kadinlarda-kuma-korkusu-40055181>, 16.02.2016 also see: “Kamptan Pavyona”. (16 Agu 2014). Cumhuriyet Gazetesi. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/106619/Kamptan_pavyona.html?dxbtkegdxfriqes Accessed on: [23/09/2015]

⁸ Real names remain undisclosed.

⁹ “I live in Hatay, one million refugee have come here, they are so corrupted”, an online forum about women named “Girls are asking”: <http://www.kizlarsoruyor.com/toplum-sosyal-iliskiler/q489768-ben-hatayda-oturuyorum-1milyon-multeci>

rather than a rights based approach which eventually results in consenting to what is given. Thus, refugees are inclined to feel obliged in expressing gratitude to what is provided to them. Any breach in this line of thought damages the established relations and makes from the guest which deserves the highest respect, a rival to be in competition with.

“When we first arrived we had many neighbors and they were kind to us. We would go to the market together and our children were playing together. Nowadays we only see enemy faces. They start to complain when they see us. We can’t even go to the market”
(Süheyla, 35, Gaziantep, Syrian refugee women, non-employed)

Segregation and miscommunication resulting from the dynamics of relationship between guest and host, in addition to the extended period of stay will be analyzed in the light of the interviews conducted with Syrian refugee and local women. One of the most significant reasons for that are the complications arising from distribution of resources including but not limited to the increase of prices in daily expenditures and housing as well as the growth in number of persons accessing public services such as public schools and hospitals. On the other hand, the idea that establishing relations with a group that will no more exist in future is vain, prevents both Syrian and local women to interact with each other.

There are many dynamics other than the one specified above in order to define the scope of interactions between Syrian refugee and local women. The miscommunication is not only driven by the prolonged stay but also intensified by language barrier. In the absence of a clear lines of communication women perceive each other as rivals in competition although they go through same and common problems. Rumours and prejudices also contribute to the miscommunication thus leading to no relationality.¹⁰

It should also be noted that Turkey’s proximity to the conflict zone, the presence of foreign fighters in border cities and threats related to the war in Syria fuel local people in embracing negative opinions about Syrians. Due to the insecure environment fueled by the war, in border areas such as Hatay and Antep where there is a lack of mutual trust between women; not establishing relations becomes the first available option for women oppressed under the predominant masculinity.

Although not limited to Syrian refugee women, the fact that Syrian refugees become more and more at the center of political debates eventually

¹⁰ For more details on the insider/outsider theory please see: (Elias and Scotson, 1994). Norbert Elias and John Scotson in their book ‘The Established and the Outsiders’ talk about the possible relations between the established and the newcomer group. Elias and Scotson’s work in a small town *Winston Parva* in England reveals the attitude and behaviours of the established towards outsiders.

affects the relations between refugee and local women. In other words, those who object the government's refugee policies position themselves away from the refugees whereas those who support the government are eager to accept refugees, even though they do it with some conditions. When the government is criticized upon refugees, the refugees themselves become at the center of a heated political debate as political subjects likewise today in Turkey. In this regard, there is a proliferation of unprecedented rumors such as granting of citizenship for electoral purposes, unhindered access to universities without examination and allowance of unemployment salaries which eventually results in the increase of hate against refugees making them the most vulnerable group and the scapegoat of the government's policies.

"We have huge problems; we can't deal with them. Lately, one of them came to our home as a cleaner. We wanted to help her but she stole my brother's belongings. Local shopkeepers are concerned as well. You can see them everywhere. Syrian shops are everywhere; they sell for cheaper prices. My nephew has lost his job because of them. It is the State who put us together with them. If they don't find a solution, we will, in our way." (Zeliha, 29, Local shopkeeper in Antep Bazaar)

As it can be understood from the above mentioned quote, refugees are perceived as a trouble caused by the government and the reaction against the government is diverted to refugees. Especially in Hatay, Alawite people are convinced that the government is targeting them because of their religious sect and perceive the policies developed for Syrians as a tool to increase the sunni faith in the province. That is of course a factor contributing for the minimization of relations between the two while increasing the hatred amongst the insider group in Hatay with the idea that the outsider is likely to destroy their identity.

Women in Competition: Reproduction of Masculinity

Several factors affecting the relations between women were mentioned above. But the main point here is to determine the structure of the relations shaped around gendered roles. In post-migration period, the masculinity is a socially re-constructed phenomenon. As Indra puts it (1999:242-260), *"A loss of power and control is intertwined with loss of community and social support, so rebuilding social statuses, relationships, and community is problematic. So, men in post-migration period were reported as being angry, hostile, volatile, threatening, stubborn and difficult"*. While the man from outsider group is losing his social belongings, power, and financial resources, the man from insider group becomes more advantageous. Related to these changes in masculinity roles, the women are being redefining, their roles and their status are changing. Therefore, it becomes important to do a gendered reading all over again. It is highly possible to mention here about a reproduction of masculinity considering Syrian and local women in post-migration period. In the face of such a situation, along with the increasing

numbers of intermarriages and second wives, the insider man uses Syrian woman as an instrument to dominate his wife, thus the insider woman perceives this domination as a threat and begins to create negative stereotypes and prejudices.¹¹

“Their lifestyle is different than ours. Our day is their night. They have night lives. They wander around parks and gardens. They smoke shisha. Many of them with all make-up and shiny clothes. There are of course vulnerables amongst them but they started to make living by prostitution. Nowadays there are these marriages. People kill each other because of that. Men bring Syrian women as the second wife to home. A neighbor of ours has caught his husband cheating on her with a Syrian woman. Her marriage is ruined. We all fear that our husbands will be distracted.” (Nurcan, 32, Antep, Local, Housewife)

Besides, media has been reinforcing such kind of perceptions and feeding feeling of threat among local women. The Daily newspaper *Milliyet* reported the news with the following headlines: “ I agreed to the second wife of my husband as he promised to have my teeth done” where local women stated that “ we want these women to leave, we don’t want a divorce but we are forced to consent”,¹² highlighting the ratio of men marrying their second wives. Early marriages and second marriages as well as sex work are the factors that increase the feeling of hostility towards Syrian women. Many women are in fact in competition to please their husband while reproducing masculinity. Thus, it might be argued that the role accorded to masculinity is remarkably significant within the scope of relations established amongst women cornered between aggressiveness of refugee and local men in the pursuit of exploitation. Below, you may find the experiences of Fatima strengthening this argument while telling the refugee women’s daily life practices:

“Three years ago when we first entered to Turkey, my father forced me to marry a man who is older than me. First, I didn’t want to marry him but my father hit me saying that if I want to be prostitute or miserable. My husband is a rich man but very aggressive. He does not let me to leave home. I have a few neighbours around, I was used to go to their house but I don’t want to talk with them anymore. Last time I went there, a single woman made me sad saying that: “ohh, you came here and found a rich man. You are lucky and must be very happy” (Fatima, 19, Hatay, Syrian refugee woman, housewife)

¹¹ Integrated threat theory is first presented by Walter G. Stephan in 2000. The theory describes the types of threat which are perceived within social groups. According to this theory, there are four types of threat which influence relations within social groups: Realistic threat, symbolic threat, intergroup anxiety, negative stereotypes. Here, the perceived threat by women about their husbands can be studied in the framework of this theory.

¹² Milliyet Newspaper, <http://www.milliyet.com.tr/-dislerimi-yaptiracagim/pazar/haberdetay/10.04.2016/2224326/default.htm>, 10.04.2016

3. EVALUATION: THE NEED FOR REGIONAL AND CYCLICAL ANALYSIS

Inspired by the comments and news reflected in the media, this study aimed at exploring the factors influencing the relations established between women from Syria and Turkey with the motivation of revealing the accuracy of the above mentioned news. Based on Simmel's definition of newcomer and stranger, the study focused on the dynamics shaping the relations between local and Syrian women. Initial data obtained from field work, shows that media coverage and the gender roles in post-migration phase are remarkably significant in determining the relations of these women. Looking at Simmel's stranger definition from a gendered perspective, it was observed that the changing conditions, perception of guest and masculinity are important points to consider. At the same time, it was also observed that the sociological reflections of the perception of temporariness influenced by the current legal status should be read in conjunction with non-relationship, uncertainty and indifference. As I already stated that Syrians still keep in touch with their old lives with a hope that the war will end soon and they go back to their country while local people don't want to establish relations with their temporary guests since they are about to leave the country soon. When I asked a refugee woman about her relationship with the neighbours, she replied by referring to language barrier:

"I didn't even learn Turkish as I believe that the war in my country will end soon and we will go back again. I was thinking that we are here for a short time until the conflict ends. But the war is ongoing and I can't guess when it ends. Now, we have a language barrier with my neighbours and I think they also don't want to talk with us as we are refugees." (Noor, 42, Gaziantep, Syrian Refugee woman, housewife,)

As previously stated, Simmel argues that the numbers of the migrants are less of a factor shaping the perception of refugees within a society compared to the understanding of what refugees represent in terms of the reason for their arrival and for what purposes they are in the country (Simmel, 1950: 403). In the same vein, during the field work, it is observed that the numbers of Syrian refugees amounting to almost 3 million is less important than the perceived reason for their stay in Turkey. The perception of Syrians among the public opinion is way beyond the concept of refugees, perceiving them in various schemes such as supporters of the government, sex-workers, foreign fighters, thieves, criminals, greedy people in search of free access to universities and unemployment salaries as well as voters. This kind of labelling is evidently setting the cornerstones of relations to be established as well as the social interaction.

It has been proved that more positive contact would reduce fears and worries concerning social interaction and people would understand why the

refugees have come to their countries. A study in United States shows that the more favorable the contact (equal status, voluntary, positive, cooperative, individualized), the more the Americans liked Mexicans (Stephan, et.al., 2005:245-7). Thus, with an increased communication between local women and women from Syria, a more realistic refugee perception, alienated from unprecented rumors is possible as best summarized in Meryem's words:

“When the women from Syria came, first we did not allow them in the neighborhood because of their religious sect. They were involved in sex work. We thought that they were targeting men and marrying for money. Government was helping them too. We were having monthly meetings amongst women and one day, a Syrian women named Shirin attended one of these meetings. She was a women's rights activist in Syria. After communicating with her we started to establish bonds of solidarity. We said that all women have common problems. Shirin explained us the problems Syrian women are going through. She stated that they can't go to camps, they don't want to be visible always and that they were being raped. She also acknowledged that the Syrian migration has affected the already existing problems of women in Hatay yet explained that they have no other solution. After Shirin, our understanding has changed. We used to believe that we were becoming more vulnerable because of each refugee arriving and we were trying to remain distant from them. After hearing these, we realized that all women have same problems and started solidarity. The women in Hatay are going through the very same problems experienced by Syrian women. They asked us to be included and said that they are not happy. We are being raped, exploited but you have the same problems. Thus we decided to show solidarity. Recently we organized a big women demonstration. Armenian, Assyrian, Turkish, Syrian, women from all different backgrounds have attended. We established a network of solidarity against patriarchy.” (Meryem, Hatay, 52, Local, Director of a Women Cooperative)

It must be noted that the absence of integration policies and the perception of temporariness, lead the Syrian refugees to attach themselves into their previous lives back in their country of origin which prevents them from starting a new life and adapting themselves into that (Biner&Soykan, 2016:4-5). The idea that the current situation is perceived to be temporary and that it would be over soon, obviates for both of the parties to establish relations. Therefore, adaptation becomes nearly impossible as the number of the strangers living in adjacent buildings continue increase.

Another important point to consider is the need for a regional analysis. The field research shows that each province has its own and unique context and thus perceptions of Syrian refugees are changing in every province. While in Antep the situation can be more or less characterized by economic discrimination, in Hatay it may amount to marginalization because of the religious sect. Even though the vestimentary attitudes are almost identical in both of the cities, a

Syrian woman with similar clothes is considered too liberal in Antep and too conservative in Hatay, which affects the nature of the relations to be established.

Last but not the least, it should be highlighted that Turkey's unforeseeable refugee policy in terms of the temporariness element inherent to it, in addition with the total number of refugees in the country with which it is barely possible to provide an adequate response; the issue of adaptation is somehow left in the shadows. As the current situation is based on temporariness, both of the parties refrain from establishing relations. It follows that it is currently insufficient to approach the situation from one perspective focusing on the integration of Syrian refugees to the society. Further studies need to be undertaken in order to discuss possible ways for the integration of the Syrian refugees as well as acceptance and adaptation of Turkish local people into the new situation and inclusive policies need to be developed.

BIBLIOGRAPHY

Biner, Özge ve Cavidan Soykan (2016), "Suriyeli Mültecilerin Perspektifinden Türkiye'de Yaşam", Mülteci-der&Sivil Düşün Report: izmir.

Dedeoğlu, Saniye ve Çisel Ekiz Gökmen (2011), Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar (Ankara: Efil).

DGMM (2016), Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (20.06.2016).

Elias, Norbet ve John Lloyd Scotson (1994), *The Established and the Outsiders: A Sociological Inquiry into Community Problems* (London: Sage Publications).

Indra, Doreen (Der.) (2008), *Engendering Forced Migration: Theory and Practice* (4th ed.) (New York: Berghahn Books).

Kandiyoti, Deniz (1988), "Bargaining with Patriarchy", *Gender and Society*, 2 (3), Special Issue to Honor Jessie Bernard: 274-290.

LeVine, Donald N. (1977), "Simmel at a Distance: On the History and the Systematics of the Sociology of the Stranger", *Sociological Focus*, 10 cited in *Race Relations and Cultural Differences: Educational and Interpersonal Perspectives* (2012), (ed.) Verma, G., Bagley, C., Routledge: New York: 40-49 .

MAZLUMDER, İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (2014), *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu* (Ankara).

Ohlsson, Lars B. (2003), *The established and the outsiders: aspects of inclusion and exclusion*. Lars Harrysson (Ed.), *Social consequences of changing labour*

market conditions and undeserved personal virtues: lectures on age, class, ethnicity and gender, up.lub.lu.se/record/533379/file/625409.pdf (20.04.2016).

Öztañ, Ece (2013), "Organizational Experiences of Turkish Immigrant Women in the Netherlands and Feminist Politics", *Alternatif Politika*, 5 (3): 214-241.

Park, Robert, E. (1928), "Human Migration and the Marginal Man", *American Journal of Sociology*, 33: 881-93.

Simmel, Georg (1950), *The Sociology of Georg Simmel* (Free Press, New York).

Stephan, Walter G., C. Lausanne Renfro, Victoria M. Esses, Cookie White Stephan ve Tim Martin (2005), "The effects of feeling threatened on attitudes toward immigrants", *International Journal of Intercultural Relations*, 29 (1): 1-19. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.04.011>.

Stonequist, Everett V. (1937), *The Marginal Man: A study in Personality and Culture Conflict* (New York: Russel and Russel).

Stichweh, Rudolp (1997), "The Stranger: On the Sociology of the Indifference", *Thesis Eleven*, 51 (1): 1-16.

UNHCR (2016), *Global Trends Forced Displacement in 2015* (Geneva).

UNHCR (2014), *Guidelines on Temporary Protection or Stay Arrangements*, <http://www.refworld.org/docid/52fba2404.html> (15.05.2016)

UNHCR (2012), "Summary Conclusions on Temporary Protection", Round table on Temporary Protection: International Institute of Humanitarian Law San Remo, Italy, 19-20 July 2012.

**BOLU'DA SURIYELİ VE IRAKLI SİĞİNMACILAR:
MİLLİYETÇİLİK, ERİLLİK VE VATANDAŞLIK
TEMELİNDE ÖTEKİ ALGISI**

**SYRIAN AND IRAQI REFUGEES IN BOLU:
PERCEPTION OF THE OTHER BASED ON
NATIONALISM, MASCULINITY AND CITIZENSHIP**

Ülkü GÜNEY¹- Nahide KONAK²

ÖZ

Bu makalenin temel amacı, Bolu'da yaşayan halkın Irak ve Suriyeli sığınmacıları nasıl algıladıklarını “öteki” kavramsallaştırması üzerinden tartışmaktır. Veriler 2014-2015 Sonbahar döneminde yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilen 44 derinlemesine mülakattan sağlanmıştır. Analiz sonucunda ulaşılan temel bulgu göstermektedir ki, görüşmeciler ötekileştirmeyi milliyetçilik söyleminin önemli faktörlerinden olan ‘vatanı savunmak’ söylemini yeniden üreterek ve milliyetçilik söylemi ile iç içe geçmiş erillik söylemini kullanarak inşa etmektedir. Detaylandırmak gerekirse, milliyetçilik ve erillik temelinde ikili karşıtlıklar yaratılıp anlamlandırmalar yoluyla hiyerarşi oluşturulduğu tespit edilmiştir. Bu hiyerarşide vatana sadakat temelinde “Biz” en tepeye “Onlar” ise “vatan haini” ilan edilerek en alt konuma yerleştirilmiştir. Benzer şekilde bu hiyerarşide “ölümüne de olsa vatan için savaşıyoruz” gibi milliyetçi söylem temelinde “biz erkekler” erillik temelinde idealleştirilip hiyerarşinin en tepesine konumlandırılırken, “kaçtıkları için” “Onlar” ötekileştirilmiş ve normatif erillik tanımının dışında

¹ Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

² Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

* Makale Geliş Tarihi: 23.07.2016

Makale Kabul Tarihi: 04.10.2016

bırakılarak hiyerarşinin yine en altında konumlandırılmışlardır. Bu şekilde, sığınmacılara vatan haini damgası vurulmuş, hem milliyetçilikleri hem de erillikleri sorgulanarak ötekileştirilmişlerdir. Bu türdeki milliyetçi-eril yaklaşımı görüşmecilerin çoğunun sığınmacılara vatandaşlık verilmesi konusunda olumsuz bir tutum sergilemelerinin nedeni olarak görmek mümkündür. Bolu’da yaşayan yerli halk arasında sığınmacıları dil temelinde ötekileştirme daha az gözlemlenmiştir ve bu bulgu ilginç bir bulgudur. Özellikle maddi çıkarlar ve bazı durumlarda insanî yaklaşımlar, dil temeline oturan milliyetçiliği ikincil kılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sığınmacı, Öteki, Milliyetçilik, Vatandaşlık, Dışlama, Erillik.

ABSTRACT

The main objective of this article is to discuss how the local people of Bolu perceive Iraqi and Syrian refugees resident in their city. In doing so it uses the notion of the “Other” as a conceptual framework. The data was retrieved from 44 in-depth interviews conducted in autumn-term of 2014-2015. The main result of our analysis shows that the interviewees construct the refugees as the ‘Other’ by reproducing the nationalist discourse of ‘defending the fatherland’. At the same time the Othering process is linked with the masculinity discourse that is much interrelated to nationalism. In other words, we found that the interviewees create dichotomies and establish hierarchies by generating meaning. In this hierarchy “us” as “loyal citizens” are situated on the top, whereas “them” as “traitor” are placed at the bottom. Similarly, in this hierarchy “we men” are idealised on the ground of masculinity and placed at the top, whereas “them” as “deserter” are othered and kept outside of the normative definition of masculinity that places them at the lowest level. In a way the refugees are stigmatised as traitor and constructed as the other by denying their nationalism as well as their masculinity. This nationalist-masculine approach can be seen as the justification of the rejection of conferring them Turkish citizenship. As a surprising evidence, we found that among the local people of Bolu, there is very few indication of othering on the ground of language. Particularly economic

interests and in some cases humanistic approach, puts linguistic nationalism into a secondary position.

Keywords: Refugees, Other, Nationalism, Citizenship, Discrimination, Masculinity.

GİRİŞ

1990'ların sonlarına kadar ekonomisi gelişmiş ülkelere göç veren bir ülke olan Türkiye son 20 yılda göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Eski Doğu Blok'u ve Türki cumhuriyetlerden çalışmak için Türkiye'ye gelenlerin yanı sıra Afrika ülkelerinden gelenler Türkiye'yi bir transit ülkesi olarak görmektedir. Bunların haricinde Orta Doğu' da savaşlar nedeniyle ülkelerini terk eden ve sayıları hızla artan insanlar Türkiye'ye sığınmacı olarak gelmektedir. Bunların arasında sayıca en fazla olan gruplar Suriyeliler ve Iraklılardır. Avrupa Komisyonu'nun Mart 2016 verilerine göre Suriye, Irak ve başka uyruklu mülteciler dâhil olmak üzere şu ana kadar 3,1 milyonun üzerinde sığınmacı Türkiye'de kayıtlıdır. Bu durum günümüzde "Türkiye'yi dünyanın en büyük mülteci ev sahibi" (Avrupa Komisyonu, 2016) konumuna getirmiştir. Bu insanların büyük bir kısmı üçüncü bir ülkeye yerleştirilene dek "geçici koruma" konumunda (Parlak ve Şahin, 2015: 70; Yılmaz, 2013: 8) yaşamlarını sürdürmektedirler. Sığınmacıların sadece yüzde on gibi küçük bir oranı kamplarda barınmaktadır. Kalan yüzde doksanın çoğunluğu özellikle Antep, Kilis ve Mardin gibi belirli Doğu illerinde ikamet etse de başta İstanbul olmak üzere Türkiye'nin Batı kentleri de hatırı sayılır sığınmacı sayısı barındırmaktadır.

Savaşlar ve katliamlar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmış olan bu insanların hükümet politikalarının da desteğiyle Türkiye'ye kolayca girebilmeleri sağlanmıştır. Hem gelişmelerin çok hızlı olması hem de hükümetin daha önceden belirlenmiş bir sığınmacı politikasının olmaması gerek sığınmacıların gerekse yerli halkın bu bağlamda sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Sığınmacıların sosyo-ekonomik konumları, farklı etnik, inanç ya da mezhep gibi kültürel aidiyetleri yaşadıkları şehirlerde farklı algılara neden olmaktadır. Aynı şekilde sığınmacıların yaşadıkları şehrin insanlarına bakış açıları bahsedilen kimlik kategorileri bağlamında değişebilmektedir. Bu farklı algıların nasıl inşa ve tecrübe edildiği ve sonuçlarının ne olduğu ya da olabileceğinin irdelenmesi ve anlaşılması, farklı etnik, inanç ve dile sahip kültürlerin bir arada uyum içinde yaşamasının mümkün olabilmesi için büyük bir önem taşımaktadır.

Türkiye'ye yoğun göç hareketi başladığı dönemden itibaren, Suriyeli ve Iraklı göçmenlerin Türkiye'deki durumu akademik çevrede sorunsallaştırılmış, karşılaşılan toplumsal ya da ekonomik sorunlar incelemeye alınmış ve bu sorunları görünür kılarak çözüm önerilerinde bulunan bir dizi araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalarda dikkat çeken sorunlardan bir tanesi, araştırma esnasında ve araştırma raporlarında kullanılan ifadeler ile ilgilidir. Bazı araştırmacılar konuya yaklaşımları ve kullandıkları dil itibarıyla sığınmacıların ötekileştirilmesini bilerek ya da bilmeyerek yeniden üretmektedir. Bu araştırmalarda sığınmacılar Türkiye için bir "güvenlik sorunu" olarak ele alınmakta ve sorunun insani ya da sosyo-kültürel boyutu göz ardı edilmektedir. Örneğin, USAK Mayıs 2013 raporuna (Güçer vd., 2013) bakıldığında, göçmenlerin psikolojik durumları vurgulanırken, Türkiye açısından "güvenlik kaygılarının" dile getirilmesi dikkat çekmiştir. Bu durum, konuya dair bir söylem sorununun da varlığını göstermektedir. Savaşın ve iç kargaşanın neden olduğu psikolojik travma geçiren göçmenlerin durumu "tehlikeli öteki" söylemine dönüşmektedir. Açıkça, bu insanların işsizlik, statü kaybı gibi sebeplerle travmatize olduğu ya da olabileceği ve birer tehlike unsuruna dönüşebilecekleri kaygısından bahsedilmiştir. Mülteci-güvenlik eşleşmesi, kriminalleştirme ya da patolojikleştirme olarak öne çıkmaktadır.

Bir başka araştırmada (Ünal, 2014) haber sitelerinden Türkiye'de en çok ziyaret edilen iki tanesinde "Suriyelilerle gerginlik" temalı haberlere yapılan yorumlar incelenerek "öteki" algısı sorgulanmıştır. Araştırmanın bulguları, güvenlik ve düzen kaygısı içeren ve göçmenlerin "bilinmezliklerle ve kaygılarla dolu bir korku alanı" olarak değerlendirildiği bazı söylemsel unsurları öne çıkarmaktadır (Ünal, 2014: 77). Aynı araştırmada, halkın, ekonomik kaynakların paylaşılmasına dair endişeleri bulgulanmış; göçmenlerin "bir an önce kurtulması gereken ve korkulan öteki" konumunu inşa eden söylemlere rastlanmıştır (Ünal, 2014: 79).

Göçün mekânsal etkilerini ve yerel halkın algısını inceleme hedefli bir araştırmanın sonuç ve öneriler kısmında, araştırmacı Kilis'te yaşayan Suriyeli sayısının büyümesinden duyduğu endişeyi açıkça dile getirmiş, tedbir alınmaz ise bu sayının yerleşik halk nüfusunu geçeceğini kaygıyla bildirmiştir (Cengiz, 2015: 120). Bu araştırmacının duyduğu kaygı, "öteki" konumuna yerleştirdiği göçmenlerin "azınlık" olmaktan çıktığı anda "biz" ve "öteki" ayrımını zedeleyecek olması ve "biz" cephesinin ezici gücünün sarsılacağı korkusudur. Bu korkunun kaynağında milliyetçi yaklaşımın "egemen grup" tatmininin olduğu söylenebilir. Bu görüşe göre, sayıca çok ve dolayısıyla üstün etnik grup, ezici bir güce sahip olmakta ve bu grup kendi içinde" kapalı" birtakım birleştirici değerlerle örgüt-

lenmektedir. Bu tür söylemlerin, özellikle medya kanalıyla gündelik yaşama sızdığı, halkın olumsuz düşüncelerinin artmasına yol açtığı söylenebilir.

Bu araştırma raporlarında görüldüğü üzere, sınırın ötesinden gelen bir yabancı olarak sığınmacıyı açıkça bir güvenlik tehdidi ve “egemen grup” a bir tehdit olarak inşa etmek yeniden üretilen milliyetçi söylem ve olgunun doğrudan tezahürüdür. Milliyetçilik söyleminin yeniden inşa edilerek öteki algısını körüklediği alan gündelik hayat alanıdır. Bir strateji olarak milliyetçiliğin gündelik hayattaki pratikleşmiş hali olan “banal milliyetçilik” sığınmacı ve yerel halkı gündelik hayatta birbirinden uzaklaştırmaktadır (Canefe'den alıntılıyan Oğuz, 2015: 131). Literatürde, yerel halk tarafından milliyetçilik söyleminin yeniden inşa edilerek sığınmacıların nasıl ötekileştirildiğini ortaya çıkarmayı hedefleyen araştırmaların azlığının ötesinde, bazı araştırmalarda bu tutumun araştırmacı tarafından benimsendiği gözlemlenmiştir. Bu yüzden, akademik çevrenin Suriyeli göçmen ve yerleşik halkın gündelik yaşamda kurduğu ilişkilere ve bu ilişkileri oluşturan dinamikleri sorgulayan araştırmalara daha çok yönelmesi gerektiği alan yazın taramasında varılmış sonuçlardan biridir. Bizim çalışmamız genel anlamda bu boşluğu doldurmaya yönelik atılmış adımlardan biridir.

Bir başka nicel araştırmada (Memiş, 2015: 106), Kilis'te yaşayan yerleşik halkın Suriyeli göçmenlerle ilgili sosyo-ekonomik konularda algıları öğrenilmeye çalışılmıştır. Ancak, anket sorularına bakıldığında soruların içerik ve tarz itibarıyla yanlı ve değer yüklü olduğu görülmektedir. Sorulardan bazıları şöyledir: “Suriyelilerin hiçbir önlem alınmadan ülkeye kabulü doğru mu?”, “Suriye'den gelen herkes gerçekten savaş mağduru mu?”, “Suriyeliler arasında Türkiye'de kargaşa çıkarmak isteyenlerin olduğuna inanıyor musunuz?”, “Suriyelilerin her yerde Türk vatandaşı gibi serbestçe dolaşması doğru mu?” ve hatta “Suriyelilerin şehirde serbestçe gezmesi yasaklanmalı mı?” gibi bir üslup kullanıldığı gözlemlenmiştir. Soruların soruluş şekli hem yöntem açısından hem de etik açıdan sorunlu görünmektedir. Yöntem açısından; nicel ve nitel araştırmalarda katılımcılara yöneltilen soruların hazırlanmasında en önemli prensiplerden biri olan katılımcıyı yönlendirmekten kaçınma (Babbie, 2010: 250-251; Yıldırım ve Şimşek, 2008: 131-132) prensibini zedeleyebileceği ve katılımcının objektif cevap vermesine engel olabileceği düşünüldüğünde sorunlu gözükmektedir. Diğer taraftan, ülkesindeki savaştan kaçan ve hem insani açıdan hem de yasal açıdan başka bir ülkeye sığınma hakkı olan bu insanları suç vakalarıyla bağlantılı ya da yerel toplumu tehdit eden unsurlar olarak lanse etmek bilimsel etiğe uygun değildir. Bu tür araştırmalarda araştırmacının konuyla ilgili kişisel bakış açısını katılımcılara yansıtması, hem topladığı verilerin geçerli ve güvenilir olması açı-

sından, hem de yerel toplumda var olan bazı ayrımcı ve ötekileştirici söylemlerin yeniden üretilmemesi açısından önemlidir.

Türkiye’de yerel halk tarafından milliyetçilik söyleminin yeniden inşa edilerek sığınmacıların nasıl ötekileştirildiğini ortaya çıkarmayı temel amaç edinen araştırmalar yok denecek kadar azdır. Ek olarak, Türkiye’de yerel halk tarafından milliyetçilik ve erillik söylemlerinin yeniden inşa edilerek sığınmacıların nasıl ötekileştirildiğini inceleyen az sayıda araştırma bulunmaktadır (Baklacıoğlu ve Kıvılcım, 2015).

Bu tespitler dâhilinde, bu makalenin temel amacı, Bolu’da yaşayan halkın Irak ve Suriyeli sığınmacıları nasıl algıladıklarını “öteki” kavramsallaştırması üzerinden tartışmaktır. Bu bağlamda genel anlamda içsel etnik ve dini (mezhepsel) ötekisi olmayan, ötekini sadece bölgesel (yani kasaba/köy) farklılık algıları üzerinden deneyimleyen Boluluların bu dışsal farklılıkları nasıl algıladığı ve sığınmacıları ne derecede ötekileştirdiği analiz edilmiştir.

Analiz sonucunda ortaya çıkan temel araştırma bulguları şunlardır: Görüşmeciler ötekileştirmeyi öncelikle milliyetçilik söylemi ile iç içe geçmiş erillik üzerinden ve milliyetçilik söyleminin önemli faktörlerinden olan ‘vatanı savunmak’ anlatımını yeniden üreterek inşa etmektedir. Ötekileştirmenin diğer bir yolu olarak görüşmeciler milliyetçilik söylemini ve milliyetçiliğin temel taşlarından olan dil ve vatandaşlık (milli kimlik) gibi kategorileri kullanmaktadırlar.

Makalenin ilk bölümünde, Türkiye’de sığınmacıların yaşamlarını birincil olarak belirleyen yasal statüleri irdelenmiştir. Sığınmacıların Türkiye’de hangi yasal statüye tabi olduğunun tartışılması, sığınmacıların içinde bulunduğu konum ve görüşmecilerin söylemlerinin hangi bağlamda ortaya çıktığını anlama açısından önemlidir. İkinci bölümde, ötekini tanımlamada milliyetçiliğin, erilliğin ve yurttaşlığın oynadığı rol ile ilgili kavramsal ve kuramsal çerçeve sunulmuştur. Üçüncü bölümde araştırmanın metodolojisine yönelik kısa bir bilgi verilmiş, son bölümde ise, araştırma bulguları ve yorumları sunulmuş, bulguların yorumları yapılırken ilgili kavramsal ve kuramsal çerçeve ile bağlantısı kurulmuştur.

1. SURIYELİ VE IRAKLI GÖÇMENLERİN YASAL STATÜSÜ

Suriyeli ve Iraklı göçmenlerin Türkiye’de hangi yasal statüye sahip konumda olduğunun doğru tespiti bilimsel bilgi üretme açısından önemlidir. Yasal statü konusu incelendiğinde, genel olarak Orta Doğu’dan, Asya veya Afrika ülkelerinden gelen, özelinde ise Suriyeli ve Iraklı göçmenlerin “mülteci” statüsünün dışında bırakıldığı görülmektedir. Mülteci ve sığınmacı statülerinin kap-

samı Türkiye'nin taraf olduğu Cenevre Konvansiyonu'na dayanmaktadır. 1951 tarihli Cenevre Konvansiyonunun Madde 1/A/1 ine göre mülteci:

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatan-daşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi” olarak tanımlanmaktadır (Cenevre Konvansiyonu, 1951:1).

Mülteci tanımında geçen “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar” ifadesi muğlak olduğu için Konvansiyon ayrı bir açıklama da içermektedir. Madde 1/B/1 e göre, “(a) ‘1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar’; veya, (b) ‘1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar’ anlamında anlaşılacak ve her Taraf Devlet bu Sözleşme'yi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu Sözleşme'ye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır” (Cenevre Konvansiyonu, 1951: 1-2). Görüldüğü üzere 1951 Cenevre Konvansiyonu zamansal ve coğrafi kısıtlama şartlı bir mülteci tanımlaması yapmıştır. Daha sonra, 1967 de Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol hazırlanarak Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen New York Protokolü, Cenevre Konvansiyonunda yer alan bu iki kısıtlamayı kaldırmış ve ek protokolü imzalayan taraf devletler sözleşmeyi hiçbir zamansal ve coğrafi kısıtlama olmaksızın uygulayacaklarını belirtmiştir (Çiçekli, 2014: 228; Parlak ve Şahin, 2015: 66).

Türkiye, Cenevre Konvansiyonunun 1/B/1 maddesi gereğince yayımladığı 29 Ağustos 1961 tarihli bildirgesiyle, madde 1'de geçen ifadeyi “Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle” şeklinde anladığını ve kabul ettiğini ifade ederek mülteci tanımlamasının coğrafi kısıtlamayı kapsadığını beyan etmiştir. 1 Temmuz 1968 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile New York Protokolüne katılan Türkiye, zamansal kısıtlama uygulamasını kaldırmış olmasına rağmen, protokolün 7. maddesinde yer alan “çekince koyma hakkı”ndan yararlanarak, Cenevre Konvansiyonu ile getirilen coğrafi kısıtlama uygulamasını sürdüreceğini beyan etmiştir (Parlak ve Şahin, 2015: 70). Bu açıklamalara göre Türkiye, sadece Avrupa kıtasından gelen ve şartları uygun olanları mülteci tanımı kapsamına almakta, diğer kıtalardan gelenleri ise sığınmacı olarak kabul etmemektedir (Parlak ve Şahin, 2015: 67). Dolayısıyla, coğrafi kısıtlama şartı bağlamında, Türkiye'deki

Iraklı ve Suriyeliler mülteci statüsü kapsamının dışında kalıp sığınmacı konumdadırlar.

İskan Kanunu Madde 3/3'e göre "Türkiye'de yerleşmek maksadıyla olmayıp bir zaruret ilcasıyla muvakkat oturmak üzere sığınanlara sığınmacı denir". 1994 yılında "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında" yürürlüğe konan yönetmelik ile Avrupa dışından gelen sığınmacılara geçici sığınma hakkı tanınmış ve arasında mülteci statüsü edinenler için mülteci kabul eden ülkelere yerleştirme uygulaması gündeme gelmiştir (Kartal ve Başçı, 2014: 283).

1994 yılından itibaren kabul edilen sığınmacılar uydu kentlere yerleştirilmektedir. Uydu kent kavramı Türkiye'nin sığınmacılık literatürünün temel kavramlarından biridir. Uydu kentler de İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenen ve sığınmacıların üçüncü bir ülkeye yerleştirme süreci tamamlanana kadar yaşamalarına izin verilen kentlerdir. Serbest ikamete dayalı uydu kent uygulaması, 2006 Sığınma Yönetmeliği'nde de ele alınmıştır. Bu yönetmelikte de "Türkiye'de yaşamalarına izin verilen sığınmacılar İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenmiş bazı kentlere yerleştirilir" denmektedir. Türkiye'de İçişleri Bakanlığı'nın sığınmacılar için belirlediği uydu kent sayısı yakın zamana kadar 30 iken, günümüzde bu sayı 62'ye ulaşmıştır (Kahya ve Sallan Gül, 2011: 2). Uydu kent sayısının artırılması, uygulamanın ülke çapında yaygınlaşması sığınmacıların ülke genelinde daha görünür hale gelmesi demektir. Bolu bu uydu kentler arasında bulunmaktadır.

Görünüşe göre, mülteci tanımlamasının dışında kalan Suriyeliler ve Iraklılar, sahip oldukları haklar açısından da muğlak bir topluluk olarak Türkiye'de yaşamaya başlamıştır. Her ne kadar 30.03.2012'de "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin İçişleri Bakanlığı Yönergesi" hazırlanmışsa da, konuyla ilgili ayrıntılı bir düzenleme "Geçici Koruma Yönetmeliği" adıyla ancak 2014 yılı Ekim ayında yürürlüğe girmiştir. Bu da ancak, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" nun 2014 yılının Nisan ayında tamamen yürürlüğe girmesinden altı ay sonra gerçekleşebilmiştir (Çelik, 2015: 68-70). Nisan 2011 itibarıyla Türkiye'ye ilk geldiklerinde "misafir" olarak tanımlanan Suriyeliler, daha sonra sözü edilen kanun ve yönerge ile birlikte üçüncü bir ülkeye yerleştirilene dek "geçici koruma" konumuna alınmıştır (Parlak ve Şahin, 2015: 70; Yılmaz, 2013: 8).

2. TEORİK ALTYAPI: 'ÖTEKİ'NİN İNŞASI

Bizden farklı olanı nasıl temsil ederiz? Farklılık neden bu kadar temsilin zorlu ve tartışmalı bir alanıdır? 'Farklılık' hem gerekli hem de tehlikelidir. Bu durumu açıklayan teorilerden birincisi yapısalcı dilbiliminden gelmektedir ve Ferdinand de Saussure (1960) ile ilişkilendirilir. Saussure'e göre zıtlıkları karşılaştırarak anlam üretiriz. Mesela siyahı anlamlandırabilmemiz için karşıtı olan beyaz ile karşılaştırmamız gerekir. Dolayısıyla Saussure'e göre anlam görecedir (1960). Yani burada anlam taşıyan şey siyah ile beyazın farklılığıdır. Aynı şekilde Türk olmak bir takım milli özelliklerden dolayı değil de onun ötekilerinden farklılığı temelinde mümkündür. – Türk olmak, Fransız olmamak, Alman olmamak, Hindistanlı olmamaktır. Burada farklılığa işaret edilerek konum belirlenir. Tekrar edecek olursak; anlam karşıtlar arasındaki farklılığa bağlıdır. Ama bu ikili karşıtlık her ne kadar dünyamızın çeşitliliğini yakalamamıza yardımcı olsa da anlam yaratmak için hayli indirgemeci ve basit bir yoldur. Çünkü hiçbir şey bu kadar kesin sınırlarla ayrılamaz. Bir siyah/beyaz fotoğrafa baktığımızda aslında sadece siyah ya da sadece beyaz görmeyiz, grinin farklı tonlarını ve beyaz ile siyahın nasıl belli belirsiz birbiri içine geçtiğini görürüz. İkili karşıtlıklar basit ve indirgemeci olması nedeniyle Jack Derrida'nın da (1976) belirttiği gibi yansız değildir. İkilinin bir tarafı baskın ya da hâkimdir. Dolayısıyla Derrida'ya göre ikili karşılaştırma kutuplarının arasında her zaman bir iktidar ilişkisi vardır. Burada şiddetli bir hiyerarşi ile yüz yüze geliriz. Bu iki kelimedenden biri diğerine hükmeder ya da baskındır (Derrida, 1976).

Ötekini tanımlamanın başlıca yollarından biri milliyetçilikle ilintilidir. Modern öncesinde daha çok etnik gruplar halinde yaşayan insanlar 19. yüzyıldan itibaren milletler oluşturmaya başlamıştır. Milletler sadece basit siyasi oluşumlar değil aynı zamanda kültürel temsiliyet sembolleridir ve bu yolla milli kimlik söylemleri sürekli yeniden üretilir. Milli birlik, hikâyeler, efsaneler, resimler, imajlar semboller ve ritüeller gibi paylaşılan ve millet olma anlamlarını içeren anlatılarla kurgulanır ve oluşturulur (Barker, 2003: 252-53). Milliyetçiliğin temelinde yatan kültürel homojenliği yaratma ve halkın belirli şekillerde düşünülmesine öncelik verilmesidir. Bu nedenle milliyetçilikler ve milli kimlikler her zaman çizilmiş sınırların içine uymayanların dışlanması ve aynı zamanda hayal edilmiş bir topluluk ve uzam üzerine kurulmuştur. Yani milliyetçilik hem içerme hem de dışlama ile ilgilidir. Çünkü, daha önce de belirttiğimiz gibi, bütün kimlikler ne olduğumuzu değil de ne olmadığımızı ifade ederek oluşturulur. Bu bağlamda grup kimliği ya da bireysel kimliklerin oluşum süreci, farklılığın belirlenmesi ve anlamlandırılması sürecidir. Kısaca, milletler arasındaki farklılığı tahayyül etmek milliyetçiliğin var olabilmesi için yaşamsaldır (Baldwin vd., 1999: 165). Bu an-

lamda “milliyetçilik insanları eşitler ve başka insanlardan üstün kılar; benzeştirir ve farklılaştırır; kardeşleştirir ve düşmanlaştırır; güven verir ve tedirgin kılar. (...) Bütün bu farklı işleri görebilmek için, milliyetçilik esas olarak başka bir iş görür: böler ve birleştirir; birleştirmek için böler, bölmek üzere birleştirir. İnsanları, bireyleri biz ve onlar olarak ayrıştırır ve bir araya toplar” (Yeğen, 2011: 25).

Benedict Anderson “hayali cemaatler” adlı kitabında milletlerin insanlar arasında nasıl olup da bu denli derin ve yoğun kişisel bağlılık oluşturduğunu sorar. Nasıl olur da bu kadar çok insan memleketi için sadece öldürmeye değil öldürülmeye bile razı olabilir? Bunun yanıtı bir bakıma, modern dünyada milletlerin sunduğu kimlik ve güven duygusunun, sosyal örgütlenmelerin yeni bir zaman ve uzam anlayışla, Modernite’nin güvensizliklerini sınırlandırmasıyla ilgilidir (Anderson, 1993). Burada bizim için önemli olan uzam anlayışıdır ki dünya artık kesin sınırları olan bölgelere (ülkelere) ayrılmıştır. Anderson’a göre milliyetçiliği anlamak için onu ‘akrabalık’ ve ‘din’ gibi olgularla bir arada düşünmek gerekir. Anderson için millet bir *cemaat* olarak hayal edilir, çünkü bir toplum içindeki eşitsizlik ve sömürü ilişkilerine rağmen yatay bir kardeşlik duygusu yaratır. Bu nedenle insanlar bu hayali cemaat uğruna öldürmeye ve ölmeye razı olurlar. Bu anlamda milliyetçi düşünce dinsel imgelem ile yakından ilintilidir (Anderson, 1993).

Millet olmanın gereklerinden biri olan aynı dili konuşma gerekliliği ‘biz’i ‘onlar’dan ayıran şeyin özüdür. Anderson’a göre bir topluluğun ya da milletin varlığı dil yoluyla hayal edilir (1991). Aslında milletin kurgulanmasını sağlayan başlıca öge dildir yani dil birliğidir. Dil ile ilgili en önemli şey, dilin aslında özel uzlaşma inşa ederek hayali cemaatler oluşturma kabiliyetidir (Anderson, 1991).

Tanımı gereği milliyetçilik siyasaldır ve devlet ve devlet kurumları ile yakından ilişkilidir. Askeriyeye benzer şekilde, birçok devlet kurumu tarihsel olarak erkekler tarafından egemenlik altına alınmıştır. Erillik ve milliyetçilik birbiri ile eklemlenmiştir. Ulus-devlet gerçekte eril bir kurumdur (Connell, 1995). Milliyetçilik kültürü eril kültürel temaları vurgular ve onları yansıtır. Şeref, vatanseverlik, alçaklık, yiğitlik ve görev gibi kavramları milliyetçi mi yoksa eril mi olduğu konusunda ayırım yapmak hayli güçtür çünkü bu kavramların hem ulus hem de ‘erkek olma’ ile bağlantılı olduğunu gözlemleriz (Nagel, 1998: 251-252).

Birçok bağlamda kadın vatan ile özdeşleştirilmiştir. Anavatan kavramı bunun en güzel yansımasıdır. Kadın olarak nitelendirilen ‘anavatan veya vatan, cesaretli vatandaş savaşçılar tarafından korunmalı’ fikri milliyetçiliğin genel metaforudur (Peterson, 1998). “Anavatan kadının vücududur ve böyle olmak sıfatıyla ‘yabancı’ erkekler tarafından her zaman ırza tecavüz tehlikesi altındadır.

Anavatan sınırlarını ve şerefini savunma acımasız tetikte olmayı ve sayısız vatandaş savaşçısıyı kurban etmeyi gerektirir” (Peterson, 1998: 44). Milliyetçi söyleme göre özgürlüğü, şerefi, anavatanı ve kadınları koruyan gerçek aktörler erkeklerdir (Enloe, 1990).

Bir millete yasal ve dolayısıyla siyasal olarak dahil olmanın yolu çoğunlukla o devletin vatandaşı/yurttası³ olmakla mümkün olur. Vatandaşlık hukuk ve siyaset kuramını kapsayan bir kavramdır ve bir devletin üyelerinin hakları ile görevlerini belirlemek için kullanılır (G. Marshall, 2009). T.H. Marshall'ın yurttaşlık kuramını temel alan Sosyoloji Sözlüğü “yakın zamanlardaki sosyoloji kuramları, yurttaşlığı, bir topluluğun tam üyesi olan bir kişinin yararlandığı bir statü” (G. Marshall, 2009: 833) olarak tanımlar. Aynı tanıma göre “yurttaşlığın üç bileşeni vardır: medeni, siyasal ve toplumsal. Medeni haklar bireysel özgürlükler için gereklidir ve mahkemelerde kurumsallaşmıştır. Siyasal yurttaşlık, ya oy kullanılarak ya da siyasal bir görev üstlenerek topluluk içinde siyasal gücün kullanılması sürecine katılma hakkını güvence altına alır. Toplumsal yurttaşlık ise doğru düzgün bir yaşam standardına sahip olma hakkıdır; bu hak modern toplumların refah ve eğitim sistemlerinde somutlaşır” (833). T.H. Marshall'a göre yurttaşlığın bu ilkeleri ile kapitalist piyasanın işleyişi arasında sürekli bir çelişki söz konusudur. Kapitalizm, toplumsal sınıfların (buna kültürel farklılıkları da ekleyebiliriz) eşitsizliği üzerinden kendini var eder. Oysa yurttaşlık herkesin eşit ölçüde haklara sahip olması anlayışını ve bu nedenle kaynakların yeniden dağılımını içermektedir (Gordon Marshall, 2009). İşte tam da bu noktada yerel halkın yani yurttaş olanın yurttaş olmayanlarla imtihanı başlar. Öncelik olmalı mıdır ve olursa kimin önceliği olmalıdır?

Christian Joppke, Brubaker'e (1992) dayanarak göçler sonucunda Marshall'cı yurttaşlık evrensel anlayışının geçerliğini yitirdiğini söyler. Uluslararası göç bağlamında, küreselleşme ve insan hakları rejim ve söylemi gibi dış faktörlerin etkisi altında ulus-devletin önemini yitirdiğini savunanların aksine Joppke, (1999) göç edenlerin statü ve haklarını belirlemede vatandaşlığın ve ulus-devletin halen önemli olduğunu vurgular. Ulus-devlet kendi vatandaşına kapsayıcı ve demokratik olabilirken, vatandaş olmayanlara dışlayıcı ve demokratik olmayan davranışlarda bulunabilir. Bu da evrensel adalet ve insan hakları normlarını ihlal etme ile sonuçlanır. Böylece Joppke (1999) göç bağlamında yurttaşlığı, post Marshall'cı bir ışık altında, insanları içeren (dâhil eden) değil de daha çok onları dışlayan bir yasal statü ve kimlik olarak açıklar. Aynı şekilde Yasemin Soysal (1994) da tartışmalarında ulusal vatandaşlığı bir dışlama aracı olarak görür. Rainer Bauböck ise yurttaşlığın bir devletin ve ona bağlı olan vatandaşların

³ Bu iki kavram makalede aynı anlamda kullanılmaktadır.

göçmenleri nasıl algıladığı ve yurttaşlığın anlamını nasıl kurguladığı ile ilgili olduğunu belirtir (2002: 2).

3. METODOLOJİ

Bu makale, Boluluların ve Bolu'da yaşayan Iraklı ve Suriyeli sığınmacıların birbirlerini nasıl algıladıkları ve ötekileştirdikleri konulu daha geniş çaplı bir araştırma projesinin bir bölümünden oluşturulmuştur. Öteki kavramı - daha farklı ifade edersek ötekileştirme - tanımlamada eşitsizlik, dolayısıyla iktidar kavramını da içermektedir. Büyük çaplı araştırmada, var olan ya da alan çalışmasında (mülakatlar vasıtasıyla) yaratılacak olan iktidar ilişkilerini yeniden üretmemek için ötekileştirme olgusuna iki taraflı yani hem yerli halk hem de sığınmacılar tarafından bakmaya karar verdik.

Bu makale sayfa sınırlılığı nedeniyle sadece Boluluların sığınmacıları nasıl algıladıkları ve ötekileştirdikleri konusunu kapsamaktadır.⁴ Makalede kullanılan veriler 2014-2015 Sonbahar döneminde açılan Göç Sosyolojisi dersine kaydolmuş lisans öğrencilerinin yüz yüze gerçekleştirdiği bireysel derinlemesine mülakatların 44'ünden sağlanmıştır. Bolu'da yaşayan *yerel halkla* toplamda 55 derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Araştırmamızın ana sorusunu cevaplamada en etkin veri toplama tekniği derinlemesine yüz yüze mülakat/görüşme türüdür. Görüşmenin amacı, bireylerin iç dünyalarına girerek bakış açılarını anlamaktır. Görüşme yoluyla, (nicel araştırma ve doğrudan gözlem yöntemi ile elde edemeyeceğimiz) tutumlar, düşünceler, yorumlar, zihinsel algılar, tepkiler ve bunun gibi sayılamayan ve doğrudan gözlenemeyeni anlamaya çalışırız (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 120). Bizim amacımız bireylerin çeşitli konularda verdikleri bilgiler arasındaki paralelliği ve farklılığı saptamak ve bu doğrultuda karşılaştırma yapmak olduğu için, bu araştırmada önceden yazılmış ve belirli bir sıraya konmuş, aynı tarzda ve sırada sorulan standartlaştırılmış açık uçlu sorulardan oluşan "yapılandırılmış görüşme" türü kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:120-123).

Mülakatlar görüşmecilerin izni alınarak kaydedilmiş ve görüşmeler ortalama 25-30 dakika arası sürmüştür. Derse kaydolmuş öğrencilerin çoğunluğu iki ve bazıları da üç görüşme gerçekleştirmiş ve ses kaydı aldıkları bu mülakatların çözümlemelerini de kendileri yapmışlardır.

⁴ Sığınmacıların Boluluları nasıl algıladıkları ve ötekileştirdikleri ve her iki tarafın birbirini nasıl algıladıkları ve ötekileştirdikleri ile ilgili karşılaştırmalı analizlere dayalı çalışmalarımız da en kısa sürede yayımlanacaktır.

Görüşmecilere ulaşmak için amaçlı örnekleme çeşitlerinden kolay ulaşılabılır (*convenient*) ve kartopu (*snowball*) örnekleme çeşitleri kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 107, 111, 113). Öğrenciler buldukları mekânlarda tanıdıkları ve/veya tanımadıkları ile görüşmeler gerçekleştirmiş ve/veya tanıdıkları vasıtası ile başka görüşmecilere ulaşmışlardır. Bunu yaparken öğrenciler birbirlerinin sosyal ağlarından yararlanmış ve birbirlerini yönlendirmişlerdir.

Bu araştırma temellendirilmiş kuram (*grounded theory*) araştırması olmamasına rağmen, temellendirilmiş kuram araştırmasının kavram ve uygulamalarından veri analizi sürecinde yararlanılmıştır. Veriler tema ve örüntüleri ortaya çıkarmak için tematik analize tabii tutulmuştur. İlk önce, deşifre edilen mülakatlar yazarlar tarafından okunarak kodlanmıştır. Kodlamalar dâhilinde temalar veya kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Ortaya çıkan temalar veya kategoriler içinde örüntüleri belirleme ve her bir temada örüntü çeşitliliğinin var olup olmadığını anlamak ve bunları ortaya çıkarmak için sürekli durum karşılaştırması yapılmıştır (Glesne, 2013: 259-260).

Bu yolla düzenlenen veriler daha sonra betimleme, analiz ve yorumlama süreçlerine tabii tutularak temel kavramlar ve kavramlar arası ilişkiler tespit edilmiştir (Glesne, 2013: 288-293). Verilerden ortaya çıkan kavramlar ve kavramlar arası fikirler dâhilinde ilgili literatüre başvurulmuştur. Analiz ve yorumlama sürecinde daha önceden oluşturulmuş öteki ile ilgili teorik alt yapı tekrar gözden geçirilip, veri analizi sonucunda ortaya çıkan temalar ve örüntülerle ilgili olmayan yerler çıkarılmış, ilgili olan kuramsal bakış açıları sonradan eklenmiştir. İlgili kuramsal literatür ve verilerin analizinden ortaya çıkan temalar, kavramlar ve kavramlar arası ilişkiler birbirlerine entegre edilerek yorumlar yapılmıştır.

4. ÖTEKİNİN FARKLI HALLERİ

Görüşmecilerin birçoğu “sığınmacıların ülkelerine geri dönmeleri konusunda ne düşünüyorsunuz?” sorusuna genel anlamda dönsünler cevabını vermiştir. Soruya verilen cevaplardan yola çıkarak, söylemler analiz edildiğinde milliyetçilik, devlet, savaş, erillik, vatana sadakat ve vatan haini temalarının iç içe geçmiş olduğu gözlenmektedir. Çoğu görüşmeci söylemlerinde bu temalara kadın ve erkek ayrımı yapmadan değinirken, daha az bir kısmı kadın ve erkek ayrımına gönderme yaparak, yukarıda sayılan temaları erillik üzerinden değerlendirmişlerdir.

“Erkekse gitsin savaşsın memleketinde”

Genel anlamda görüşmeciler tarafından Suriye ve Irak'tan Türkiye'ye sığınan kadın ve çocuklar daha fazla kabul görürken, Türkiye'ye sığınan erkekler ve özellikle de genç erkekler büyük bir eleştiriye mazur kalmaktadır.

“Bak şimdi yaşlı bayan ve çocuklara bakıyoruz da gençleri gelmiş güçlü kuvvetli, gitsinler savaşsınlar. Kadınına çocuğuna bakalım eyvallah da delikanlısı da gitsin savaşsın memleketinde (erkek, 42 yaşında, kafe sahibi, elektrikçi, üniversiteden terk).

“Savaşsınlar toprağı için. Kaçmasın nereye gidiyor. Erkek sonuçta” (kadın, 55 yaşında, lise mezunu, emekli, kafe işletiyor).

Ya bunlar, kadın ve çocuklar kaçsa anlarım. Bunların deve gibi adamları var hepsi kaçıyor” (erkek, 37, ortaokul mezunu, işçi).

Genç erkeklerle yönelik bu eleştirinin sebebini de Connell'in normatif erillik kavramını temel alarak anlayabiliriz. Normatif erillik kavramı erkeğe özgü idealler veya basmakalıp cinsiyet rolleri ifadelerine vurgu yapar. Bu kavram kültürel, tarihsel ve değer varsayımları tarafından sınırlansa da ideal tipleştirmeye vurgu yaptığı için birçok erkeği dışarıda bırakır (Connell, 1995: 70). Normatif veya hâkim erillik davranış, düşünüş ve eyleme yönelik standartları koyar (Bederman, 1995; Connell, 1995; Mosse, 1996).

Görüşmecilerin kafalarındaki normatif veya hâkim erillik tanımına göre, savaş durumunda ideal erkeğin yapması gereken şey vatanını terk etmeyip ölüme de olsa savaşmasıdır. Türkiye'de olan Suriyeli erkekler, görüşmecilerin tabiri ile “kaçtıkları” için ideal erkek normundan sapmışlardır.

“Savaş çok kötü bir durum. Televizyonda çok kötü şeyler görüyoruz... Bizim gençler, erkekler ülkeleri için canlarını verirlerdi onların erkekleri ve gençleri burada geziyor... Esad çok zalim ve zalimin karşısında durmak lazım. Yine de ben erkekleri anlamıyorum kafam basmıyor, biz kahraman bir milletiz” (kadın, 38, üniversite mezunu, yurt müdürü).

“Sadece Bolu olarak genellemezsek şunu söylemek istiyorum: Türkiye'ye gelen özellikle erkeklerin savaştan kaçıp geldiklerini ve vatan haini olduklarını düşünüyorum. Zenginler burada, fakirler Suriye'de ölsün onlar için önemli değil” (erkek, 44, lise mezunu, işletmeci).

“Bence dönmeliler. Yani şimdi oradakilere yazık oluyor bence. Bunlara bakıyorsun çok sağlıklı tipler. Biz olsak aynı şeyleri yapmayız. Yani bir Türk, ne hanımlar ne de (erkekler) yani bırakmazlar (Türkiye'yi). Benim kanım o yani” (erkek, 50, ticaret meslek lisesi mezunu, esnaf).

“Ben kadın olarak, benim ülkemde savaş olsa bir yere kaçmam savaşırım. Toprağım için bayrağım için savaşırım” (kadın, 55, lise mezunu, emekli, kafe işletmecisi).

Yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi, görüşmecilerden bazıları ikili karşıtlıklar dahilinde “biz”, “bizim erkekler” “bizim gençler” savaşırdı, vatanı için canlarını verirdi, savaştan kaçmazdı/dık, “onlar” ise “savaştan kaçtı” gibi ifadeler kullanarak, kendileri ve Bolu'daki sığınmacı erkekler arasında sembolik bir sınır koyarak kendilerini erillik temelinde idealleştirirken, diğerlerini ötekileştirerek normatif erillik tanımının dışında bırakmaktadır. Savaştan kaçan bu eril “zıt tipler” Connell'in (1987: 186) erilliğin tabii kılınmış (veya ikinci sınıf) şekli olarak tanımladığı grubun içinde yer almaktadır. Iraklı ve Suriyeli genç erkekler ve yetişkin erkekler sağlıklı olmalarına rağmen kendilerinden beklenen toplumsal cinsiyet rollerini – savaşmak, vatanını savunmak, kaçmamak – yerine getirmediği için vatan haini ilan edilerek ötekileştirilip, hem milliyetçilikleri hem de erillikleri sorgulanmaktadır. Yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi bazı görüşmecilerin “biz”, “bizim hanımlar” “ben kadın olarak” savaşırdım diyerek kadınları da erilleştirdiğini söyleyebiliriz.

“Vatanını-milletini satan haindir”

Sığınmacıların vatanlarını savunmayıp Türkiye'ye gelmeleri anormal bir durum olarak kabul edilmektedir. Vatan her ne pahasına olursa olsun savunulması gereken bir şeydir ve bu nedenle sığınmacılar özellikle de Suriyeli sığınmacılar ülkelerinde kalmalı ve savaşmalılardır.

“...dönmeliler. Hani herkes ülkesine sahip çıksın” (kadın, 42, ilkokul mezunu, işletme sahibi).

“...savaşmaları lazım. Bence memleketlerini savunması lazım ve yahut da sahip çıkması lazım. Herkes kaçarsa olası ne olacak?” (erkek, 33, ortaokul mezunu, esnaf).

Bauböck'ün (2002: 13) söylediği gibi ihtiyaç durumunda ülkeyi terk etmek, bazen vatana ihanet olarak damgalanmaktadır. Çoğu görüşmeci sığınmacıları vatan haini olarak damgalayarak ötekileştirmişlerdir. Bu görüşmecilere göre sığınmacıların savaşmayıp Türkiye'ye geliyor olması anormal ve kabul edilemez bir durumdur. Bu görüşmecilere göre normal olan ve kabul edilebilir olan ölmek pahasına da olsa vatanı savunmaktır. “Türk milletinin zihniyeti vatan için ölüdür de, öldürürüz de” şeklinde ifade edilerek, normal olan “biz”i, hayal edilmiş cemaati, Türk milleti olarak birleştirerek tüm sığınmacıları yani “onlar”ı sembolik bir sürgüne göndermiştir.

“Gönül ister ki dönsünler. Ölmeleri gerekiyorsa da orda ölsünler vatanları için. Çünkü bugün Türkiye’nin bu kadar probleminin içinde ayakta kalmasının tek sebebi ya ölürüz ya da öldürürüz, yani başka bir şey değil. Türk milletinin zihniyeti bu. (...) oradaki durum ne olursa olsun gitsinler. Ama burada durmalarında benim açımdan bir şey yok yani” (erkek, 43, lise mezunu, ticaret).

“...burada olmaları beni rahatsız ediyor. Çünkü bunlar vatanını savunmayıp savaşta devletten kaçıp gelen insanlar. Vatanını savunmayan bayrağına sahip çıkmayan benim gözümden haindir. Bizim atalarımız bu toprakları canı pahasına savunmuşlar. Ben olsam bu topraklara asla çıkmam” (erkek, 42, üniversiteden terk, kafe sahibi, elektrikçi).

“...vatanını milletini satan her kim olursa, hangi ülkeden olursa olsun haindir” (erkek, 44, lise mezunu, işletmeci).

“Bence ülkelere dönmeliler .. çünkü ülkelerini bırakıp kaçtılar savaş halindeyken bırakıp kaçtılar bu benim için çok düzgün bir şey değil savaş halindeyken ülkeyi bırakıp kaçmak yani dönmeliler” (erkek, 43, lise mezunu, esnaf).

“Benim gözümden onlar vatan haini (...) Birinci dünya savaşında biz de bir savaş yaşadık. Bizim dedelerimiz Çanakkale’de şehit oldu, vatanlarını terk etmedi. Eğer haklılarsa vatani uğruna savaşacak, gerekirse ölecek. Savaşta kaçmak vatan hainliği demek... (erkek, 37, ortaokul mezunu, işçi).

“.. savunsun vatanımı, dinini, bayrağı. Savunmayacak madem ne geziyor, hayvandan ne farkı var yani” (erkek, 42, üniversiteden terk, kafe sahibi, elektrikçi).

Uğruna savaşılması gereken vatan - ki bu dini ve giderek, özellikle Türkiye’de milliyetçiliğin güçlü bir sembolü haline gelmiş olarak bayrağı da kapsıyor - milliyetçiliğin olmazsa olmaz ögesi ve aynı zamanda insan olmanın da bir önkoşulu olarak algılanmaktadır. O nedenle özellikle Müslüman bir ülkeden geliyorsa vatani uğruna savaşmayan insansızlaştırılmaktadır. Bu denli temel bir mesele olarak görülen bu kutsal üçlü (vatan-bayrak-din) uğruna savaşmamak ona ihanet etmek olarak algılanmaktadır. Bu tür söylemlerin gerekçesi olarak da Anadolu topraklarında yürütülen kurtuluş savaşı söylemleri referans gösterilmektedir. Yani ataları bu vatan için öldü ve öldürdüyse bunu diğerleri de yapmalıdır.

Öte yandan bazı görüşmeciler savaş ortamının acımasızlığını ve savaş sürdüğü sürece sığınmacıların Türkiye’de yaşamasını kabul etmekle beraber kendisinin topraklarını hiçbir şartta terk etmeyeceğini ve vatanında savaşarak ya da savaşmayarak, mülteci durumuna düşmektense, orada ölmeyi tercih ettiğini ifade etmektedir. Savaş anında kendi ülkesini terk etmek “kolaya kaçmak” olarak

ifade edilmektedir. Aynı zamanda “ülkemi bırakıp mülteci durumuna düşmek” ifadesiyle bunun itibarsız bir statü olduğunu ve mülteci olmanın zor ve arzulanmayan bir durum olduğunu kabul ettiğini ima etmektedir.

“Ne zamanki savaş ortamı bitsin, Türkiye’deki gibi çoluğu çocuğu zarar görmeyecek duruma gelsin o zaman dönsünler... Bir de şu var; kendim olarak konuşmam gerekirse savaş dahi olsa ben ülkemi bırakıp mülteci durumundaki buradaki duruma düşmem. Öleceksem orada vatanımda, elimden bir şey gelirse yaparım, elimden bir şey gelmiyorsa da öleceksem de o topraklarda ölmeyi isterim. Onların yaptığı gibi işin kolayına kaçmazdım. Bence işin kolayına kaçmış oluyorlar. Hâlbuki orada örgütlenip birlik olsalar daha dik dururlar” (erkek, 53, ortaokul mezunu, taksi şoförü).

“...hayır diyorum kesinlikle... Bir dönem kalsınlar şu anda müşkül durumdalar... sonra gitsinler memleketlerine sahip çıksınlar” (erkek, 33, ortaokul mezunu, esnaf).

“...savaş dolayısıyla buradalar. Sonuçta Suriye’de savaş var, çok mağdur insanlar evet. Ama buraya gelmiş olmaları ülkelerindeki insanları düşünmedikleri anlamına geliyor bana kalırsa. Burada da bizden iyi yaşayanları da var” (erkek, 44, lise mezunu, işletmeci).

Diğer taraftan savaş nedeniyle ülkelerini terk eden insanların aynı ulustan olan diğer insanları, milletin birliğini düşünmediklerini ifade etmektedir. Bu Türkiye’ye sığınanların, geride kalanlarla dayanışmadan vazgeçtiğini ve milletin ön şartı olan yatay kardeşlik duygularını zedelediği anlamında okunabilir.

“.. düşüncemi söyledim biz üçüncü sınıf olduk ülkemizde. Kürtler birinci sınıf, Araplar ikinci sınıf, biz üçüncü sınıf olduk. Yabancıdan kötü olduk yavaş yavaş alçalıyoruz çukur olacağız yakında” (erkek, 42, üniversiteden terk, kafe sahibi, elektrikçi).

Bu bağlamda görüşmeciler tarafından ifade edilen diğer bir kaygı da etnik ya da vatandaş bağlamında ötekileştirilen sığınmacıların ve Kürtlerin “kendi ülkemiz” olarak ifade ettiği sınırlar içinde daha imtiyazlı olduklarını, Kürtler-Araplar-biz olarak üç hiyerarşik sınıfa ayırmak suretiyle ifade etmektedir. Kendisini üçüncü sınıf olarak görmesinin nedenleri arasında her ne kadar burada açıkça ifade edilmese de sığınmacıların ve Kürtlerin sayıca çoğaldığını ve/ya onların vatandaşlık bağlarından bağımsız devlet kaynaklarından yararlandığını düşünmesi vardır. Yani bu görüşmeci açısından hiç olmaması gereken bir şeyin - yani Kürt’ün birinci sınıf Arap’ın ikinci sınıf “biz Türkler”in ise üçüncü sınıf olduğunu mecazi anlamda ters ifade edilmesiyle bu tür söylemlerin ırkçı-milliyetçi alt tonu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir görüşmeci ise bu bağlamdaki kaygısını çok iyi

bilinen milliyetçi bir sloganla ifade etmektedir. “..ne mutlu Türküm diyene” (erkek, 30, lise mezunu, esnaf).

“Vatanlarına sadakatsizler”

Görüşmecilere sorduğumuz “sığınmacılara Türk vatandaşlığı verilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?” sorusuna çoğunluk negatif yanıt vermiştir. Bazıları bu görüşleri için hiçbir gerekçe göstermezken, diğerleri sığınmacıların vatanlarına sadık olmayacağı ya da zaten yetersiz olan kaynakları paylaşmak zorunda kalacağımız konusunda kaygılandıklarını belirtmişlerdir. Yine bir kısım görüşmeci ise isterlerse sığınmacılara Türk vatandaşlığı verilebileceğini belirtmiştir.

Görüşmeciler başlıca dört nedenden ötürü Türk vatandaşlığı verilmesine karşı çıkmışlardır bunlardan birincisi vatana sadakat ile ilgilidir. Bu bağlamda Athena S. Leoussi Encyclopedia of Nationalism’de (2001) teritoryal milliyetçilerin belirli bir milletin halkının doğduğu ya da seçtiği ülkesine sadakat borçlu olduğunu varsaydığını ifade eder. Bu bağlamda sığınmacılar vatandaşı olduğu ülkeye sadakat borçlarını ödemektense savaştan kaçmayı tercih ettikleri için vatan haini ilan edilmiştir.

“...istemiyorum. Kaçıp geldiler. Faydaları olmaz bana kalırsa. Burada savaş olsa yine giderler” (erkek, 44, lise mezunu, işletmeci).

Millette ve onun uyandırdığı yaygın anılarda kutsal bir nitelik aranır. Teritoryal milliyetçiler yurttaşlığı idealize eder ve katıksız bir sadakat talep eder (Leoussi, 2001). Milliyetçiler Türk vatandaşlığının ancak şüphe götürmez bir vatana bağlılık koşulunda verilmesini talep eder.

“Bunlar anadan doğma hain. Osmanlıyı savunmamış, hain İngilizler ile Yemen’de, Trablusgarp’ta sizi sırtınızdan vurmuş. Hala kendi vatanına hain, bir de buraya gelmiş” (erkek, 42, üniversiteden terk, kafe sahibi, elektrikçi).

Bu anlamda kendi ülkelerine sadakatsiz olarak algılanan sığınmacıların Türk vatandaşı olurlarsa Türkiye’ye de sadakatsiz olacakları varsayılmakta, sadakatli olmak ise savaşta vatandaşı olduğu ülkeyi terk etmeyip savunmak olarak ifade edilmektedir. Bauböck’ün de ifade ettiği gibi “sıklıkla, yabancı bir vatandaşlık edinimi ile gönüllü olarak vatandaşlıktan çıkma sadakatsizlik olarak yargılanır ki bu da göçmeni veya mülteciyi ulusal toplumun sınırlarının dışına iter...” (2002: 13).

Bazı görüşmeciler ise sığınmacılara Türk vatandaşlığının verilmesine temelden karşı olmasalar da bunun ileride 'milletin bütünlüğünü tehdit edecek bir unsur' olabileceği konusunda kaygılarını dile getirmektedirler. Bu ifadede Türk vatandaşı olan sığınmacıların daha sonra kültürel farklılıklarına dayanarak taleplerde bulunmaması yani son kertede asimile olmasının beklendiği görülmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi 'milletin bütünlüğü' homojen bir kültürel yapı gerektirmektedir.

“Türk vatandaşlığı verilmesi, o tercih meselesi. Adamlar Türk vatandaşı olmak istiyorsa verilmesi benim için pek anlam ifade etmiyor. Ama gel gör ki ben milliyetçi bir insanım ileride vatanın, milletin bütünlüğünü tehdit edecek bir unsur haline geliyorsa o zaman sıkıntı olur elbette” (erkek, 22, üniversiteden terk, garson).

“Türk olmayana ne Türk vatandaşlığı”

Türk vatandaşlığı verilmesine karşı çıkmalarının ikinci nedeni ise vatandaşlığı etnik köken ile ilişkilendirmeleridir. Bauböck'e göre bazıları vatandaşlığı iradeci bir bakış açısıyla değerlendirir, ama yine de eski bir doktrin olan ebedi sadakati onaylarlar. Öte yandan diğerleri vatandaşlığı nesilden nesile geçen bir durum yani bir nevi etnik kökenin ırksal imleyicisi ve değiştirilemez özelliği olarak düşünür (2002). Bu anlayışı şu alıntı en iyi şekilde yansıtmaktadır:

“Türk olmayana ne Türk vatandaşlığı yaa!” (erkek, 42, üniversiteden terk, kafe sahibi, elektrikçi).

Türkiye'de vatandaşlık fiili olarak çok farklı etnik/dini/mezhep gruplarını kapsasa da, bazı görüşmeciler yukarıdaki değindiğimiz yaklaşıma benzer bir şekilde Türklüğü bir nevi “ırk” ya da değişmez bir etnik aidiyet olarak algılayıp Türk vatandaşlığının da ancak etnik olarak Türk olanlara verilebileceğini ima etmektedir. Nitekim en son 1982 Anayasasının 66. Maddesinde “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür” ibaresi yer almaktadır (Kaboğlu, 2014: 322). Dolayısıyla Türkiye'de birey-devlet ilişkisi etnik temele ya da kan bağı esasına göre şekillendiği için etnik olarak Türk olmayan vatandaş da olamaz anlayışı hâkimdir. Bu anlayış Türk vatandaşlığını ayrıcalıklı bir statü olarak görmektedir ve bu imtiyaza sadece etnik Türklerin sahip olması gerektiği düşüncesi egemendir.

“..kesinlikle öyle bir şey istemiyorum. O zaman beni çıkarsınlar Türk vatandaşlığından” (erkek, 42, üniversiteden terk, kafe sahibi, elektrikçi).

“..hayır [vatandaşlık] verilmemeli. Her şeyin bir sınırı var bana göre” (erkek, 30, lise mezunu, esnaf).

“..verilmemeli, herkes kendi memleketine gitsin, orada yaşasın” (kadın, 34, lise mezunu, memur).

“Misafirliklerini bilsinler”

Sığınmacılar bazı görüşmeciler tarafından yabancı bir milleti temsil eden, ülkeyi ve dolayısıyla milleti istila eden, baş edilemez ve önlenmesi güç bir afet olarak algılanmaktadır. Bu algı sığınmacılara Türk vatandaşlığı verilmesine karşı dile getirilen dört nedenden üçüncüsüdür. Bauböck bunu *Überfremdung* (yabancı sızma) tehlikesi üzerine yapılmış ırkçı söylem olarak ifade etmektedir (2002: 11). Bu nedenle onların sürekli ülkede kalması engellenmeli ve geri dönmeleri zorlanmalıdır. Bunun için onların yerli vatandaşla karışmasını önlemek esastır. Burada buldukları sürede coğrafi olarak ayrı yerlerde tutulmalıdır.

“Bunlar neticede geçicidir. Ben devamlı kalmalarını açıkçası istemiyorum. Misafir gibi gelsinler. Misafirliklerini bilsinler. Biz de elimizden gelen ev sahipliğini yapalım. Gene evlerine gitsinler... Ama devamında kalacaklarsa ne olur, Güney Doğu’da, o bölgelerde boş arazilerde, muhtemelen öyle güzel kamplar vardır, orada kalsınlar. Yani kendi bir dünyaları olsun” (erkek, 50, ticaret meslek lisesi mezunu, esnaf).

“Ya şimdi, biz savaş yanlısı insanlar değiliz. Tabii ki onlar bir savaştan kaçıp buraya geldiler, Türkiye’ye geldiler. Ancak, yer olarak, sayı olarak belirli sınırları olsaydı bu kadar yayılmazlardı, hayatın içinde olmazlardı” (kadın, 39, üniversite mezunu, eczacı).

“..devletin bunları bir köy civarında toplaması daha mantıklı olur... Onların ekip biçeceği yerleri verseler daha iyi olur. Neden böyle söylüyorum? Türk halkı ile ilk etapta belki kabul etmiş olabilir ama örf, adet, gelenek, görenek uymayabilir, zaman içerisinde ayrımcılık olabilir. Ayrımcılık olmaması için onları kendi kendilerinin bağımsız bir şekilde geçimini sağlayabilecek duruma getirmek için bir yerlere konuşlandırılabilir” (erkek, 48, lise mezunu, işletmeci).

“Devlet bunları bir yere toplayabilirdi. En azından Bolu’ya geldiklerinde belediye bunlara küçük bir şehir ve ya prefabriklerden evler yapabilirdi. Tam şehir merkezine değil de kamp şeklinde hani. Tamam, ihtiyaçları var karşılanacakmış karşılanırsın, yemek verilecekmiş verilsin ondan sonra sağlık hizmetleri verilecekmiş verilsin ama işte bir yerde toplanabilirlerdi” (kadın, 34, lise mezunu, memur).

“Şimdi bir insanı tecrit edemezsin. He benim ilkten söylediğim bir şey vardı bir köyde toplansın dedim ama bunu tecrit etmek amaçlı değil yani sosyalleşmeleri açısından söyledim. Şöyle söyleyeyim; kimlikleri verilsin, eğitimleri yapılsın. Her insanın bir hakkı vardır, özgürlüğü vardır. O özgürlüğünü kişilere sunmak gerekiyor ki ona sahip olsunlar. Yarın bir gün memleketlerine giderlerse ya da memleketlerine ulaştıkları

rı zaman başkaları; torunları, çocukları bu oyuna bir daha düşmesinler, akıllı olsunlar, zeki olsunlar, uyanık olsunlar” (erkek, 48, lise mezunu, işletmeci).

Kaynaklara ortak olmak

Sığınmacılara Türk vatandaşlığı verildiği takdirde kaynak dağılımına eşit bir şekilde ortak olacakları kaygısı görüşmecilerin ifade ettiği dördüncü nedendir. Kaynak dağılımı eşitsizliğin ve dolayısıyla da ayrımcılığın en önemli göstergelerinden biridir. Yurttaşlık ise daha önce de belirttiğimiz gibi kaynaklardan eşit ölçüde yararlanma güvencesini verir – en azından söylem olarak ideal olan budur. Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu sığınmacılara vatandaşlık verilmesini istemediklerini ifade etmişlerdir. Bunun başlıca nedeni de kaynakların yeterli olmadığı kanısındır. Ayrıca, bazı görüşmecilere göre kaynak dağılımında öncelik yurttaşların, yani doğuştan Türk vatandaşlığına sahip olanların olmalıdır.

“..eğer bu ülkenin vatandaşı olacaklarsa bu daha fazla sorumluluk demek... Ülke ekonomisine daha fazla maliyet getiriyor. Çünkü bizim daha hallolmamış sorunlarımız var. Mesela işsizlerimiz, fakirlerimiz, evsizlerimiz, eğitim durumumuz... Yeni insanlar gelecek ve bunlar katlanacak” (kadın, 38, üniversite mezunu, yurt müdürü).

“Ben verilmemeli diye düşünüyorum. Çünkü Türk vatandaşı olurlarsa bizim sahip olduğumuz bütün haklara sahip olacaklar. Biz zaten kendimiz mesela genç olarak iş bulamıyoruz ki onlarla bu hakkı paylaşmak biraz saçma olur” (erkek, 21, üniversite öğrencisi).

“Zaten çok gelişmiş bir ülke değiliz ki, hangimizin ihtiyacı karşılan-sın. Tabi bir de politikalar onlar üzerine ülke bu durumdan sonra daha çok karışır bence” (kadın, 24, üniversite öğrencisi).

“İstiyorlarsa olabilir. Yani ama 80’li yıllarda Bulgaristan’dan bir göç olduydu. Onlara da aynı bu şekilde rahmetli Özal şey verdi taviz verdi. Bir sürü Türk insanı işsizken kahvede şurada iş bulamazken onları Türkiye’nin en iyi noktalarına yerleştirdiler. Yani bunlar da bizim başımıza aynısı olacak. Yani en yüksek mertebelere bunlar yerleştiği zaman Türk halkı sürekli ezilmek zorunda kalıyor. O konuda ben taraf-tar değilim... Yani, verilecekse de o zaman normal vatandaşla beraber çalışacak. Farklılık göstermeyecekler o zaman. İşçi asgari ücretle çalışı-yorsa o da asgari ücretle geçinecek” (erkek, ortaokul mezunu, işçi).

Göçmenler buldukları ülkenin politikalarını isteyerek ya da istemeyerek etkileyebilirler. Bauböck’ün de belirttiği gibi devletlerin amacı sadece kendi milletlerinin nüfus olarak azalmasını engellemek değil de bu göçmenleri (sığınmacıları) kendi çıkarları için kullanmaktır. Daha önce Türkiye kamuoyunda birçok

kez sığınmacıların belirli örgütler ve/ya siyasi partiler tarafından oy potansiyeli olarak görüldüğü gündeme gelmiş ve tartışılmıştır. Bu olasılık Bolu'da da bazı görüşmeciler tarafından dillendirilmiştir. Bu olasılığı en iyi özetleyen alıntıda şunlar ifade edilmiştir:

“O konu da şöyle, bir siyasi rant elde etmemek kaydıyla [vatandaşlık] verilebilir. Çünkü o insanlar da Türkiye'ye belirli katkı sağlayabilirler. Sonuçta ortak bir kültür var, artık beraber yaşadığımız insanlar, artık öyle oldular. Türk vatandaşı olabilirler. Ama bu siyasi rant elde etmek için yapılırsa tabii ki istemem yani” (erkek, 22, üniversite öğrencisi).

Bununla birlikte sığınmacılara vatandaşlık verilmesine temelden karşı olmayanlar bunu farklı şekillerde açıklasalar da tamamen insanî temellere dayanan bir yaklaşım sergilemektedirler. Her ne kadar sığınmacıların sürekli Türkiye'de kalması istenmese de bu bağlamda bazı görüşmeciler farklı çözümler önermekte ve tavsiyelerde bulunmaktadırlar.

“Vatandaşlığın farklı boyutları var. Verilebilir. Çifte vatandaşlık uygulaması olabilir mesela” (erkek, 36, lise mezunu, serbest meslek sahibi).

“Çifte vatandaşlık olabilir. Bu durum her zaman olabilir. Ve ben burada TC kimlik no almış sığınmacılar da gördüm ama çok sayıda değil. Çok fazla sayıda olmasını da istemem” (kadın, 39, üniversite mezunu, eczacı).

Çok az bir görüşmeci ise sığınmacıların zaten Türkiye'de kalmak istemediklerini ve başka ülkelere gitmek istediklerini medya vasıtasıyla öğrendiklerini belirtmektedirler. Bu geçici durum onların burada bulunmasını katlanabilir kılmaktadır ve farklı çözümler aramaya gerek yoktur.

“..benim için sorun değil de onlar Türkiye'de sığınmacı olarak kalıyorlar. Zaten benim bildiklerimin de birçoğu Amerika'ya, Kanada'ya, oralara gitmek için elçiliklere başvuru yapıyorlar. Oraya gidecekler. Belki yüzde yirmisi falan Türkiye'de kalır. Türkiye'yi geçiş olarak kullanıyorlar” (erkek, 37, ilkokul mezunu, aşçı).

“[Türk vatandaşlığına] geçebilirler çünkü burayı çok sevmişler... Bilmiyorum. Kafamı çok karıştırıyorsunuz. Olsunlar da olmasınlar da diyebilirim. Bilmiyorum Türkiye'yi aydınlatır mı aydınlatmaz mı yani o açıdan korkuyorum. Demin dediğim gibi. Ama bir zararı olmayacaksa geçsin. Niye geçmesin ki. Ama aynı olay bizde olmuş olsa biz onların vatanlarına gitsek kesinlikle bizi kabul etmezler. Bu bir gerçek yani” (kadın, 36, ilkokul mezunu, evde çalışıyor “ev kadını”).

5. KAMUSAL ALANDA ARAPÇA KULLANIMINA BAKIŞ

Görüşmecilerden bazıları kamu alanlarında Arapça yazıların olmasından rahatsız olduğunu belirtirken çoğu görüşmeci bundan rahatsız olmadığını ve bunun doğal olduğunu belirtmişlerdir.

“Türkiye’de her şey Türkçe olmalı”

Daha önce de belirttiğimiz gibi milletin kurgulanmasını sağlayan hatta hayal edilmesini mümkün kılan dil birliğidir. Milliyetçiliğin vazgeçilmez faktörlerinden biri de dilin hem millete dahil olanlar tarafından tam olarak öğrenilmesi beklenir hem de dilin diğer milletlerde yaygınlaştırılması için özel çaba sarf edilir. Buna iki örnek verebiliriz: Birincisi, Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye asıllıların dahi Türk milliyetçileri tarafından Türkçeyi iyi konuşması beklenir. Onların Türkçeyi beklenen ölçüde konuşmamları “kayıp nesil” olarak damgalanmalarına neden olur. İkinci olarak ise bir-iki yıl öncesine kadar Türkiye’de gerçekleştirilen ve dünyanın çok farklı bölgelerinden çocukların yer aldığı “Türkçe Olimpiyatları”nı gösterebiliriz.

Dilin, milletin mensubu olarak görünenler haricinde kimler tarafından öğrenilmesi gerektiği konusunda özellikle Türkiye’de ilginç bir yaklaşım sergilenmektedir. Mesela bir Avrupalıdan Türkçe konuşması beklenmez; konuştuğunda da memnuniyet duyulur. Aynı zamanda Batı endeksli bir yaklaşımla, çocuk yaştan itibaren Avrupa dillerini konuşmaya toplumda yüksek bir değer atfedilir. Oysa Türkiye’nin güneyinden gelen, mesela bir İranlı ya da Arap olan birinden Türkçe konuşması beklenir ve bu talep edilir. Gözlemleyebildiğimiz kadarıyla Türkçe olimpiyatlarında yer alan çocukların büyük bir çoğunluğu Asya ve Afrika ülkelerindendi. Burada devreye giren Edward Said’in de (1978) belirttiği gibi şarkiyatçılığın yansıtılmasıdır. Yani Batı Türkiye’nin de dahil olduğu Doğu’yu (Şark’ı) nasıl öteki olarak tanımlayıp kendisinin uydusu gibi algıladıysa Türk milliyetçileri ve ulusalcıları da Türkiye’ye göre Doğu’yu (yada Güney’i) aynı şekilde tanımlayıp “Batılığımızı” onlar üzerinden inşa etmeye çalışmışlardır. Bu iktidar ilişkilerinin bir sonucu olarak “zengin ve gelişmiş” Batının dilini kendimiz öğrenmek durumunda hissettiğimiz halde “geri ve yoksul” Doğu’nun bizim dilimizi öğrenmesini bekleriz. Buna kısaca Şark’ın şarkiyatçılığı demek mümkün olabilir.

Bolululara bazı kurumsal ya da ticari mekânlarda Arapça yazıların (ilan, bilgilendirme veya reklam) olmasını nasıl karşılıyorsunuz sorusuna verilen yanıtlar her ne kadar çeşitli olsa da bazıları yukarıda tartıştığımız yaklaşımı destekler niteliktedir.

“..yani olmasa daha iyi olur. Ben Antep’e gittim sanki Suriye şehri. Her taraf Arap. Otobüse bindim Türkçe konuşamadım” (kadın, 42, ilkokul mezunu, işletme sahibi).

“..ondan ben hiç memnun değilim. Ondan rahatsız oluyorum... Onlar nasıl kendi ülkelerinde Türkçe görmüyorlarsa ben de yurtdışına çıktım ben hiçbir yerde Türkçe yazı görmedim” (kasın, 55, lise mezunu, emekli, kafe işletiyor).

“..ben buna karşıyım. Her şey Türkçe olmalı Türkiye’de yaşıyorsak böyledir. Ben İngilizce yazılara da karşıyım” (erkek, 30, lise mezunu, esnaf).

“..esnaf Arapça yazılar yazıyor. Böyle şeyleri pek görmek istemiyorum... Almanya’da Alman asıllı olup da Türkçe yazı yazan göremezsin sırf Türkler gelsin diye. Her şey Almancadır. Bu milliyetçiliğin bizde de olması gerektiğini düşünüyorum. Onlar öğrensin Türkçeyi biz Arapça öğrenmek zorunda değiliz” (erkek, 33, meslek yüksekokulu mezunu, mağaza sahibi).

“Artık her tarafta yazılarını da görür olduk... Artık onların dilinde yazar oldu millet” (kadın, 34, lise mezunu, memur).

“Şimdi onların hayatlarını kolaylaştırmak için yapılmaya çalışılan bir uygulama ama sonuçta onlar eğer bizim ülkemizde kalacaklarsa ki ülkelerinde savaş devam ettiğine göre uzun bir süre kalacağına benziyorlar, hani onlar için biz Arapça yazacağımıza onlar aslında kendi hayatlarını kolaylaştırmak için Türkçe öğrenmeliler diye düşünüyorum. Eğer biz Arapça yazarsak onların da pek fazla Türkçe öğrenmeye ihtiyacı olmaz sanırım” (erkek, 21, üniversite öğrencisi).

“İngilizce yazılabiliyorsa Arapça da yazılabilir”

Her ne kadar çoğu görüşmeci sığınmacılara vatandaşlık verilmesine karşı olsa ve bazı görüşmeciler dil milliyetçiliği üzerinden sığınmacılara karşı dışlayıcı bir tutum sergilese de, verilere bakıldığında görüşmecilerin çoğunluğu kamu kuruluşlarında ve özel işletmelerde Arapça yazılı ilan ve reklamların olmasını olumlu bulmaktadırlar ya da en azından bundan rahatsız olmamaktadırlar. Bunun birinci nedeninin ticarete katkı (böylelikle sığınmacıların daha çok alışveriş yapmalarının sağlanması), ikinci nedeninin sığınmacıların kamu alanlarında hayatlarının kolaylaştırılması düşüncesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Aşağıdaki alıntılar bu iki nedeni net bir şekilde yansıtmaktadır.

“Memleketimizde bu kadar sığınmacı olduğu için esnaf da tabi yazıyor. Herkes onların dillerini bilmiyor ki mecbur yazıyorlar bir şey görmüyorum normaldir diyorum. Almanya’da Almanca konuşuyorlar ama İngilizce yazılar da oluyor. Bizim ülkemizde de Bolu’da da oluyor İngilizce yazılar, birçok dilde de kullanıyoruz, onda da bir sakınca

görmüyorum. Yazılı olması gayet normal” (kadın, 34, lise mezunu, memur).

“Çok doğal. Gidin Antalya’ya Alanya’ya her yerde Arapça yazı bulunur, yani bu arz-talep meselesi. Bizim buralarda bu göç ile alakalı bir şey. Bolu’da 140 bin kişi var, dışarıdan 20 kişi gelmiş. Hiçbir esnaf tabelasını 20 kişi için değiştirmez. Bunlar hep ticari düşünceler. Şimdi burada 5 bin 10 bin sığınmacı varsa eee bunlar para harcıyorlar” (erkek, 43, lise mezunu, ticaret).

“...Yani Türk müşterisinin az olacağını düşünüyorum. Oranın hitap ettiği belli bir zümre vardır. Ben şimdi bilmediğim yere girmek istemem. Anlamadığım bir harfin, yorumlayamadığım cümlelerin, hitaplarını bilmediğim şeyin olduğu yere girmem ve bu da alışverişlerini etkiler o kişilerin. O konudaki devletin bakış açısı beni ilgilendirmez. Sonuçta ticarettir Hazreti Allah'ın rızkı. Alırlarsa yani rızıkları varsa o nasiplerini alırlar” (erkek, 48, lise mezunu, işletmeci).

“Ben çok memnunum. Yani empati yapmak önemli. Yurtdışında bir alışverişe gittiğimiz zaman Türkçe bir yazı gördüğümüzde ne kadar rahat ederiz? Onlar da burada o şekilde, esnafın böyle yapması iyi bir şey. Benim için sıkıntı değil” (erkek, 22, üniversite öğrencisi).

“O insanların tabi bazı isteklerini arzularını .. dile getirmeleri lazım ben ona karşı değilim işte ihtiyaçtır, markette bir yazı yazması bana o kadar çok etkilemiyor” (kadın, 20, üniversite öğrencisi).

“Gayet güzel. Onları bilgilendiriyorlar... Çünkü geçen gün hastaneye gittim. Danışmada Arapça yazılar vardı. Hatta eşime sordum ‘Onlar dil [Türkçe] bilmediği için onları aydınlatmak için koymuş olabilirler’ dedi. Yani o konuda endişeli değilim. Gayet güzel bilgilendiriyorlar” (kadın, 36, ilkokul mezunu, evde çalışıyor “ev kadını”).

“Doğru olan budur kesinlikle. Burada eğer onlar yaşıyorsa, devlet onları buraya yerleştirdiyse onlara yönelik de her hangi bir şey yapılması gerekiyor” (erkek, 22, üniversiteden terk, garson).

“Yazılabilir. İngilizce yazılabiliyorsa Arapça da yazılabilir. Sonuçta bu tür yerler onlara da hitap ettiği için, sığınmacıların da bilgilendirilmesi lazım” (erkek, 36 lise mezunu, serbest meslek sahibi).

Bu alıntılar göstermektedir dil birliğinin milliyetçiliğin temel taşlarından biri olduğu savı her koşulda geçerli değildir. Özellikle maddi çıkarlar ve bazı durumlarda insanî yaklaşımlar dil birliğini ve bu temele oturan milliyetçiliği ikincil kılmaktadır. Dolayısıyla sığınmacıları dil temelinde ötekileştirme, Bolu’da yaşayan yerli halk arasında daha az rastlanmaktadır.

6. SONUÇ

Bu makalede içsel etnik ve dini (mezhepsel) ötekisi olmayan, ötekini sadece bölgesel (yani kasaba/köy) farklılık algıları üzerinden deneyimleyen Boluluların Irak ve Suriyeli sığınmacıları nasıl algıladıkları ve ne derece ötekileştirdiği, derinlemesine mülakatlar yoluyla elde edilen verilerin analizi neticesinde anlaşılmaya çalışılmıştır.

Analiz sonucunda, görüşmecilerin ötekileştirmeyi milliyetçilik söyleminin önemli faktörlerinden olan ‘vatanı savunmak’ söylemini yeniden üreterek ve milliyetçilik söylemi ile iç içe geçmiş erillik söylemini kullanarak inşa ettiği görülmektedir.

“Sığınmacıların ülkelerine geri dönmeleri konusundaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna görüşmecilerin çoğu genel olarak dönsünler cevabını vermiştir. Bu soruya verilen cevaplardaki söylemler analiz edildiğinde, devlet, savaş, erillik, vatana sadakat ve vatan ihanet temalarının iç içe geçmiş olduğu gözlenmiştir. Çoğu görüşmeci söylemlerinde bu temalara kadın ve erkek ayrımı yapmadan değinirken, daha az bir kısmı kadın ve erkek ayrımına gönderme yaparak, yukarıda sayılan temaları erillik üzerinden değerlendirmişlerdir.

Bu çerçevede görüşmecilerin çoğu sığınmacıları milliyetçilik ve erillik temelinde kendilerinden farklı algılayarak, “biz,” “bizim erkekler” ve “bizim gençler” ve “onlar” “onların erkekleri,” “onların genç erkekleri” gibi ikili karşıtlıklar yaratarak ve yaratılan zıtlıkları karşıt sıfatlarla eşleştirilerek anlam üretmişlerdir. “Biz” “vatansever”, “vatana sadık”, “vatanı için canını veren”, gibi sıfatlarla eşleştirilirken, “onlar” “vatanını satan”, “vatanına sadık olmayan”, “savaştan kaçan”, “vatan haini”, olarak inşa edilmişlerdir. Böylece, kendileri ile sığınmacı erkekler arasına sembolik bir sınır koyarak kendilerini erillik temelinde idealleştirirken, diğerlerini ötekileştirerek normatif erillik tanımının dışında bırakmışlardır. Görüşmecilerin kafalarında kurguladığı erkek davranış, düşünüş ve eylemine yönelik standartları koyan normatif veya hâkim erillik tanımına göre savaş durumunda bir ideal erkeğin yapması gereken şey vatanını terk etmeyip ölümüne de olsa savaşmasıdır. Türkiye’de olan sığınmacı erkekler, özellikle genç erkekler görüşmecilerin tabiri ile “savaştan kaçtıkları” için ideal erkek normundan sapsmışlardır. Savaştan kaçan bu eril “karşıt tipler” sağlıklı olmalarına rağmen kendilerinden beklenen toplumsal cinsiyet rollerini – ölümüne de olsa savaşmak, vatanını savunmak, kaçmamak gibi – yerine getirmediği için vatan haini damgası vurulup ötekileştirilmiş, hem milliyetçilikleri hem de erillikleri sorgulanmıştır. Görüşmecilerin yeniden inşa ettiği milliyetçilik söylemi eril-kültürel temaları vurgulamakta ve onları yansıtmaktadır.

Görüşmecilerin söylemlerinde birbiri ile iç içe geçmiş milliyetçilik ve erillik eklemlenmiş ve böylelikle bir hiyerarşi yaratılmıştır. İkili karşıtlıklar basit ve indirgemecedir aynı zamanda yanlı yani bir tarafa üstün konum veren yapılardır. Bu hiyerarşide vatana sadakat temelinde “biz”i birincil ve “onlar”ı en alt konuma yerleştiren görüşmecilerin çoğu, kendi grup ya da bireysel kimliklerini milliyetçi-eril olarak yeniden inşa etmişlerdir. Bunu da “Türk milletinin zihniyeti vatan için ölürüz de, öldürürüz de” şeklinde sözlerle ifade etmişlerdir. Bu ifade Peterson’un (1998: 44) öne sürdüğü, anavatan sınırlarını ve şerefini savunma sayısız vatandaş savaşçısıyı kurban etmeyi gerektirir fikrini doğrularken, normal olan “biz”i, “hayal edilmiş cemaati”, Türk milleti olarak birleştirerek tüm sığınmacıları yani “onları” sembolik bir sürgüne göndermiştir.

Bu araştırmanın diğer bir sorusu da görüşmecilerin vatandaşlığı nasıl kurguladığı idi. “Sığınmacılara vatandaşlık verilmesi konusunda düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna çoğunluk olumsuz yanıt verirken, bir kısım görüşmeci ise isterlerse sığınmacılara Türk vatandaşlığı verilebileceğini belirtmiştir. Sığınmacılara Türk vatandaşlığı verilmesi konusundaki olumsuz tutumun şekillenmesinde yukarıda anlatılan birbiri ile iç içe geçmiş ideal bir milliyetçilik ve erillik söylemi temelinde farklı algılamalar, yaratılan ikili zıtlıklar ve anlamlandırmalar hiyerarşisi sığınmacıların ötekileştirilmesinde etken olmuştur diyebiliriz.

Görüşmecilerin bazıları olumsuz görüşleri için hiçbir gerekçe göstermezken, diğerleri sığınmacılara vatandaşlık verilmesine dört temel nedenden ötürü karşı çıkmışlardır: Vatana sadakat borcu; vatandaşlığın Türk etnik kökeninin imleyicisi ve değiştirilemez unsuru olduğu algısı; sığınmacıların, yabancı bir milleti temsil eden, ülkeyi ve dolayısıyla milleti istila eden, önlenmesi güç bir afet olarak algılanması; yeterli olmayan kaynaklara ortak olmaları, oysa önceliğin doğuştan Türk vatandaşlığına sahip olanlara verilmesi gerektiği. Sonuç olarak, vatandaşlık verilmesine karşı çıkan görüşmeciler ulusal vatandaşlığı sığınmacılara karşı dışlama aracı olarak kullanmaktadır.

Her ne kadar çoğu görüşmeci sığınmacılara vatandaşlık verilmesine karşı olsa, bazı görüşmeciler dil milliyetçiliği üzerinden sığınmacılara karşı dışlayıcı bir tutum sergilese de, verilere bakıldığında görüşmecilerin çoğunluğu kamu kuruluşlarında ve özel işletmelerde Arapça yazılı ilan ve reklamların olmasını olumlu bulmakta ya da en azından bundan rahatsız olmamaktadırlar. Bunun birinci nedeninin ticarete katkı (böylelikle sığınmacıların daha çok alışveriş yapmalarının sağlanması), ikinci nedeninin ise insanî olduğu, yani sığınmacıların kamu alanlarında hayatlarının kolaylaştırılması düşüncesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Buradan, dil birliğinin milliyetçiliğin temel taşlarından biri olduğu savının her koşulda geçerli olmadığı çıkarsamasını yapabiliriz. Özellikle

maddi çıkarlar ve bazı durumlarda insanî yaklaşımlar dil birliğini ve bu temele oturan milliyetçiliği ikincil kılmaktadır. Dolayısıyla sığınmacıları dil temelinde ötekileştirme, Bolu’da yaşayan yerli halk arasında daha az rastlanmaktadır.

Sonuç olarak bu makale, Türkiye’de yerel halk tarafından milliyetçilik ve erillik söylemlerinin yeniden inşa edilerek sığınmacıların nasıl ötekileştirildiğini ortaya çıkarmayı amaç edinen araştırmalar için yol göstericidir diyebiliriz. Araştırma bulguları nitel araştırma temelli olduğu için başka mekânlara genellenebilirliği sınırlıdır. Dolayısıyla, bu araştırma soruları temelinde başka şehirlerde araştırmalar yapılarak, onların bulgu ve yorumları bizim bulgu ve yorumlarımızla karşılaştırarak, temellendirilmiş teorinin belirttiği gibi “sürekli durum karşılaştırması” (Glesne, 2013: 259-260) yapmanın ve yeni bir kurama ulaşmanın mümkün olacağını tahayyül etmekteyiz.

Teşekkür

Bu makalenin temelini oluşturan veriler, 2014- 2015 Güz döneminde, Yrd. Doç. Dr. Ülkü Güney’in açtığı seçmeli *Göç Sosyolojisi* dersini alan lisans öğrencileri tarafından toplanmıştır. Öğrencilerin de önerisiyle, Bolu’da gerçekleştirilen alan çalışması kapsamında bireysel mülakatlar ve yine öğrenciler tarafından, görüşmelerin yazılı çözümleri yapılmıştır. Burada yerimiz sınırlı olduğu için her birinin ismini yazamayacağımız sevgili öğrencilerimize katkılarından ötürü teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Anderson, Benedict (1991), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London; New York: Verso).

Anderson, Benedict (1993), *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması* (İstanbul: Metis Yay.) (Çev. İskender Savaşır).

Avrupa Komisyonu, İnsani Yardım ve Sivil Koruma (2016), *Echo Tanıtım Belgesi*, “Türkiye: Mülteci Krizi”, http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_tr.pdf (13.06.2016).

Babbie, Earl (2010), *The Practice of Social Research* (Belmont, USA: Wadsworth).

Baldwin, Elaine, Brian Longhurst, Scott McRacken, Miles Ogborn ve Greg Smith (1999), *Introducing Cultural Studies* (London: Prentice Hall).

Baklacioğlu, Nurcan Özgür ve Zeynep Kıvılcım (2015), *Sürgünde Toplumsal Cinsiyet: İstanbul'da Suriyeli Kadın ve LGBTI Mülteciler* (İstanbul: Der Yayınları).

Barker, Chris (2003), *Cultural Studies: Theory and Practice* (London: Sage Publications).

Bauböck, Rainer (2002), "How migration transforms citizenship: international, multinational and transnational perspectives", IWE - Working Paper Series, No: 24.

Bederman, Gail (1995), *Manliness and Civilization: A Cultural History of Gender and Race in the United States, 1880–1917* (Chicago, IL: University of Chicago Press).

Cenevre Konvansiyonu (1951), "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme",

<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf> (28.06.2016).

Cengiz, Deniz (2015), "Zorunlu göçün mekânsal etkileri ve yerel halkın algısı: Kilis örneği", *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (2): 101-122.

Connell, Robert William (1995), *Masculinities* (Berkeley, CA: University of California Press).

Connell, Robert William (1987), *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics* (Stanford, CA: Stanford University Press).

Çelik, Neşe Baran (2015), "Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6: 67-148.

Çiçekli, Bülent (2014), *Yabancılar ve Mülteci Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık).

Derrida, Jack (1976), *Of Grammatology* (Baltimore: Johns Hopkins University Press).

Enloe, Cynthia (1990), *Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics* (Berkeley, CA: University of California Press).

Glesne, Corrine (2013), *Nitel Araştırmaya Giriş* (Ankara: Anı Yayıncılık) (Çev. Ali Ersoy ve Pelin Yalçınoğlu).

Güçer, Mehmet, Sema Karaca ve Osman Bahadır Dinçer (2013), Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı: Suriyeli Mülteciler; Alan Araştırması. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Sosyal Araştırmalar Merkezi: Rapor No: 13-04.

Joppke, Christian (1999), Immigration and the Nation-State: The United States, Germany, and Great Britain (Oxford; New York: Oxford University Press).

Kaboğlu, İbrahim Özden (2014), “Türkiye Ülkesi, Türkiye Halkı ve Türkiye Devleti”, Durakbaşa, Ayşe, N. Aslı Şirin Öner ve Funda Karapehlivan Şenel (Der.), Yurttaşlığı Yeniden Düşünmek (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları).

Kahya, Özlem ve Songül Sallan Gül (2011), “Bir Uydu Kent Örneği Olarak Isparta’dan Sığınmacılık Sorunun Görünümleri”, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), <http://www.sgdd.org.tr> (03.06.2016).

Kartal, Birhan ve Emre Barışcı (2014), “Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri”, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (2): 275- 299.

Leoussi, S. Athena (Der.) (2001), Encyclopedia of Nationalism (New Brunswick, N.Y.: Transaction Publishers).

Marshall, Gordon (2009), Sosyoloji Sözlüğü (Ankara: Bilim ve Sanat) (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü).

Memiş, Hasan (2015), “İç Savaş Nedeniyle Kilis’te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine bir Araştırma”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (52): 100-114.

Mosse, L. George (1996), The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity (New York: Oxford University Press).

Nagel, Joane (1998), “Masculinity and Nationalism: Gender and Sexuality in the Making of Nations”, Ethnic and Racial Studies, 21 (2): 242-269.

Oğuz, Hatice Ş. (2015), “Kültürlerarası Karşılaşmaların Uzak ihtimali: Sığınmacılık Deneyiminde Gaziantep Örneği”, Tesam Akademi Dergisi, 2(2), 127-165.

Parlak, Bekir ve Ali Utku Şahin (2015), “Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi”, Tesam Akademi Dergisi - Turkish Journal of TESAM Academy, 2 (2) 2015: 65-79.

Peterson, V. Spike (1998), “Gendered Nationalism: Reproducing “Us” versus “Them”, Ann, Lois Lorentzen ve Jennifer Turpin (Der.), The Woman and War Reader (New York, NY: New York University Press): 41- 49.

Said, Edward (1978), Orientalism (London: Routledge).

Saussure, Ferdinand de (1960), *Course in General Linguistics* (London: Peter Owen).

Soysal, Yasemin (1994), *Limits of Citizenship, Migrants and Postnational Membership in Europe*, (Chicago: The University of Chicago Press).

Ünal, Serdar (2014), "Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: 'Öteki' Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi", *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6: 65-89.

Yeğen, Mesut (2011), "Milliyetçilik Ne İş Görür?", *Dipnot*, 5: 25-33.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık).

Yılmaz, Halim (2013), "Türkiye'de Suriyeli Mülteciler İstanbul Örneği" İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği Raporu, http://istanbul.mazlumder.org/webimage/suriyeli_multeciler_raporu_2013.pdf (27.06.2016).

**THE NEO-OTTOMAN TURN IN TURKEY'S REFUGEE
RECEPTION DISCOURSE**

**TÜRKİYE'NİN MÜLTECİ KABUL POLİTİKASINDA
NEO-OSMANLI DÖNÜŞÜM**

Sophie KLOOS¹

ABSTRACT

Host societies typically draw boundaries towards immigrants on the basis of specific axes of diversity that are important to their self-understanding. This article analyses Turkey's self-definition and resulting treatment of immigrants in the context of the current refugee influx by evaluating choices and justifications of political decision-makers. It argues that the highlighting of religious brotherhood towards Syrian refugees and the use of religious arguments to justify hospitality point to a recurrence of religion as key variable of identification in Turkish society and provides evidence for a neo-Ottoman turn. Furthermore, it suggests that Syrian refugees in Turkey are mainly treated as temporary guests who are tolerated, rather than seen as permanent members of society. Thereby, Turkey highlights a boundary towards outsiders and protects a homogenous core, thus employing aspects of an assimilationist mode of immigrant incorporation. Overall, this research outlines how the underlying self-image can find relevance in political decision-making such as the treatment of immigrants and thus sheds light on how boundaries and social categories are created and dissolved. It furthermore provides an indication of the state of contemporary Turkish society, which constitutes a

¹ UNDP Joint Migration and Development Initiative, intern.

* Makale Geliş Tarihi: 06.08.2016
Makale Kabul Tarihi: 15.10.2016

foundation for future assessment on the direction it might be heading.

Keywords: Refugee influx, neo-Ottomanism, diversity, social boundaries, immigrant reception.

ÖZ

Göçmen kabul eden toplumlar kendi anlayışlarına göre önemli buldukları farklılaşma eksenlerine göre göçmenlere sınır koyarlar. Bu makale, güncel mülteci akını bağlamında siyasi karar vericilerin tercihlerini ve gerekçelerini değerlendirerek, Türkiye'nin kendi kimliğini tanımlayış biçimini ve göçmenlere karşı tutumunu analiz etmektedir. Suriyeli mültecilere yönelik dini kardeşlik bağının vurgulanması ve misafirperverliği açıklarken dine atıfta bulunmasından yola çıkarak, Türkiye'de kimliğin anahtar değişkeni olarak dinin öne çıktığını ve neo-Osmanlı dönüşümün yaşandığını iddia etmektedir. Ayrıca, Suriyeli mültecilerin Türkiye'de tolere edilmesi gereken geçici misafirler olarak görüldüğünü; toplumun daimi üyeleri olarak kabul edilmediklerini öne sürmektedir. Dolayısıyla Türkiye, dışarıdan gelenlere sınır koyarken, toplumun homojen özünü korumayı amaçlamakta ve göçmenlerin toplumla kaynaşma sürecinde asimilasyonist yöntemler kullanmaktadır. Genel olarak bu araştırma, toplumun hakim öz-imgesinin göçmenlere yönelik tutumlar gibi konularda siyasi karar mekanizmalarını nasıl etkilediğini göstermekte ve toplumsal sınırlar ve kategorilerin ortaya çıkma ve çözülme sürecine ışık tutmaktadır. Ayrıca, bu makale, günümüz Türk toplumunun durumuna ilişkin ve gelecekte hangi yöne gidebileceğine dair işaretler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: mülteci akını, yeni Osmanlılık, çeşitlilik, toplumsal sınırlar, göçmen kabulü.

INTRODUCTION²

The onset of the current refugee influx in March 2011 marked the start of a new era of migration in Turkey (Danış, 2016: 10). During this era, Turkey has become home to almost three million refugees from Syria and turned into the

² This article is based on the master thesis that I defended at Yeditepe University, Political Science and International Relations Dept. in July 2016.

world's largest refugee host country. Current immigrant influxes have shown a number of developments, leading to new forms of immigration policies and discourses. This article outlines these developments and argues that it seems difficult to draw hard-and-fast conclusions on where Turkey is currently heading when it comes to refugee incorporation.

This article argues further that compared to previous eras, the current epoch seems to focus on religion more than ethnicity as a unifying – or dividing – factor between immigrants and the Turkish host society. Contemporary discourses no longer focus primarily on establishing ethnic unity that was key in the nation-building process following the foundation of the republic in 1923 and that continued to play a role in repeated waves of two-way, kinship-based exchange agreements until the late 1980s. Instead, the recent discourses constitute a manifestation of a development that has announced itself already in the 1990s and 2000s, in which religion is becoming more and more important in the country's self-identification and thus increasingly acts as an axis of differentiation between 'desirable' and 'undesirable' immigrants. This development becomes visible in the Islamic-conservative idea of hospitality towards Syrian refugees, which maintains that hospitality towards them is a duty towards these 'brothers and sisters in religion'. The focus on religion as a unifying factor is one characteristic of an Islamic multiculturalist approach of immigrant incorporation, in which diversity is encouraged while shared religion of Islam remains a unifying aspect of society.

While religion seems to increasingly serve as a criterion to differentiate between desirable and undesirable immigrants, the current refugee influx has also shown a general tendency to reaffirm the boundary between 'insiders' and 'outsiders'. Despite offering generous access to Syrians by opening the borders to them, the Turkish government has been suggesting in its rhetoric and treatment of refugees that it is tolerating, rather than accepting Syrian refugees as full members of society. It has been referring to Syrian refugees as 'guests' and implementing policies that aim at short-term incorporation of the refugees. The temporary protection regime under which Syrian refugees are received, for example, highlights the temporariness of their stay and gives them no long-term prospects in Turkey. The conception of Syrian refugees as temporary guests implies an attitude of toleration, rather than one of full acceptance into society. The idea of maintaining a barrier between the host society and newcomers points to the presence of an effort to retain a homogenous 'core society' that – rather than being typical of a multiculturalist approach – is characteristic of an assimilationist approach of immigrant incorporation.

This article evaluates approaches to immigrant incorporation that have surfaced in Turkey in the context of the current refugee influx. It asks 1) what

kind of diversity has become regarded as more desirable than others and 2) what mode of immigrant incorporation has been implemented to incorporate these refugees. Modes of immigrant incorporation encompass dominant political approaches as well as underlying ideas about the self-definition of a society, including dominant beliefs on whether a society should encourage or eliminate diversity. If a society defines itself on the basis of a stable and homogenous core, for example, it usually conceptualises its boundaries as strong and relatively impermeable to outsiders. Assimilationism is based on this idea that a strong 'core society' with shared values and habits is necessary for cohesion. Yet, if a society defines itself on the basis of its constituent groups – such as groups with different habits and norms – it is likely to encourage the presence and expression of diversity. For example, multiculturalism postulates that commonalities within individual groups, but not in society overall, are key to social cohesion. Political decisions on whether and how to incorporate immigrants are usually based on these different assumptions on social cohesion. States with an assimilationist approach seek to eliminate any difference by introducing policies that make minorities adopt markers of 'core society'. Obliging them to take culture and language classes or forcing them to live in certain designated areas are examples of such assimilationist policies. States who adopt multiculturalist policies seek to foster group cohesion by introducing policies specifically aimed at furthering minority groups' habits and norms. This might include the introduction of regulations such as to allow Sikhs to wear turbans instead of bike helmets, allow minorities to broadcast in their native languages or to allow Muslims in non-Muslim majority societies to teach Islamic religion in schools.

The modes of incorporation in response to migrant-driven diversity chiefly influence how easily and under which circumstances immigrants are accepted in a society. High importance of society's external boundaries, for example, usually means that policies ensure restricted access to society (such as by introducing limitations on who can gain citizenship or the legal right to work). When social boundaries are seen as less important for cohesion, however, this usually means that the state is more willing to grant immigrants access to rights of the majority. Richard Alba (2005) addresses these different intensities of boundaries by classifying them into "bright" (i.e. highly important) and "blurred" (i.e. somewhat less significant).

The relative brightness of a boundary can furthermore change relative to different axes of diversity – for example, ethnic difference can be a bright boundary while linguistic difference can be a blurred one. The idea that certain characteristics of immigrants are more important than others in determining whether they are seen as 'insiders' or 'outsiders' to society is common to many, if not all, immigrant host countries (Alba, 2005). Individual societies feature

boundaries of different intensity and towards different axes of diversity such as citizenship, religion, language and race. The way in which boundaries are drawn is closely connected to the way a society sees itself. For example, a society can be relatively indifferent towards immigrants' linguistic backgrounds, but at the same time emphasise the importance of ethnic coherence. Immigrants' specific characteristics can thus either work to facilitate, or to impede access to the core of society. Personal characteristics and the types of boundaries present in the host society thus work together to influence the trajectories of immigrants' incorporation into host society (Zolberg and Woon, 1999; Alba, 2005).

The connection between immigrants' axes of diversity and host society's reception has also been valid in the case of the current refugee influx. The influx has driven an increase of axes of diversity such as ethnicity, language, religion, migration channels, cultural values and legal status. This development has led to a need for the Turkish government and society to deal with the subject of diversity. Reactions to the recent refugee influx have thus revealed explicit and implicit views on such difference. This article analyses these views by asking what dominant responses to the immigrant-driven increase of diversity political decision-makers and the public have developed in the context of the current refugee influx. It conducts a historical review and analyses current responses in the framework of past events. Thereby, this research allows us to better understand the evolution of Turkey's self-identification over time, including on what basis it determines who is seen as 'insiders' and 'outsiders'. It demonstrates how the underlying self-image can influence the treatment of immigrants and thus find relevance in political decision-making. On a larger scale, this research sheds light on the theoretical question of how boundaries and social categories are created and dissolved – by defining who is deemed an undeserving trespasser and who deserves rights and support from the state.

1. HISTORICAL BACKGROUND

This section outlines the evolution of responses to diversity in Turkish history. It explains how Turkey developed from a multiculturalist *millet* system with religion as the main factor of identification to a regime that placed increasing importance on shared ethnicity in addition to shared religion and that attempted to make those people assimilate who were not seen as fitting. This development means that Turkey's current responses to immigrants are influenced by both the multiculturalist model of Ottoman times, as well as the assimilationist heritage of the Kemalist tradition.

Up until the 19th century, the Ottoman Empire featured a pre-modern form of religious pluralism based on a multi-legislative *millet* model. *Millets* were religious communities on the basis of which economic, legal and administrative

issues were regulated. The *millet* system put religion at the centre of self-definition and served to categorize people. Other axes of diversity such as ethnic difference were melted into it (Çağaptay, 2006: 5). The fact that the term *millet*, originally used to describe religious communities, is nowadays used in Turkish to mean 'nation' is a further example of the close connection between shared religion and identification as a nation at the time. The Ottoman Empire under the *millet* model was open to diversity and fostered the presence of diverse ethnic, linguistic and religious groups.

In the years following the *millet* era, nationalism among the Anatolian-Ottoman population rose and was based on the idea of shared religion and ethnicity. During the *tanzimat* (reform) era, increasing administrative power was placed in the hands of Sunni Muslims. Simultaneously, there was a rise in religion-focused nationalism among Christians in the Balkans and Ottoman Muslims' immigration to Anatolia stirred increasingly nationalist sentiments (ibid: 6). The rise of nationalism was further increased when the Committee of Union and Progress and the Young Turks came to power. The government initiated two-way population exchange agreements with countries such as Bulgaria and Greece, in which Turks and Muslims were encouraged to migrate to the Ottoman Empire in exchange for non-Muslim Bulgars and Greeks leaving the Ottoman territory (ibid: 8). The increasing segregation of Muslim Turks and non-Muslim groups was a detachment from a pluralistic model of a nation made up of diverse sub-groups. Instead, it was a move towards greater affirmation of the boundaries between 'insiders' and 'outsiders' and an attempt to form a homogenous society.

The idea of religion and ethnicity as identifying factors of Turkishness were detectable in the era following the foundation of the Turkish Republic in 1923, too, although the rise of nationalist and racist thinking meant that ethnicity became the primary marker of Turkishness. As Çağaptay argues: "[d]ue to the legacy of the millet system, the Kemalists saw nominal Islam as an avenue toward Turkishness: all Muslims in Turkey were potential Turks" (ibid: 159). Yet, while Kemalists did support the idea of a Muslim identity, they rejected the notion of faith belonging into the public sphere (ibid: 162) and feared that the introduction of Islam into politics would lead to separatism and destruct social coherence (Akkaya, 2012: 229). Ethnicity played an important role in the nation's self-identification and the treatment of immigrants. Ethnic nationalism was for example expressed in the popularity of the National History Thesis and Sun-Language theories, which maintain that Turks are a 'super-family' with superior ethnicity and genealogy (Ince, 2012: 68). In this atmosphere of perceived ethnic superiority, article no. 159 was included in the Turkish Penal

Code of 1926, which criminalises any ‘insult’ to ‘Turkishness’ and Turkish ministries. This article continues to exist (albeit in amended form) until today.

The aim to build a society with ethnicity as a primary, and religion as a secondary factor of self-identification were reflected in migration policy-making. A typical example of this is the 1934 *Settlement Law*, which forms perhaps the principal document to define Turkey’s nation-building process (İçduygu & Aksel, 2013: 171). The law provides the right of asylum and immigration only to “independent or settled immigrants who are of Turkish descent and culture” (Öner & Genç, 2015: 35). People who were seen as fitting the description of being “of Turkish descent and culture” were resettled to an area that was predominantly inhabited by Kurds (Çağaptay, 2006: 160) – an act that presumably aimed at increasing the ethnically Turkish population in those areas. Immigrants who were not seen as “of Turkish descent and culture”, but who were Muslims and had native-language knowledge of Turkish were forced to settle in certain other parts of the country (Özbay et al, 2016). Muslims who did not have native-level command of Turkish were sometimes also allowed to settle in these areas, but were obliged to learn the Turkish language and ‘unlearn’ their native language. Their areas of settlement were usually rural areas and were never close to railways, highways, transit roads or places rich in natural resources – through which both assimilation and protection of these strategically important spaces was safeguarded (Ülker, 2008, 27-30). As Çağaptay (2006) argues, the 1934 Settlement Law clearly outlines the presence of different layers of Turkishness. The fact that ethnic Turks were seen as most desirable immigrants and non-ethnic Turks who were Muslims were allowed to settle only under certain restrictive circumstances demonstrates that ethnicity seems to have been the central identifying feature, while religion was a second, slightly less decisive one.

Furthermore, the law made “the assimilative mentality of the state”, which had already been detectable in previous legislation, “exceptionally clear and direct” (Ülker, 2008: 1). The Minister of Interior of the time, Şükrü Kaya, expressed the assimilationist vision of the 1934 *Settlement Law* when stating that “[t]his law will create a country speaking with one language, thinking in the same way and sharing the same sentiment“ (in Bayar, 2014). The strategic distribution of people who were not of ‘Turkish culture’ aimed at homogenising the population to form a Muslim-Turkish ‘core culture’ (Kirişci, 2000). It was furthermore an expression of distrust towards these people, who were not allowed to settle in areas that were important for national security. The obligation for non-Turkish speakers to learn the language and ‘unlearn’ theirs is a further indicator of an attempt to eliminate difference that is characteristic of an assimilationist approach.

An attempt to create a homogenous state based on shared ethnicity and religion continued to prevail throughout the following decades. In the period of the 1950s to the 1980s, two-way, kinship-based migration flows continued. For example, a wave of ethnic Turks emigrating from Bulgaria arrived in the summer of 1989, following the Bulgarian government's introduction of assimilationist policies (Öner & Genç, 2015: 25). Politicians referred to these 1989 emigrants from Bulgaria as *soydaşlar* (*kindreds*), focusing on their shared descent and culture and ultimately causing people in Turkey to accept and welcome these immigrants. During the 1980s, the Turkish state also increasingly engaged with Turks abroad (İçduygu & Aksel, 2013: 176-7). It employed a number of policies aimed at binding those people to Turkey – reflecting a continuing effort to maintain a 'Turkish' state. In 1981, Turkey introduced a law that allowed dual citizenship for the first time. Furthermore, Turkish citizens abroad were included in the new constitution of 1982, with aims such as to meet their cultural needs and facilitate their return to Turkey. Other measures to facilitate political and social participation of Turks abroad and their offspring included the introduction of the Pink Card (replaced by the Blue Card in 2009), which grants rights such as permanent settlement and employment in Turkey to people of Turkish descent who do not hold Turkish citizenship. Overall, these policies reflect the government's notion of a communal identification with ethnic Turks abroad through shared 'Turkishness' and an attempt to draw these people to Turkey to create an ethnically homogenous state (Pusch & Splitt, 2013).

In the early 2000s, both the importance of ethnicity as an axis of identification and the attempt to create a homogenous society somewhat started to lose relevance. The Justice and Development Party (JDP)'s rise to power in 2002 foreshadowed a newly emerging importance of religion and gave rise to developments towards a renewed encouragement of pluralism within a shared religion of Islam. Members of the JDP pointed to the fact that Turkey was not an ethnically homogenous state and advocated the idea of a nation that was founded on shared Islamic identity, rather than shared ethnicity (e.g. Gül, 1993: 118-20; Erdoğan, 1993: 425). With the JDP's election to power, the government reformed the existing migration regime by moving away from principles that were rooted in the Kemalist tradition. This meant to move away from the focus on shared ethnicity and to some extent also from the assimilationist mode of immigrant incorporation. The Turkish government presented a *National Action Plan for the Adoption of an Acquis on Asylum and Migration* in 2005, which promised a modernisation of the existing migration system and outlined a timetable of steps to be taken to bring its asylum system closer to that of the European Union. In addition to that, it improved certain rights of ethnic minorities, such as by establishing television stations' broadcasting in the five main minority languages: Arabic, Bosnian, Circassian, Kurdish and Zaza and setting up a state-funded

Kurdish television channel in 2009 (İçduygu & Aksel, 2013: 181). Their policies also specifically targeted Muslim minority groups. For example, the government introduced a semi-official measure to accept Alevism as a legitimate system of belief. These changes seem to suggest efforts towards multiculturalism, i.e. towards the introduction of policies aimed at furthering minority rights. While these reforms did not entirely overhaul the assimilationist mode of immigrant incorporation, it added some multiculturalist policies to it that were founded on the principle of Islamic brotherhood.

Overall, Turkey's responses to diversity have changed in two major ways in the past. First of all, the dominant mode of immigrant incorporation has developed from a multiculturalist system in which difference was largely tolerated and encouraged in Ottoman times towards an assimilationist approach that discouraged the expression of difference in the decades following the foundation of the republic. Secondly, there seems to have been a development in the society's self-identification that largely went hand-in-hand with the changing modes of immigrant incorporation. During the Ottoman *millet* system, religion constituted a key axis of diversity, while later on "ethnic Turkishness" became increasingly important as an additional identifying factor in Kemalist years. However, both of these changes in approaching diversity have been somewhat challenged since the early 2000s, when the newly elected JDP took some action to move away from ethnic favouritism towards a greater focus on religion and introduced policies to safeguard minority rights. Turkey is thus currently influenced both by an assimilationist model of immigrant incorporation that aims at founding an ethnically homogenous state, as well as by an (Islamic) multiculturalist model of immigrant incorporation that envisions plurality under the shared religion of Islam. An analysis of responses taken in the context of the current refugee influx is thus meaningful, considering these opposing legacies that are likely to influence contemporary immigrant reception that raise the question in which direction Turkey will be developing in the future.

2. EXPERIENCES DURING THE REFUGEE INFLUX

Having evaluated the history of self-identification and immigrant incorporation in Turkey, this article now turns to the current refugee influx, analysing reactions to the immigrant-driven increase of diversity. The analysis follows the theoretical assumptions previously discussed that societies differ both in the absolute opacity of boundaries, as well as towards which axes of difference they erect stricter boundaries than others. As previously outlined, it seeks to find an answer to the questions 1) what types of diversity seem more desirable than others in the context of the current refugee influx and 2) what the dominant mode of immigrant incorporation is. This article argues first of all that the influx

has given rise to a renewed importance of the religious identity and connectedness through shared religion, meaning that boundaries have become more 'bright' with regards to religion. The discourse towards Syrian refugees has (especially in the beginning) been one of religion-oriented hospitality and especially Sunni Muslim refugees have been treated with a welcoming attitude, while this attitude is less detectable towards other groups of Muslims. Secondly, it argues that there have been very few decisions that allow the drawing of conclusions on the dominant mode of immigrant incorporation, because the vast majority of policy decisions taken in the context of the influx have focused on finding temporary, rather than long-term solutions. Yet, a tendency of keeping Syrian refugees at an arm's length can be taken as an indicator for an assimilationist mode of incorporation, which draws a boundary between 'insiders' and 'outsiders'. Overall, this research thus points to two possible future scenarios for Turkey's immigrant incorporation: An increase of hospitality and appreciation of diversity (under a shared religion of Islam) could lead to policy changes based on the concept of Islamic multiculturalism, while a continuing treatment of Syrians as 'second-class citizens' could trigger a scenario in which assimilationism - and the associated objective to form a homogenous community – becomes the dominant approach.

What kind of diversity is more desirable than others?

At initial stages of the influx, most of the incoming refugees were Sunni Muslims, just like the majority population in Turkey (Ahmadoun, 2014: 3). Simultaneous to this influx, a discourse of "religion-oriented hospitality" developed in Turkey (Elitok, 2013: 3). Hospitality towards refugees was discursively linked to religious brotherhood and a bond through shared religion. The government has been referring to refugees from Syria as "*Müslüman kardeşlerimiz*" ('our Muslim brothers and sisters'). It furthermore repeatedly stressed the connection to the refugees through a shared religion. For example, in a speech held in Adana in September 2013, Erdoğan declared:

"I do not love Kurds for being Kurds. I do not love Arabs for being Arabs. I love them because just like Allah created me, he created them. Sunni and Alevi are together and siblings. Since 1071 we are one on this soil and we together are Turkey³" (in Internethaber, 2013)

Erdoğan's speech highlights his motivation for appreciating different groups such as Kurds and Arabs – namely that they share a religion with him as they were created by the same God. He argues further that he welcomes different

³ "Kürdü kürt olduğu için sevmiyorum, Arabı Arap olduğu için sevmiyorum, beni yaradan Allah onları da yarattığı için seviyorum. Sünni Alevi beraberdir ve kardeşdir. 1071'den beri bu topraklarda biriz beraberiz hep birlikte Türkiye'yiz"

denominations within Islam and sees them as an important component of the country, which has a history of Islamic pluralism. At other stages, he similarly highlighted the bond with Syrian refugees through a shared religion, declaring: “For our Syrian brothers who are asking when God’s help will come, I want to say: God’s help is near” and “You are now in the land of your brothers, so you are in your own home.” (in Lazarev & Sharma, 2016: 6).

The religion-oriented aspect of hospitality is also reflected in the finding that it is especially people who identify as religious and/or as AKP supporters who display high levels of openness towards refugees. For example, a study conducted by Ekonomik ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi (2014: 1) finds that most AKP supporters argue that there should be a limit imposed on the amount of incoming refugees, while most supporters of the opposition parties CHP and MHP argue that refugees should immediately be returned to their countries of origin. Therein, AKP supporters take a more welcoming stance towards refugees as opposed to CHP and MHP supporters. The finding that supporters of religious political denominations are more likely to display hospitable attitudes towards refugees than supporters of secular political denominations seems to comply with the idea that hospitality towards refugees in Turkey is connected to religious belief.

This hypothesis is further supported by the finding that many people seem to see hospitality towards Syrian refugees as an ethical and religious duty. This claim was brought forward in a research of the Hacettepe University Migration and Politics Research Centre (Erdoğan, 2014: 28) and similarly in a research brief by the *Refugee Studies Centre* at the University of Oxford. The research brief, which compares the reception of Syrian refugees in Turkey, Lebanon and Jordan, finds that Turkey displays lower levels of social discrimination compared to the other two countries and that its inhabitants are generally willing to provide assistance to refugees (Chatty, 2015: 5). It argues that many people who are assisting in the refugee influx in Turkey are doing so based on a belief that it is both a religious and an ethical obligation to offer support. The idea that assistance to fellow Muslims is a religious duty is deeply engrained in the Muslim religion and manifested in the ‘muhacir-ensar’ relationship. ‘Muhacir’ refers to pilgrims who made the trip from Mecca to Medina, ‘ensar’ stands for Muslims in Medina who helped these arriving migrants and welcomed them as religious siblings. The concept of ‘ensar’ is important in the Muslim religion and describes a person who likes everyone and helps everyone. Based on this ancient relationship between muhacir and ensar, hospitality towards fellow Muslims from other places has such a high significance.

The finding that hospitality towards Syrian refugees has a strong religious foundation in Turkey supports the idea that it is becoming an increasingly important variable in deciding whether immigrants are 'desirable' or 'undesirable'. In the case of Syrian refugees, the shared religion has been used as a key reason to justify support for the refugees and to facilitate inclusion into society. This example supports Richard Alba's postulation that societies usually draw up boundaries between 'us' and 'them', in which certain axes of difference are seen as more important than others. The focus on religion and the way that it is used as a justification reveals a lot about the self-definition of Turkish society and demonstrates that religion seems to be a key aspect of it – a finding that is in line with neo-Ottomanism argument, which states that contemporary Turkish society bonds over shared religion, rather than over nationalistic ideas (Akkaya, 2012: 228). Instead of an emphasis on 'Turkishness' as the central feature of Turkish society, an emphasis put on religion and religious brotherhood with Syrians has been the central argument for hospitality.

A difference from the Ottoman period and the *millet* system seems to be that while this system saw all Muslims as belonging to the same nation (*millet*), reactions to the current refugee influx seem to reveal a preference for Sunni Muslims. Yet, this preference is not usually endorsed rhetorically. Instead, the Turkish government has repeatedly stressed the fact that the country will remain open to all refugees regardless of religion, language or ethnicity. The Turkish government and the *Disaster and Emergency Management Presidency* (AFAD) in Turkey have openly adopted an attitude that is friendly towards all kinds of diversity (Kirişci, 2014: 32). As AFAD maintains, "no Syrian brother is returned from the door" and "humanitarian help is provided to the people who have been affected by this tragedy and this principle must continue without any exception because of our neighborliness"⁴ (2014: 5-6). Politicians have echoed the idea of welcoming all refugees. For example, ex-prime minister Davutoğlu declared: "[w]e will stand by the Syrian people until the end of this oppression, until Syrian people regardless of their religion, sect and ethnic origin live in honour and in peace all around Syria. Our support will continue"⁵ (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2013). And as President Erdoğan maintained: "to our Arabic brothers and sisters from Syria and Iraq, our Turkmen brothers and sisters and up to Syrian Yazidis – our help extends to everyone without discriminating on

⁴ "hiçbir Suriyeli kardeşimizi kapımızdan geri çevirmemekteyiz"; "...bu trajediden etkilenen ihtiyaç sahiplerine her türlü insani yardım sağlanmakta ve güçlü komşuluk bağlarımızın bir gereği olarak bu anlayış, taviz verilmeden devam ettirilmektedir"

⁵ "Bu zulüm bitene kadar Suriye'nin her bir köşesinde insanlar hangi dinden, hangi mezhepten hangi etnik kökenden olursa olsun özgürce, onurlu yaşayana kadar onlarla beraber olacağız. Destegimiz devam edecek"

sectarian grounds. There is no discrimination in our religion”⁶ (in Hürriyet, 2014a). These utterances show that at least rhetorically, the Turkish government is welcoming all types of diversity and bears no hostility towards the refugee-related increase in diversity.

Despite this rhetoric, there is evidence to suggest that Turkey’s government and society have been mainly appreciating Sunni Muslim refugees and less so Alawites (Arab Alevis of Syria). The government’s attitude towards Alawites, who make up a considerable proportion of non-Sunni refugees in Turkey, has been quite contrary to the hospitable “brotherhood” discourse. The Turkish government has been blaming Alawites of supporting the regime in Syria and expressed distrust towards them (Kirişci, 2014: 31). Turkish officials have started referring to Syrian Alawites as *Nusayri* to distinguish them from Turkey’s Arab Alawites. Furthermore, they have started to refer to the Syrian regime as a “*Nusayri* minority regime”. Notably, the term *Nusayri* is seen as denigrating by Syrian Alawites (International Crisis Group, 2013: 20). The decision to use this as a term of reference thus bears an offensive connotation.

In addition to that, the relatively positive and hospitable attitude towards refugees that was justified on the basis of religious brotherhood and dominated especially at early stages of the refugee influx somewhat seems to have lost its relevance as the incoming refugee population diversified. Initially, the majority of refugees arriving to Turkey were Sunni Arabs from Syria, with a small number of Alawites and Turcomans (Kirişci & Ferris, 2015: 4). When ISIS captured Mosul in June 2014, about 40-50,000 people from Iraq – mostly Yazidis and Christians – fled to Turkey. Furthermore, following the fighting between the Democratic Union Party (PYD) forces and ISIS around Kobane in October 2015, around 190,000 people of mostly Kurdish ethnicity fled to Turkey. In June 2015, clashes in the Syrian border town of Tell Abyad led to an influx of another 25,000 refugees who were mostly Arabs, Kurds and Turcomans. Although the majority of incoming refugees continue to be Sunni Arabs, the ethnic and religious makeup of the refugee population significantly changed after 2014, and became increasingly diverse.

Simultaneous to this diversification process, the open-door policies towards refugees from Syria received several blows as instances of refugees being prevented from crossing the border to Turkey multiplied. When increasingly more Kurdish refugees turned up from Kobane in Syria following political turmoil around the town in late 2014, the Turkish police and military actively tried to stop them from entering the country. However, this measure lasted only

⁶ “Suriye ve Irak içinde Arap kardeşlerimize Türkmen kardeşlerimize Ezidi Süryanilere kadar ulaşıyor mezhep ayrımı yapmadan herkesin yardım ulaştırıyoruz. Bizim dinimizde ayrım yok“

for a short time until then-Prime Minister Ahmed Davutoğlu gave clear instructions to open the borders to the refugees (Hürriyet, 2014b). Nonetheless, commentators have argued that it was no coincidence that attempts to close the border were undertaken when mostly Kurdish refugees were entering the country (Kirişçi & Ferris, 2015: 4). This theory seems to be supported by the observation that police and border guards used teargas and water cannons against people in Turkey who attempted to cross over to Syria to help the Kurdish population of Kobane (Cihan, 2014) and against protesters who were dissatisfied with the government's lack of military support to Kurdish people in Syria (BBC, 2014). In line with this treatment of Kurdish refugees and their supporters, the relationship between these refugees and the Turkish state is one of distrust and has caused many Kurdish refugees to refuse to live in government-operated camps (Kirişçi & Ferris, 2015: 7).

The harsh treatment towards Kurdish refugees from Kobane comes at a time at which there are mutual suspicions due to the on-going conflict between the government and the PKK as well as pro-Kurdish groups in Turkey such as the opposition party HDP (*Peoples' Democratic Party*). Soner Çağaptay provides a compelling reason for hostility towards Kurds by connecting this hostility to Turkey's religion-based nationalism. He argues:

"Turkey is unsympathetic to the idea of Muslims, such as the Kurds, being distinct ethnic groups. This is because Turkish nationalism is assimilatory and open toward all the Muslims in the country. While many of these people have already willingly and successfully assimilated, Turkey cannot comprehend why it is difficult for the others to merge into the nation" (2006: 161)

In other words, the relevance of the Muslim identity in Turkish society works to trigger hostility towards those Muslim groups who identify as separate from the majority, such as in the case of the Kurdish population. Çağaptay's hypothesis is in line with an utterance by Erdoğan in as early as 1993, in which he argues that rights for Kurdish people should be safeguarded within a framework of "shared faith" and "something resembling the Ottoman states [*millet*] system" (Erdoğan, 1993: 422). This utterance seems to reveal a desire to create a religion-based identity to which Kurds are expected to assimilate.

In addition to this active prevention of (mostly Kurdish) refugees from crossing into Turkey, there has recently been a general development of increasing border security to prevent refugees from entering Turkey. As *Human Rights Watch* reports, the last two border crossings in Turkey were closed in March 2016, only allowing people with urgent medical needs and the fraction of Syrians with valid travel documents to enter the country. Syrian refugees now typically cross at night with the help of smugglers by having to walk through

minefields in the border area. The *Human Rights Watch* report further notes instances at which border guards have shot refugees and smugglers trying to enter Turkey. According to the report, this practice has recently led to the death of five people, including a child and serious injury of 14 more people. Although the truth of the report was denied by a member of the Ministry of Interior (in Yeğinsu & Shoumali, 2016), the fact that the Turkish government has failed to allow the UN to visit the border region to investigate the situation seems to increase suspicions of intentionally keeping out refugees.

The recent prevention of refugees crossing into Turkey is likely due to several reasons. The first reason is that the measures were taken in a context in which the refugee population was becoming increasingly diverse in their religions and ethnicities and can thus be seen as an attempt to prevent these diverse populations from entering Turkey. This explanation provides evidence for the claim that religious and ethnic diversity constitute 'bright' boundaries in Turkey. A further explanation is that there has been growing fear of terrorists entering the country in the aftermath of a number of attacks in Ankara and Istanbul in early 2016 and in Suruç in July 2015. This fear has first inspired an increase in security measures at border crossings in order to channel migration to the official points and later on led to closure of the official border points. Furthermore, the growing number of incoming refugees at later stages of the influx could have sparked hostility and a perception of economic competition towards refugees and thereby furthered anti-refugee sentiments. The latter explanation is supported by the observation that anti-refugee sentiments have become more prevalent in almost all major host societies as the influx progressed. While there is thus evidence to claim that the 'religious brotherhood' discourse has given way to less hospitable attitudes as the refugee population developed from being overwhelmingly Sunni Muslims to becoming more ethnically and religiously diverse, this change in attitude is not necessarily exclusively based on hostility towards diversification through the refugee population.

The claim that Turkey is increasingly identifying itself as a monoreligious society is, however, also highlighted by evidence that the country has increasingly been stressing the Sunni aspect of Turkish identity throughout the refugee influx (Kirişci, 2014: 31). A prominent example took place after the twin car bomb explosions in Reyhanlı, after which then Prime Minister Erdoğan lamented the death of the 52 people by saying that "[o]ur Sunni citizens were killed". Notably, five of the people who were killed were Syrians and thus included in his conception of being "Sunni citizens". Erdoğan's comment was widely criticised for focusing on the Sunni religion as the central aspect of identity. In the context of the 'religious brotherhood' rhetoric towards Sunni

refugees and suspicion towards Alawites, this focus on the Sunni aspect of Turkish identity thus supports the idea that Sunnism, rather than Islam, is increasingly becoming the basis on which boundaries of Turkish society are drawn.

An emphasis on the shared Sunni identity has also been expressed in the government's hesitation to grant rights to religious and ethnic minorities. In 2013, the Turkish government introduced a *Democratic Reform Package* that allows the wearing of headscarves in public professions, abolishes the nationalist student pledge and allows mother-tongue education in private schools. Yet, the package was highly criticised for “intentionally activating the longstanding fault lines separating religious and secular Turks — and most dangerously the divide between the country's Sunni majority and its Alevi minority” (Karaveli, 2013: 1). The policy changes were referred to as “completely cosmetic” (Çalışkan in Letsch, 2013). Alevis are still denied funding for construction of religious buildings and are not allowed exemption from Sunni Islamic religion classes at school. Thus, the *Democratic Reform Package* was criticised for offending both secularists and Alevis (Karaveli, 2013). This example further suggests that Turkey does not only seem to be focusing more and more on its Muslim identity, but more specifically on its Sunni Muslim identity. Notably, the focus on the Sunni identity seems to be different from the idea that all Muslims form one *millet*, or nation, that was prevalent in Ottoman times, as this system focused on Islam as the common identification, and largely ignored differences within Islam.

The idea that the shared Sunni identity is an especially important factor in the country's self-identification is also supported by findings of Lazaref and Sharma (2016), in which the researchers conduct surveys with male respondents from Gaziantep and Istanbul. The researchers prime part of the respondents by pointing out that most Syrian refugees are Sunnis before they pose interview questions and prime another part of the respondents by highlighting that most Syrian refugees are Muslims. The results of the study suggest that those people who were primed to think about the Sunni identity of the refugees display more accepting attitudes towards them, as well as greater willingness to make charitable donations and to display greater support for refugees in general. Those who were primed to think of them as Muslims, however, were found to be likely to be willing to make donations, but not likely to score high on the other indicators (9-10). The authors explain the increasingly positive attitudes of those people who received the ‘Sunni prime’ by hypothesizing that the prime redirects prejudice towards refugees toward a new out-group (particularly towards Syrian Alawites that are associated with the Assad regime) and that the Muslim prime, on the other hand, creates a less salient outgroup because virtually all Syrians

and Turks are Muslims (2). On a larger scale, a focus on the Sunni identity of the Turkish 'core' society thus seems to have larger potential to draw a line between an 'ingroup' and an 'outgroup', which might serve to explain the highlighting of the Sunni identity in the context of the current refugee influx.

What is the dominant mode of immigrant incorporation?

While the previous paragraphs have established which kind of diversity has surfaced to be more desirable than others in the context of the current refugee influx, the following paragraphs turn to the question how diversity has been dealt with, i.e. what modes of immigrant incorporation have dominated in the context of the current refugee influx. As previously discussed, Turkey's approach in dealing with immigrants has predominantly been an assimilationist one, although steps towards Islamic multiculturalism have been taken in the early 2000s. Historically, Turkey's assimilationism has included measures such as to spread out immigrants with regards to their chances of assimilation and to force them to learn Turkish while 'unlearning' their first language. Until today, the assimilationist approach seems to be a key component of Turkey's guiding principle of how to deal with refugees. This approach has neither been significantly extended, nor annulled by the current refugee influx. At initial stages of the influx, Turkey's guiding principle in dealing with the refugee influx and the influx' associated increase in diversity was to provide emergency relief. The Turkish government focused on providing short-term aid and assistance to refugees, who were mostly accommodated in camps. It collaborated with Turkish NGOs such as the *Turkish Red Cross* and with the *Disaster and Emergency Presidency of Turkey* (AFAD), whose task is to operate in cases of emergency (İçduygu, 2015: 9). The government created a 'zero point delivery' system in which aid shipments were delivered to Syrian borders crossings, where they would be picked up by humanitarian workers from Syria and distributed in camps. This measure seemed to aim at keeping Syrians in their country and solving the problem 'on site'. It furthermore seemed to have been based on the assumption that the conflict in Syria would soon end and result in the fall of the Syrian Assad regime. In line with this assumption, Turkey did not initially register Syrians and officially used the term 'guests' to refer to them – a concept that seems to imply that they are both welcomed and seen as temporary visitors (İçduygu, 2015: 7). Although academics and NGOs have harshly criticised this terminology, government officials and agencies largely continue to use the term 'guests'. As Öner and Genç point out, "[a]ll speeches made by the government officials, all reports released by the government authorities and even the name of the regulation that applies to Syrians have reminded or connoted 'the expected temporariness' of the Syrian migration to Turkey" (2015: 29).

As the scholars highlight, the *Temporary Protection Regulation* is firmly based on the idea of temporariness. However, compared to the initial 'zero point delivery' system and other ad hoc measures, it does signal a step towards longer-term planning. The regulation allows Syrians to remain in Turkey until conditions in Syria are safe for them to return, but excludes the possibility of permanent settlement for Syrians. It originally maintained that Syrians cannot count time spent in Turkey under the *Temporary Protection Regulation* towards the five years of uninterrupted stay in Turkey that are necessary to apply for Turkish citizenship⁷. While the regulation officially puts no restriction on their length of stay, the name and central idea of the regulation clearly focus on the temporary nature of the Syrian refugees' stay. Thereby, the regulation stresses the idea that Syrians are seen as temporary immigrants, not as full members of society and not even as fully acknowledged refugees. Despite being a grand gesture of hospitality, the introduction of the regulation simultaneously constitutes an effort to retain a homogenous 'core society' by making Syrians' stay temporary and conditional. As Şenay Özden argues: "[n]ot being granted refugee status is an important factor that increases the vulnerability of Syrians who have fled their country for political and humanitarian reasons" (2013: 5). She argues further that many Syrian refugees are unhappy with the 'guest' status because it makes their stay in Turkey unpredictable. Essentially, the status means that they do not have any right as the state can decide to deport them any time. The dominant approach to deal with Syrian refugees has thus been to offer them generous, but temporary and conditional access to society.

The conferral of Syrians with a guest status constitutes a way to put Syrians in their place (Erdoğan, 2014: 22). Syrians are tolerated, rather than seen as full members of society. As Kaya explains: "tolerance involves an asymmetrical, paternalistic relationship between a sovereign party and a subaltern in such a way that the former unilaterally grants tolerance to the latter as an act of benevolence" (2013: 75). Tolerance involves drawing boundaries between who is tolerated and who is not. This decision involves an exertion of authority, which puts the person who is tolerating into a position of power. As Özden (2013: 5) adds, the attitude of toleration of refugees can also breed negative public opinion and serve to reaffirm the idea that refugees are outsiders, based on the categorisation as being 'the ones who are tolerated'. The attitude of toleration

⁷ Despite the strong religious affinity, the idea of accepting Syrians as full citizens is not widely supported in Turkey (Erdoğan, 2014, p. 5; Kirişçi, 2014, p. 21). There seem to be a number of reasons for that. One of them is perceived economic competition, such as resentment towards the enormous costs associated with the refugee influx, the belief that rent prices are rising and wages decreasing because of competition by Syrian labour force (İçduygu 2015, p. 10). A further reason is the multiplicity of rumours such that Syrians are given salaries by the Turkish government or that they are taking away jobs from the host population. The rumours about Syrian refugees might also be due to the government's poor communication about official policies towards Syrians (ibid).

seems to be a further factor that implies that Syrian refugees are not seen as members of 'core society' and, despite being generally allowed to enter the country, kept at an arm's length.

The concept of 'toleration' is further underlined by the fact that refugees in Turkey are often left in the dark about their future and receive little information about rights and services. According to statistics from the NGO *Hayata Destek* (Support to Life), 71% of Syrian refugees claim that they lack information on the rights and services available to them. This uncertainty is not only detectable among Syrian refugees, but also among other refugee groups in Turkey. Kristen Biehl, in her paper "governing through uncertainty" discusses the concept of "protracted uncertainty" as a principle that governs the treatment of refugees in Turkey and that is "characterised by indefinite waiting, limited knowledge, and unpredictable legal status" (2015: 57). Already before the refugee influx, but also throughout it, refugees have been left in a limbo situation and at the mercy of the system. The lack of clarity and communication seems to be a further factor that serves to humble refugees.

The *Temporary Protection Regulation* and the existing asylum policies currently govern the mode of immigrant incorporation in Turkey, and to offer superficial and temporary incorporation only. Turkey has been criticised by scholars and by the international community for not sufficiently dealing with questions of integration such as the introduction of measures for the long-term inclusion of refugees into society, including, for example, to teach refugee children Turkish (Erdoğan, 2014: 5-6). As Kirişci and Ferris maintain: "What is still lacking is indeed a comprehensive policy to guide this integration process and also mobilize public support for it. Such a policy inevitably will have to go beyond the letter and spirit of the Temporary Protection Circular and focus on how to make Syrians a permanent part of Turkey" (2015: 15). The need for formal integration is evident considering that informal integration has already begun. The public as well as politicians are increasingly reaching awareness about the idea that refugees in Turkey are 'here to stay' and that it is necessary for them to learn Turkish in the long term (ibid: 11). It is estimated that about 150,000 babies have been born to Syrian refugees in Turkey until September 2016 (Daily Sabah, 2016) and the number of intermarriages with Turkish citizens is increasing day by day. In the near future, Turkey will have to develop a strategy of how to incorporate refugees in the long-term. President Erdoğan's announcement on July 2016, during the writing of this article, that Syrian refugees will be eligible for Turkish citizenship foreshadows the possibility of such long-term inclusion in the future. Yet, it is not yet clear under which circumstances Syrian refugees will be able to obtain citizenship. The lack of comprehensive policy responses and long-term planning means that it is difficult

to draw conclusions on the dominant mode of immigrant incorporation directly from policy decisions, but that such inferences can only be made on the basis of implicit assumptions that the host society has about itself and the immigrant-driven increase of diversity.

Despite the lack of an overarching policy approach, there have been a number of small, almost cosmetic, policy changes towards integration of refugees throughout the influx. One of these changes concerns the provision of education to Syrian refugees. The Ministry of Education implemented a reform in which it brought all Syrian schools under its supervision (Kirişçi & Ferris, 2015). This was meant to pose a halt to the problem that Syrians often had the choice between Syrian-run schools that offer an Arabic-language curriculum and charge a certain amount of money or entering regular Turkish schools in which they often face language barriers and bullying. The decision to improve access to education of Syrian children can be seen as a way of easing their entry and acceptance into society. This is a gesture of hospitality, but also a preventive measure aiming to hinder young Syrian refugees' from becoming a threat to security. As a Turkish education official maintained: "without a chance of education, they risk falling victim to radical and terrorist groups" (ibid: 11) – implying that this decision also springs from the perceived need for protection of society.

In addition to reforms in the education sector, there have also been efforts to open parts of the economy to formal employment for Syrians. While Syrians had already been authorised to seek employment under the *Temporary Protection Directive*, they were only authorised to work if they had a valid passport and residence permits and if the employer was able to prove that no Turkish person could do the job instead – a limitation that was difficult to circumvent in practice (Kirişçi, 2014: 21). A new regulation facilitates Syrians' access to the labour market by abolishing this proof of precedence. It allows refugees who have been in Turkey under the temporary protection status for six months to apply for a work permit in the province in which they first registered, given that the number of refugees at any given workplace does not exceed 10% of the workforce. The inclusion to the job market seems to be an important step of recognising the permanent nature of the refugees' stay in the country. However, this hospitable act of recognition is somewhat challenged when considering that the work permit regulation seems to have been strongly based on an attempt to keep the qualified labour force in the country and prevent it from migrating on to Europe. This motif was made explicit by Deputy Prime Minister Yalçın Akdoğan, who defended the decision claiming "[i]f we hadn't issued the work permits, the qualified labour force would have gone to other countries" (in ibid). Thus, this political decision can be seen mainly as an economic policy move.

Overall, these examples show that there have not been any major policy-changes that govern the incorporation of refugees from Syria in the long-term. Yet, the short-term responses that have been taken suggest that future policies will be governed by a discourse of *goodwill* and *toleration* that places refugees at the mercy of the tolerator. It furthermore points to the presence of a strong discourse of ‘us’ versus ‘them’ and an idea that there is a ‘core society’ that needs to be protected to outsiders. The conceptualisation of Syrian refugees as second-class citizens seems contrary to an idea of Islamic multiculturalism, which highlights the need to provide rights to minorities. Instead, the drawing of a sharp boundary to distinguish insiders from outsiders is an indicator of a more assimilationist mode of immigrant incorporation.

3. CONCLUSION

This article responded to the questions 1) what kind of diversity has surfaced as desirable over others and 2) what mode of immigrant incorporation has been adopted by Turkish authorities in the context of the refugee influx. It has presented evidence to suggest that, similar to the *millet* system of the Ottoman Empire, religion seems to continue to be perhaps the most important axis of difference along which individuals are classified. This seems to be somewhat of a change from Kemalist periods, in which ethnicity had become the key axis of identification. Yet, perhaps different from the *millet* system, classification nowadays is strongly based on the idea that Sunni Islam is the religion of the ‘core culture’ and that members of other religions are the ‘others’. During the refugee influx, hospitality towards refugees had a strong religious basis and the perception of Syrian refugees as brothers and sisters in religion caused many people to accept them as new members of society. This basis for justification reveals that religion seems to be a key component of self-identification. Embedding this into Richard Alba’s theory, religion comprises a key axis of diversity along which insiders and outsiders are defined in contemporary Turkish society. The finding that religion is becoming an increasingly important basis of identification in Turkish society supports the idea of neo-Ottomanism as a larger political development in contemporary Turkey (e.g. Akkaya 2012).

Turkey seems to be heading towards an increasingly religious basis of self-identification and the current refugee influx seems to have provided momentum to manifest the Islamisation of society that had already been slowly developing in previous years. Its focus on Sunni Islam as the most desirable form of Islam presents a new and more exclusive basis for religious identification. If this path continues, it could increasingly be used as a basis for the exclusion and suppression of those immigrants who do not fit into Sunni Muslim identity.

Although the current president of Turkey R. T. Erdoğan claimed in 1993 that the Kemalist focus on ethnicity led to a “racist official ideology” which maintained that “Turkey is for the Turks” (425), the religious favouritism which is increasingly fostered under the current regime is no less exclusionary than its predecessor.

This research has furthermore shown that ethnicity, too, continues to be a key factor of identification and a strong boundary-marker between inside and outside. This has become visible in the instance in which the mostly Kurdish refugee population in Kobane seems to have been discouraged from entering into the country and where its supporters were violently kept from protesting. Yet, as previously outlined, there might be a religious basis for this opposition, based on resentment towards Turkish Kurds’ unwillingness to merge into society under the premise of shared religion (Çağaptay 2006: 161). However, the example also seems to suggest that ethnicity continues to constitute a key marker of Turkish society and a ‘bright’ boundary towards outsiders in Richard Alba’s terms (2005). This might be due to the fact that the current government finds it difficult to fully remove the nationalism of the past. As Akkaya argues: “the governing party in Turkey (...) seems to have difficulties to conduct a sound foreign policy amongst the Muslim Middle Eastern States by removing aside Turkish nationalism and merely focusing on religious brotherhood and neo-Ottomanism” (2012: 228).

In addition to that, much of the opposition towards the refugees has been based on political affiliation, where Alawites are for example accused of supporting the Syrian regime. Ultimately, this is another example of how the axes of difference and the way that boundaries are drawn in Turkish society are strongly intertwined, where religious, ethnic and political difference cannot always be strictly separated from one another. In contrast to that, there has been little hostility towards refugees on the basis of other axes of diversity. The fact that most refugees arriving to Turkey in the context of the current refugee influx did not share a common language with the host population, for example, could have been a divide, but did not in fact seem to lead to many difficulties (Chatty, 2015: 4; Güney & Konak, this issue).

Furthermore, this article has established that reactions to the current refugee arrival represent the presence of an implicit line between ‘core society’ and those who do not belong to it. Syrian refugees have been mainly treated as temporary guests, rather than full members of society. The temporary protection regulation, for example, highlights this aspect and fails to grant them permanent rights that could manifest membership to society. The temporary status of Syrian

refugees implies that they are provisionally tolerated and therein placed at the mercy of the tolerator, rather than seen as full members of society.

Overall, it seems difficult to draw hard-and-fast conclusions on where Turkey is currently heading when it comes to refugee incorporation. Having been strongly criticised for failing to develop approaches on the long-term incorporation of refugees, Turkey is currently under pressure to develop such strategies and therein choose for a path to take. The fact that refugees have so far been ‘tolerated’ but not seen as full members of society, paired with the finding that there is quite significant opposition against certain groups of refugees that are not deemed to ‘fit’, suggests that such future policies could include assimilationist principles aimed at protecting the ‘core’. Yet, the rhetoric of ‘Islamic brotherhood’ and the hospitality implied in the decision to open the borders to Syrian refugees also suggests that the assimilationist principle might not be a hard-and-fast one. It is unlikely to go as far as to force resettlement and forgetting of the native language as used to be a practice in the past.

References

- Ahmadoun, Souad (2014), “Turkey’s Policy toward Syrian Refugees: Domestic Repercussions and the Need for International Support”, *German Institute for International and Security Affairs*, 47: 1-4.
- Akkaya, Saffet (2012), “Rise of Political Islam in Turkey and Its Effects on Turkish-Syrian Relations”, *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 4 (2): 226-37.
- AFAD (2014), *Suriye’den Türkiye’ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarındaki Misafirlik* (Ankara).
- Alba, Richard D. (2005), “Bright versus Blurred Boundaries: Second-Generation Assimilation and Exclusion in France, Germany, and the United States”, *Ethnic and Racial Studies*, 28 (1): 20-49.
- Bayar, Yeşim (2014), *Formation of the Turkish Nation-State, 1920-38* (New York: Palgrave Macmillan).
- BBC (2014), “Kobane: Air Strikes Help Syria Town Curb IS”, BBC, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29526783> (02.11.2016).
- Biehl, Kristen S. (2015), “Governing Through Uncertainty: Experiences of Being A Refugee in Turkey as A Country for Temporary Asylum”, *Social Analysis*, 59 (1): 57-75.

Çağaptay, Soner (2006), *Islam, Secularism, and Nationalism in Modern Turkey: Who Is a Turk?* (New York: Routledge).

Chatty, Dawn (2015), “The Syrian Humanitarian Disaster: Disparities in Perceptions, Aspirations and Behaviour in Lebanon, Jordan and Turkey”, *Refugee Studies Centre Research Brief*, 3.

Cihan (2014), “Protest Erupts in Turkish Syrian Borderline”, *Cihan Haber Ajansı*, <https://www.cihan.com.tr/en/protest-erupts-in-turkish-syrian-borderline1522921.htm?language=en>

Daily Sabah (2016), “US Muslims Told About July 15 Gülenist Coup Attempt and Response”, *Daily Sabah*, <http://www.dailysabah.com/nation/2016/09/06/us-muslims-told-about-july-15-gulenist-coup-attempt-and-response> (02.11.2016).

Danış, Didem (2016), “Türk Göç Politikasında Yeni Bir Devir: Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Suriyeli Mülteciler”, *Saha*, 2: 6-11.

Ekonomik ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi (2014), “Türk Kamuoyunun Sığınmacılara Yönelik Bakış Açısı”, <http://edam.org.tr/media/icerikfiles/12/edamanket2014.1.pdf> (02.11.2016).

Elitok, Seçil P. (2013), “Turkey’s Prospective EU Membership From A Migration Perspective: Two Steps Forward, One Step Back?”, *Perceptions*, 18 (3): 1-11.

Erdogan, Recep Tayyip (1993), “Demokrasi Amaç Değil, Araçtır” M. Sever & C. Dizdar (Eds.), *2. Cumhuriyet Tartışmaları: Yeni Arayışlar, Yeni Yönelimler* (Ankara, Turkey: Başak Yayınları): 417-432.

Erdogan, Murat M. (2014), “Syrians in Turkey: Social Acceptance and Integration Research”, *Hacettepe University Migration and Politics Research Centre*.

Gül, Abdullah (1993), “Moral Değerleri Açısından Türkiye’nin Millî Bütünlüğü ve Güvenliği” *İş Dünyası Vakfı, Türkiye’nin Millî Bütünlüğü ve Güvenliği: Türkiye Gönüllü Kültür Teşekkülleri III. İstisare Toplantısı – 19 Aralık 1992*, Ankara: 116-25, Istanbul, Turkey: İş Dünyası Vakfı.

Human Rights Watch (2015a), “‘When I Picture My Future, I See Nothing’: Barriers to Education for Syrian Refugee Children in Turkey”, <https://www.hrw.org/node/282910/> (02.11.2016).

Human Rights Watch (2015b), “Turkey: 400,000 Syrian Children Not in School”, <https://www.hrw.org/news/2015/11/08/turkey-400000-syrian-children-not-school> (02.11.2016).

Human Rights Watch (2016), "Turkey: Border Guards Kill and Injure Asylum Seekers", <https://www.hrw.org/news/2016/05/10/turkey-border-guards-kill-and-injure-asylum-seekers> (02.11.2016).

Hürriyet (2014a), "Erdoğan Suriyeli Sığınmacılara Seslendi", Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-suriyeli-siginmacilara-seslendi-27342780> (02.11.2016).

Hürriyet (2014b), "Davutoğlu: Suriyelilerin Türkiye'ye Geçişi İçin Talimatı Verdik", Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/davutoglu-suriyelilerin-turkiyeye-gecisi-icin-talimati-verdik-27236676> (02.11.2016).

İçduygu, Ahmet and Damla B. Aksel (2013), "Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective", *Perceptions*, 18 (3): 167-90.

İnce, Başak (2012), *Citizenship and Identity in Turkey: From Atatürk's Republic to the Present Day* (London: I.B. Tauris).

International Crisis Group, (2013), "Blurring the Borders: Syrian Spillover Risks For Turkey", *Crisis Group Europe Report No. 225*.

Internethaber (2013), "Erdoğan'dan CHP'ye Sert Sözler", *Internet Haber*, <http://www.internethaber.com/erdogandan-chpye-sert-sozler-584090h.htm> (02.11.2016).

Karaveli, Halil M. (2013), "Erdogan Stokes the Sectarian Fires", *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2013/10/08/opinion/erdogan-stokes-the-sectarian-fires.html> (02.11.2016).

Kirişçi, Kemal (2014), *Syrian Refugees and Turkey's Challenges: Going beyond Hospitality*, (Washington, DC: Brookings).

Kirişçi, Kemal and Elizabeth Ferris (2015), "Not Likely to Go Home: Syrian Refugees and the Challenges to Turkey – And the International Community", *Turkey Project Policy Paper, No. 7*, (Washington, DC: Brookings).

Lazarev, Egor and Kunal Sharma (2016), "Brother or Burden: An Experiment on Reducing Prejudice toward Syrian Refugees in Turkey", *Political Science and Research Methods*.

Letsch, Constanze (2013), "Turkish PM Unveils Reforms after Summer of Protests", *The Guardian*, <http://www.theguardian.com/world/2013/sep/30/turkish-pmerdogan-reforms> (02.11.2016).

Öner, N. Aslı Şirin and Deniz Genç (2015), "Continuity or Change in Turkey's Mass Migration Policy: From 1989 Émigrés To Syrian 'Guests'", Şeker, Güven, Ali Tılbe, Mustafa Ökmen, Pınar Yazgan Hepgül, Deniz Eroğlu ve İbrahim Sirkeci (2015). *Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings*.

London: Transnational Press London.

Özbay, Cenk, Maral Erol, Ayşecan Terzioğlu and Z. Umut Turem (Eds.) (2016), *the Making of Neoliberal Turkey* (Farnham: Ashgate Publishing).

Özden, Şenay (2013), *Syrian Refugees in Turkey*, MPC Research Reports 2013/05, and Robert Schuman Centre for Advanced Studies, (San Domenico Di Fiesole (FI): European University Institute).

Pusch, Barbara and Splitt, Julia (2013), “Binding the *Almanca* to the “Homeland” – Notes from Turkey”, *Perceptions Journal of International Affairs*, 18 (3): 129-66.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2013), “Dışişleri Bakanı Davutoğlu ‘Suriye’nin Her Bir Köşesinde İnsanlar Onurlu Yaşayana Kadar Onlarla Beraber Olacağız’”, <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-suriyenin-her-bir-kosesindeinsanlar-onurlu-yasayana-kadar-onlarla-beraber-olacagiz.tr.mfa> (02.11.2016).

Ülker, Erol (2008), “Assimilation, Security and Geographical Naturalisation in Interwar Turkey: The Settlement Law of 1934”, *European Journal of Turkish Studies*, 7.

Yeğinsu, Ceylan and Karam Shoumali (2016), “Turkish Border Guards Accused of Attacking Syrian Refugees”, *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2016/05/11/world/europe/turkey-syria-immigrants-humanrights-watch.html> (02.11.2016).

Zolberg, Aristide and Long Litt Woon (1999), “Why Islam is Like Spanish: Cultural Incorporation in Europe and The United States”, *Politics & Society*, 27: 5-38.

**KONFEKSİYON SEKTÖRÜNDE KÜRESEL
BAĞLANTILAR: GÖÇMEN İŞÇİLER, SENDİKALAR VE
KÜRESEL ÇALIŞMA ÖRGÜTLERİ**

**GLOBAL DEALINGS IN APPAREL MANUFACTURING:
MIGRANT WORKERS, TRADE UNIONS AND GLOBAL
LABOR INITIATIVES**

Didem DANIŞ¹

ABSTRACT

This article describes the effects of economic globalization on Turkish apparel manufacturing, within the framework of the debate on granting work permits to Syrian refugees. The information that is used in this paper is based on the fieldwork that is realized in Istanbul during August-December 2015 and later in the first half of 2016. Experts of the textile sector, garment production workshop owners, trade unions and international fast fashion brands representatives were interviewed and two focus group meetings were conducted. This helped to grasp the position of different actors on regularization of Syrian labor force before the decision taken by the Turkish Government to issue work permits for Syrian refugees in January 2016.

The findings of the research show the prevalence of informality and the precarious conditions for the workers of the apparel manufacturing in Istanbul and demonstrate that

¹ Doç. Dr. Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü. ddanis@gsu.edu.tr

* Makale Geliş Tarihi: 01.08.2016
Makale Kabul Tarihi: 29.10.2016

foreign migrant workers can incorporate into it only from the very below of the labor hierarchy. The article also reveals the weakness of local trade unions both in terms of the unionization rate and efficiency. In such a context, global labor organizations become more influential than trade unions in participating into decision making processes about work conditions and the rights of foreign workers. In our case, they played a particular role as “mediating NGOs” by bringing together multiple stakeholders such as international labor agencies, global fast fashion companies and governmental agencies for the regularization of Syrian workers. However, despite the increasing importance of organizations such as FLA and ETI in the field of labor rights, they seem far from filling the void of the unions.

Keywords: Globalization, apparel manufacturing, migrant labor, regularization, trade unions, labor organizations.

ÖZ

Bu makale, ekonomik küreselleşmenin Türk hazır giyim sektörü üzerindeki etkilerini, Suriyeli göçmen işgücüne çalışma izni verilmesi konusu çerçevesinde tartışmayı amaçlıyor. Makalede kullanılan bilgiler, önce Ağustos-Aralık 2015 tarihleri arasında, sonra da 2016'nın ilk yarısında İstanbul'da gerçekleştirilen görüşmelere dayanmaktadır. Sektörün uzmanları, konfeksiyon atölyesi sahipleri, sendika temsilcileri ve uluslararası hazır giyim markalarının Türkiye'deki temsilcileriyle yüz yüze görüşmeler ve odak grup toplantıları yapılmıştır. Bu görüşmeler Ocak 2016'da kabul edilen, Suriyeli mültecilere çalışma izni verilmesini düzenleyen yasadan önce sektördeki farklı aktörlerin göçmen işçilerin yasallaşması konusuna nasıl baktığını değerlendirme fırsatı vermiştir.

Araştırmanın bulguları, küresel kapitalizmin yeniden yapılanması sırasında güvencesizleşme ve eğretileşme durumunun İstanbul'daki hazır giyim imalatı için de geçerli olduğunu ve ortaya çıkan işgücü hiyerarşisinde göçmenlerin ancak en altta yer bulabildiklerini tespit etmektedir. Buna ek

olarak, kayıtdışı çalışmanın çok yaygın olduğu sektörde, yerel sendikaların üye sayısı ve etkinlik açısından çok zayıf kaldığını ve göçmen işçilerin temel haklarının iyileştirilmesi konusunda küresel çalışma örgütlerinin yerel sendikalara göre karar süreçlerine daha müdahil olabildiklerini göstermektedir. Suriyeli işçilere Ocak 2016’da yasal çalışma izni hakkı verilmesi konusunda, Türk hükümeti, küresel hazır giyim markaları ve diğer ilgili aktörleri bir araya getirebilen FLA ve ETI gibi “aracı STK’lar” önemli bir rol oynamıştır. Ancak, yerel sendikaların zayıfladığı bir ortamda, bu gibi kuruluşların katkıları önemli olsa da, sendikaların bıraktığı boşluğu doldurabilmeleri mümkün gözükmemektedir.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, hazır giyim sektörü, göçmen işgücü, yasallaşma, sendikalar, çalışma örgütleri.

GİRİŞ²

Bugün konfeksiyon sektörü üretim ve tüketim coğrafyası açısından en küresel sektörlerden biridir. Bir yandan “birinci dünya ülkelerinde tüketilmek üzere üçüncü dünya ülkelerinde üretim yapılması”, öbür yandan imalat sürecinde ağırlıklı olarak göçmen işçilerin çalışması bu sektörü küresel kılan en önemli iki özellik kabul edilmektedir (Spener ve Capps, 2001: 301). Bu iki boyut, üretiminin çoğunu yabancı pazarlar için yapan ve ucuz işgücü olarak yabancı işçileri istihdam eden Türk hazır giyim sektörü için de geçerlidir (Dedeoğlu, 2008).

Hazır giyim sektörü bu küresel boyut dışında, çalışma koşullarının en ağır ve işçi haklarının en zayıf olduğu işkollarından biri olarak bilinmektedir. Genel olarak emek yoğun ve düşük sermaye gerektiren ve aynı zamanda küresel rekabetin yüksek olduğu hazır giyim sektöründe, işyerleri varlığını sürdürebilmek için ucuz işgücüne bağımlıdır. Sektör içinde, özellikle küçük ve orta boy atölyelerde kayıtdışı (enformel) ve güvencesiz çalışmanın yaygın, ücretlerin düşük ve çalışma koşullarının ağır olduğu gözlenmektedir. Bu yerler, özellikle İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerin kenar ilçelerinde binaların zemin katlarında olmalarının da

² Bu makalenin ilk versiyonu 23 Haziran 2016’da Poitiers şehrinde “Thinking migrations to rethink the world” başlıklı Migrinter 30. yıl konferansında sunuldu. Araştırma sürecinin farklı aşamalarında asistanlık yapan kıymetli öğrencilerim Selin Altunkaynak, Hazal Tükel, Lokman Sazan, Hasan Turunçkapı ve Burak Gücin’e katkıları için teşekkür ederim. Bu araştırma Galatasaray Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri birimi tarafından desteklenmiştir (Proje No. 14.502.003).

etkisiyle gündelik dilde “merdivenaltı atölyeler” olarak adlandırılmaktadırlar. Önceki araştırmalar, tekstil ve hazır giyim sektöründe işgücü hiyerarşisinin en altında kent yoksullarının ve göçmenlerin olduğunu göstermektedir. Bu göçmenlerden bazıları 1990lı yıllarda zorunlu göçle güneydoğudan gelip büyük kentlere yerleşen Kürtler, bir kısmı da son yirmi beş yılda değişik göç dalgalarıyla gelen yabancı göçmenlerdir (Dedeoğlu 2011; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012; Balaban 2014). Konfeksiyon atölyelerindeki tüm çalışanların maruz kaldığı düşük ücretler ve zor çalışma koşullarına ek olarak yabancı işçiler yasal çalışma izinleri olmadığı için yerli işçilere göre daha fazla sömürülmekte ve daha kırılgan bir konumda kalmaktadırlar (Şenses 2015).

Daha önce Azerilerin, Afganların, Özbeklerin ve daha pek çok farklı milletten göçmenin çalıştığı konfeksiyon atölyelerinde son dönemde ağırlıklı olarak Suriyeli mülteciler bulunmaktadır. Şimdiye kadar çalışan yabancı işçilerden farklı olarak ilk kez Suriyeli mülteciler, Ocak 2016’da kabul edilen yönetmelikle çalışma izni almaya hak kazandılar. Bu makale ekonomik küreselleşmenin Türk hazır giyim sektörü üzerindeki etkilerini, Suriyeli göçmen işgücüne çalışma izni verilmesi konusu çerçevesinde tartışmayı amaçlıyor. Bu kapsamda, özellikle atölye sahipleri, sendikalar ve küresel çalışma örgütlerinin konfeksiyon sektöründeki değişimlere ve yabancı işgücüne dair bakış açıları incelenecektir. Ayrıca Suriyelilere çalışma izni çıkması sürecinde sendikaların ve küresel çalışma örgütlerinin etkilerini tartışacaktır.

Makalede kullanılan veriler İstanbul’da yürütülen iki farklı araştırmada toplandı. İlki Ağustos-Aralık 2015 döneminde, büyük bir araştırma projesinin dört ayağından biri olarak, İstanbul’daki konfeksiyon sektöründe yabancı işgücü ihtiyacı konusunu incelemek üzere gerçekleştirildi. Önce sektöre dair istatistiki bilgiler ve göçmen işçilerle ilgili kayıtlı işgücü verileri incelendi. Daha sonra, hazır giyim sektöründe yabancı işgücü konusunda farklı mesleklerden on uzman ve on beş işverenle görüşüldü. Görüşülen uzmanlar arasında, İl Göç İdaresi Müdürlüğü, İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞKUR), İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri (İTKİB), İstanbul Kalkınma Ajansı, Osmanbey İşadamları Derneği (OSİAD), uluslararası konfeksiyon markalarının tedarik sorumluları, ilgili sendika ve uluslararası çalışma örgütlerinden yetkililer bulunmaktadır.

İlk araştırma kapsamında uzmanlardan sonra, İstanbul’da hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren 15 işverenle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bunlardan dördü hazır giyim ihracatı yapan firmalarla, geri kalanları ise imalatçı

atölye sahipleriyle gerçekleştirilmiştir. Görüştüğümüz atölyeler diğer firmalara fason üretim yapan, Bağcılar, Zeytinburnu, Bomonti gibi İstanbul'un değişik semtlerinde yer alan, genellikle 15-45 arasında işçi çalıştıran, bunların da çoğunun kayıtdışı/sigortasız çalıştığı işletmelerdir. Hazır giyim ürünleri dış ticareti yapan tekstil firmaları ise kendi çizdirdikleri modelleri çalıştıkları fason atölyelere diktirerek yurtdışından gelen müşterilere toptan satış yapan işyerleridir. Görüşülen firma sahipleri, atölyelere göre daha büyük sermaye sahibi, daha uzun süredir sektörde ve daha yüksek eğitim seviyesine sahip kişilerden oluşuyordu. Bu grupta yer alan görüşmeciler, hem atölye sahipleriyle bağlantıda, hem de işin ticaret ve dış piyasa boyutunu bildikleri için araştırmaya önemli katkıları olmuştur. Araştırmanın eksikleri arasında, hazır giyim imalatında faaliyet gösterip 500 kişinin üzerinde eleman çalıştıran büyük fabrikalarla görüşmemiş olmak sayılabilir.

Yüz yüze görüşmelere ek olarak, hazır giyim sektöründe çalışanların deneyimleri üzerine iki odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bunların birinde yerli erkek işçiler, diğerinde ise sektörde işçi veya işveren olarak yer almış yerli kadınlarla görüşülmüştür. Araştırmanın ikinci kısmı 2016 başında benzer bir çizgide devam ettirilmiş, bu kez Suriyeli işçilerle çalışma koşulları ve gelecek beklentileri konusunda görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın o kısmı henüz tamamlanmamış olduğu için bu makalede işçi deneyimlerine yer verilmeyecektir.

Aşağıda, hazır giyim sektörü ve küreselleşme ilişkisine dair bir genel bir çerçeve sunulduktan sonra, Türkiye'deki sektörün özellikleri ve sektörde yabancı istihdamı konusu ele alınacaktır. Son olarak, Suriyeli işçilerin çalışma izinleri konusunda sendikalar ve küresel çalışma örgütlerinin konumları ve faaliyetleri tartışılacaktır.

1. KÜRESEL BİR SEKTÖR OLARAK HAZIR GİYİM

Küreselleşmenin açıkça gözlemlendiği alanlardan biri kuşkusuz imalat sektörü oldu. 1970'lerin ortasında yaşanan ekonomik krizden bu yana imalat alanında özellikle tekstil ve konfeksiyon gibi faaliyetler gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olanlara kaydı. Bugün hazır giyim imalatının büyük kısmı üçüncü dünya ülkelerinde yapılıyor. Sonradan çokça tartışılmış olsa da, ekonomik küreselleşme literatürünün başlıca tezlerinden biri olan "yeni uluslararası iş bölümü" (*NIDL – new international division of labor*) yaklaşımına göre, kârlarını maksimize etmek isteyen işverenler imalat faaliyetlerini ileri kapitalist ülkelere işgücünün ucuz, vergilerin düşük olduğu gelişmekte olan ülkelere kaydurdular. Bu teze ek olarak, ikili işgücü piyasaları (*dual labor market*) kuramı da, ülkeler içinde işgücü piyasalarının formel ve

enformel olarak ikiye ayrıldığını ve ikinci grupta sömürüye daha açık göçmenler, kadınlar, çocuklar gibi kesimlerin yer aldığını, kırılğan ve zayıf sosyo-ekonomik durumlarından dolayı mevcut işgücü piyasasından da daha düşük ücretlere, daha uzun saatler çalışmaya mecbur kaldıklarına işaret etti.

Sonuçta bu gelişmeler işçi hakları açısından olumsuz sonuçlar doğurdu. Gelişmiş ülkelerde imalat faaliyetlerinin başka coğrafyalara kaymasından dolayı işçiler işsiz kalırken, gelişmekte olan ülkelerde ise kayıtdışı (enformel) işgücü piyasasının etkisiyle ağır çalışma koşullarına rağmen ücretler düşük kaldı. Bu durumu, Meksika-ABD arasındaki ilişki üzerinden inceleyen Spener ve Capps (2001) imalattaki küreselleşmenin iki boyutu olduğunu, konfeksiyon ve gıda gibi emek yoğun sektörler Meksika'ya kayarken, ABD'de kalan atölyelerde ise göçmen işçilerin istihdam edildiğini belirtiyorlar. Bu açıdan Meksika'nın en fazla ihracat yaptığı iş kolları ile ABD'de yurtdışı doğumlu nüfusun en yoğun çalıştığı işlerin çakışmasına dikkat çekiyorlar (Spener ve Capps, 2001: 304).

Hazır giyim imalatının gelişmekte olan ülkelere kaymasına bir başka örnek olarak, Avrupa'ya hazır giyim ihracatında Türkiye'nin en büyük rakiplerinden biri olan Fas gösterilebilir. Avrupa'ya coğrafi yakınlığı ve özellikle Fransa pazarıyla geçmişten gelen güçlü ticari ilişkileri sayesinde, yukarıda bahsettiğimiz imalat faaliyetlerindeki küresel kaymanın 1990lardaki cazibe merkezlerinden biri Fas oldu. Bu dönemde ihracata yönelik hazır giyim imalatı hızla büyüdü: 1985'de hazır giyim üretiminin % 36'sı, 2006'da ise % 66'sı ihraç ediliyordu (Piveteau, 2009: 18). Ancak 2000'lerin başında küresel kaymanın bu sefer daha da ucuz işgücü peşinde Asya'ya yönelmesiyle Fas ekonomisi ağır bir darbe aldı. 2001'de yaklaşık 200.000 kişiyi istihdam eden tekstil ve konfeksiyon sektörünü koruyabilmek için Fas devleti yabancı yatırımcılara yönelik çeşitli teşvik programları ve yüksek katma değerli ürünler üretmeye yönelik politikalar geliştirdi (Piveteau, 2009: 19).

İmalatın küreselleşmesiyle yaşanan coğrafi kaymaya ek olarak, hazır giyim sektöründe son on yıldır belirleyici olan hızlı moda (*fast fashion*) akımının etkilerinden de bahsetmek gerekir. Daha önce senede iki sezon olarak üretilen hazır giyim ürünleri, bugün hızlı moda akımının etkisiyle çok daha sık aralıklarla üretilmektedir. Üretimde parti sayısı artarken, sipariş büyüklükleri küçülmekte, “yoğun takvimler, daha kısa üretim döngüleri, hızlı prototip hazırlama ve az sayıda alım baskısı” altındaki imalatçılar için esnek üretim modeli kaçınılmaz hale gelmektedir (Tokatlı vd., 2010: 1204). Hızlı modanın en önemli özelliği sürattir. Modellerin sık sık değiştiği ve uygun fiyatlarla pazara sunulduğu bu yeni hazır giyim stratejisi hızlı üretim ve teslimat kuralına dayanmaktadır (Dal ve Gürpınar,

2010). Eskiden geçerli olan daha uzun aralıklarla ve baştan net olarak tanımlı siparişler düzeninden hızlı moda modeline geçiş H&M, Zara, Mango veya Esprit gibi firmalar için hızlı bir büyüme anlamına gelmiş olsa da, imalatçılar ve özellikle üretimde çalışan işçiler için ciddi sorunlara neden olmuştur.

Hızlı moda akımıyla beraber, çok çeşitli talepler içeren ve çok kısa sürede hazırlanması gereken siparişler karşısında Türk işadamları önce zorlanmış, ancak kısa süre sonra taşeronluk sistemiyle duruma uyum sağlamışlardır (Tokatlı vd., 2008). Bu alanda uzun yıllardır araştırmalar yapan Tokatlı'nın da ifade ettiği gibi, Türkiye'deki tedarikçi firmalar, ünlü hazır giyim markalarının değişen büyüklükteki ve farklı talepler içeren siparişleri karşısında, işi parçalara bölüp fason üretim yapan daha küçük atölyelere dağıtarak ayakta kalmışlardır (Tokatlı, vd., 2010)

“Batılı perakendecilere tedarikçilik yapan büyük imalat firmaları bu küçük ve bağımsız (taşeron) firmalara çok fazla ihtiyaç duymaktadır. Örneğin, dört fabrikası ve dört bine yakın çalışanıyla sektörün en büyük ve kapasitesi en yüksek imalat firmalarından biri olan Hey Tekstil bile alıcıları tam olarak memnun edebilmek için 80-100 taşeron firmayla çalışmak zorundadır. Bunda, kapasite ve özel uzmanlık gerektiren sebeplerin yanı sıra, masrafları olabildiğince düşük tutma ve moda değiştiğinde atıl kalabilecek makinelere yatırım yapmaktan kaçınma arzusu da etkilidir.” (Tokatlı, vd., 2010: 1208)

Görüşme yapılan büyük hazır giyim markalarının tedarik sorumlularından biri de bu durumu doğrudan imalattan örnek vererek teyit etmiştir:

“ [Fast fashion] akışta değişkenlik içeren bir üretim. Piyasadaki satışa göre siparişlerde ani değişimler olabiliyor. Yok onun koluna deri parçası geçir, yok bunun burasına işleme yap gibi. Adı üstünde fast fashion! Bu yüzden çok küçük bir sürü atölye bulup, onlarla çalışırsınız. Kesim yapan bir firma, üreten birçok firma. Böylece markanın talebi olan ani değişimleri hızla yapmak mümkün olur. İş dağıtma, parçalara bölme, deadline'a yetiştirme. [Ana tedarikçi] ya ek işgücü alacak, ya da bu ihtiyacı dışarıdan fason firmalardan temin edecek. Bazen özel bir operasyon için, düğme dikimi için mesela, başka bir atölyeye gider. Ana tedarikçi işi dağıttıkça [parçalara böldükçe], küçük firmalara gelen para daha da azalır.” (Marka tedarik zinciri sorumlusu, kadın, 38 yaş)

2. TÜRKİYE'DE HAZIR GİYİM İMALATI

Tekstil ve hazır giyim sektörü Türkiye'nin ekonomik küreselleşmesinde başrol oyuncularından biridir. 1950'lerde sanayileşmenin başlamasıyla öncelikli istihdam alanlarından olan tekstil ve hazır giyim sektörü, bugün de iki milyon civarı

çalışanı, toplam istihdam içinde %13,6 paya sahiptir. İhracat gelirlerinin % 23,9'u da gene aynı sektörden gelmektedir (Öz-İplik-İş Sendikası, 2009). Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi hazır giyim imalatı esas olarak yabancı piyasalar için yapılmakta, bunlar arasında da Avrupa Birliği (Almanya, İngiltere, İspanya, vb) ile eski Sovyet cumhuriyetleri (Polonya, Rusya Federasyonu, Ukrayna, vs) başı çekmektedir.

Sektörün coğrafi dağılımına bakıldığında, diğer pek çok ekonomik faaliyette olduğu gibi İstanbul ön plana çıkmaktadır. Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere, Türkiye'de en çok hazır giyim ihracatı yapan iller listesinin en üstünde açık arayla İstanbul bulunmaktadır. 1 Ocak - 30 Eylül 2016 arasındaki dokuz ay boyunca bu sektörde yapılan yaklaşık 13 milyarlık ihracatın % 70'i İstanbul'dan çıkmıştır.

TABLO - 31.07.2015 itibarıyla hazır giyim ve konfeksiyon firmalarının kanuni merkezleri bazında ihracat performansı	
	1 Ocak- 30 Eylül Temmuz 2015 (9 Aylık toplam değer - milyon dolar olarak
İstanbul	9.177
İzmir	853
Denizli	779
Bursa	460
Adıyaman	180
Mardin	171
Kırklareli	111
Tekirdağ	109
Gaziantep	109
Malatya	62
Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin internet sitesinde yer alan Eylül 2016 iller bazında sektörel ihracat verilerinden derlenmiştir. http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari.html (erişim 15 Ekim 2016)	

Yukarıda anlattığımız küresel yeniden yapılanmayla beraber imalat Kuzey ülkelerinden Güney ülkelere kayarken, Türkiye de, Zara, H&M, Mango gibi büyük tekstil ve hazır giyim markalarının ana üretim merkezlerinden birine dönüşmüştür.

1980li yıllarda gelişmiş ülkelerdeki firmalardan gelen taleplerin artması ve hükümetin ihracata dayalı ekonomik büyüme modelini benimsemesi küçük girişimcileri konfeksiyon atölyeleri kurmaya teşvik etmiştir. 1990lar kuşkusuz Türkiye hazır giyim sektörü için en parlak yıllar olmuştur. Bir yandan hazır giyim üretiminin Avrupa'dan komşu coğrafyalara kaymasıyla, sektörün imalat ve istihdam kapasitesi genişliyor, diğer yandan Sovyetler Birliği'nin dağılması ve eski Sovyet ülkelerinin kapitalizme geçişiyle yeni pazarlar ortaya çıkıyordu. 1990larda, yabancıların içi mal dolu valizlerle sınırları geçmesine dayanan kayıtdışı ekonomik faaliyet olarak tanımlayabileceğimiz “bavul ticareti” yeni neoliberal küresel ekonominin kayıtdışılık ve esneklik özelliklerinin açıkça gözlendiği faaliyet alanlarından biri oldu³ (Eder ve Öz, 2010).

Bu parlak dönem, 2004 sonunda tekstil kotası sisteminin sona ermesiyle bitti. 2005'den itibaren Türk imalatçılar, kendilerinden çok daha ucuza üreten Çinli rakipleriyle rekabet etmek zorundaydı. Krizin bariz işaretlerinden biri toplam ihracat içinde tekstil ve hazır giyim sektörünün düşen payı oldu. Daha önce ihracat sektörleri arasında bir numara olan tekstil ve hazır giyim, 2008'den itibaren otomotivin arkasından ikinci sıraya geriledi. 2015 yılında tekstil ve hazır giyim sektörünün payı %13,2 otomotivin payı ise %16,8 idi.⁴ Bu gelişmeler 2000'lerin sonlarından itibaren işverenler ve medya tarafından “konfeksiyonda kriz” olarak ifade edildi.

Bugün de devam eden “sektörde kriz var” söylemine rağmen, Türkiye küresel hazır giyim sektöründe önemli bir konuma sahip. Batılı markalar için cazip bir imalat üssü haline gelen Türkiye'de 2013 yılında hazır giyim ihracatının toplam değeri 15 milyar dolardı ve üretimin yaklaşık % 65'i dışarıya ihraç ediliyordu.⁵ Ekonomi Bakanlığı'nın hazırladığı rapora göre, “Türk hazır giyim sektörü % 3,4'lük bir payla dünyada yedinci ve AB'de üçüncü büyük tedarikçi. Dünya ihracat sıralamasında ilk onda yer alan Türk tekstil sanayi, AB'nin ikinci en büyük tedarikçisi” olmuştu. Ancak, bu parlak başarının arkasında esnek üretim, kayıtdışı istihdam ve düşük işçi ücretleri vardı.

³ Kendi ülkeleri ve Türkiye arasında git-gel yapan bu “karıncalar” göç çalışmaları alanında da çokça çalışılan bir konu oldu (Yükseker, 2003; Daniş, Taraghi, Pérouse, 2009).

⁴ TİM (Türkiye İhracatçıları Meclisi) ihracat verileri (<http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari.html>) (erişim tarihi: 1 Haziran 2016). Ayrıca İTKİB (İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birlikleri) sitesinden 2015 tekstil ve hazır giyim ihracatı verilerine de bakılabilir.

⁵ “Clothing Industry”, Ekonomi Bakanlığı tarafından 2014 yılında hazırlanan hazır giyim imalatı raporu. http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web_en/Home/Sectoral%20Reports%20and%20Statistics/Sectoral%20Reports/Industry/hg-clothing.pdf (erişim tarihi: 1 Haziran 2016)

3. HAZIR GIYİM SEKTÖRÜNÜN İSTİHDAM YAPISI

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının (ÇSGB) 2011 verilerine göre 392 bin kişi tekstil imalatında, 413 bin kişi de hazır giyim imalatında sigortalı olarak istihdam edilmektedir. Ancak özellikle hazır giyimde kayıtsız çalışma oranının kayıtlı olanların 4-5 kat fazlası olduğu tahmin edilmektedir. Kamu kuruluşları tarafından kayıtlı ve kayıtsız tekstil sanayinde toplam 450 bin, hazır giyimde ise bir buçuk milyon kişinin istihdam edildiği ifade edilmektedir.⁶ Sendikalara göre ise hazır giyimde çalışan sayısı iki milyona yakındır.

Bu verilerin de gösterdiği üzere, hazır giyim sektöründe esnek ve kayıt dışı çalışma oldukça yaygındır. Araştırmalar özellikle emek yoğun üretimin, küçük ve orta büyüklükteki firmalara fason olarak yaptırıldığını, kayıtlı ve kayıtsız pek çok firmayı içeren ve evde iş alan kadınlara kadar uzanan geniş bir üretim örgütlenmesinin olduğunu göstermektedir. Çok sayıda fason firmanın üretim ağlarına dahil olduğu, değişen talebe göre emeğin geçici ve düşük ücretlerle istihdam edildiği⁷ bu üretim modelinde firmaların birinci hedefi emek maliyetini azaltmaktır (Maroukis vd, 2011). Türkiye'deki tekstil sektöründe kayıtdışı çalışmaya odaklanan araştırmalarda işverenlerin kayıtdışı istihdamı tercih etmelerinin nedenleri arasında sosyal güvenlik primi ödememe isteği, olası bir pazar daralmasında kayıtdışı çalışanların daha kolay çıkarılabilmesi ve tabii maliyet düşürme güdüsü ifade edilmiştir (Kılıç, 2011; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012; Özçürümez & Yetkin, 2014)

Bu araştırma sırasında yapılan görüşmelerde de atölye sahipleri sık sık "sektördeki kriz"den bahsetmiş ve dış pazarların daralması, kur farkındaki oynamalar, taleplerin düzensiz olması, firmalar tarafından ödemelerin düzenli yapılmaması gibi konulardan şikayet etmişlerdir. Büyük markaların ana tedarikçisi olan dış ticaret firmaları sertleşen küresel rekabetten dolayı darboğaza girdikçe, atölye sahiplerinin de işleri zorlaşmakta; bu da, krizin yukarıdan aşağıya aktarılmasına neden olmaktadır.

"Atölyecilik ciddi kriz halinde. Her geçen gün biri kapanıyor, devam edemiyor. Biz de sipariş olmayınca kapatıp tekrar açıyoruz. Bu arada çalışanları ücretsiz izne gönderiyoruz. Geçen sene kapandı mesela"

⁶ Hazır Giyim Sektör Raporu, s.21
<http://www.oka.org.tr/Documents/tekstil%20ve%20hazir%20giyim%20sektor%20raporu.pdf> (erişim tarihi 18.09.2016)

⁷ Türkiye Tekstil İşverenleri Sendikasının üyeleri arasında yaptırdığı ankete göre, tekstil firmalarının maliyetleri içerisinde direkt işçilik maliyetleri toplam maliyetin %27'sini oluşturmaktadır (Kılıç, 2011).

bizim atölye. Bu sene tekrar açıldı. Çalışanlar haftalık, günlük çalışıyorlar burada. Paralarını zar zor ödüyoruz, bazen ödeyemiyoruz. Sipariş gelmeyince atölye dönmüyor. Öncelikli olarak bir firmayla çalışıyoruz, onların işi olmazsa bizim boş zamanımız olursa başka firmalarla çalışıyoruz. Fason çalışmak durumundayız. Ama tekstil bitti artık iş yok. İki senedir durum bu. İki sene önce kendimizi götürebiliyorduk yine, şu an bataktayız. Elemana borçlandığımız çok oluyor. Hesaba yazıyoruz. Firmalar da zamanında ödemiyor. Temelde iki sıkıntı var: Sipariş alamıyoruz, sipariş olduğunda da paramızı alamıyoruz.” (atölye sahibi, erkek, 53 yaş)

“Sektör batmak üzere zaten şu an. Önceki tadı yok. Artık atölyeler İstanbul’dan Anadolu’ya taşınıyor. İş bulmakta zorlanıyorum. Bir de maliyet artıyor. Ama ürün fiyatı dibe vurmuş durumda. Altı sene önceki modelin satış fiyatıyla bugünkü satış fiyatı aynı, ama işçi ücreti arttı, malzeme alış fiyatı yükseldi.” (atölye sahibi, erkek, 32 yaş)

4. TÜRKİYE’DE GÖÇMEN İŞÇİLER VE ÇALIŞMA İZİNLERİ

Göçmen işçiler, tüm dünyada ucuz işgücü sağlamanın önemli yollarından biri olarak değerlendirilmekte, özellikle kriz dönemlerinde yedek işgücü ordusu yaratılmasına katkıda bulunarak bir tür tampon işlevi görmektedir. Göçmenler, yerli işçilerin tercih etmediği, İngilizce 3D olarak tanımlanan (Dirty, Dangerous, Demeaning – Pis, Tehlikeli, Düşük) işlerde istihdam olanağı bulmaktadır. Bunlar genellikle bedensel çalışmayı gerektiren, çalışma koşulları elverişsiz, çalışma süreleri uzun ve ücretleri düşük olan işlerdir (European Agency For Safety and Health At Work, 2009).

Türkiye işgücü piyasalarına son yıllarda katılanlar arasında giderek artan sayıda yabancılar olduğu konusunda çok sayıda resmi rapor ve akademik yayın mevcuttur (Erder ve Kaşka, 2003; İçduygu, 2003; ÇSGB, 2004; Tanyılmaz ve Kıroğlu, 2007; Dağdelen, 2008; Akpınar, 2010; Dedeoğlu ve Gökmen, 2011; Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012; Balaban, 2014; Şenses 2015;). Türkiye’de göçmenlerin başta ev işleri ve bakıcılık alanı olmak üzere inşaat, imalat, tarım ve eğlence sektörlerinde çalıştıkları görülmektedir. Yapılan pek çok araştırma son yıllarda yabancı işçilerin sayısının arttığını ve vasıfları itibarıyla çeşitlendiklerini göstermesine rağmen, Türkiye’de yabancıların çalışma iznine erişimi hala çok kısıtlıdır. 2014’te çalışma izni alan 52.304 yabancı, ülkede bulunduğu tahmin edilen toplam göçmen işçi sayısı düşünüldüğünde çok küçük bir oranı temsil etmektedir.

ikamet izni sahibi olan yabancılar arasından sadece % 13-14'lük oranının çalışma izni olması, yabancıların yaygın bir şekilde kayıtdışı çalıştıklarına işaret etmektedir.⁸

Tüm zorluklara rağmen Türkiye'yi göçmenler için çekici kılan faktörlerden de bahsetmek gerekir. Bunların başında özellikle 2000'lerde Türk ekonomisinin dinamizmi ve kayıtdışı ekonominin yaygınlığı sayılabilir⁹. Yaşanan çeşitli ekonomik krizlere rağmen bu iki faktör Türkiye'yi özellikle komşu ülkelerden gelen göçmenler için cazip kılmaktadır (Lordoğlu, 2010). Gülay Toksöz ve ekibinin IOM için yaptığı araştırmada da İstanbul'un yaygın kayıtdışı istihdam yapısıyla düzensiz göçmen istihdamına elverişli bir ortam sunduğu ifade edilmektedir (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012).

Çalışma izni olmayan göçmen işçilerin kayıtdışı olarak istihdam edildiği başlıca alanlardan biri konfeksiyon atölyeleridir. Kalifiye işçiliğe çok fazla gereksinim duyulmaması, kayıtdışılığın yerli işçiler için de yaygın olması, çalışma koşullarının kötülüğü ve ücretlerin çok düşük olması gibi nedenlerden dolayı hemen her ülkede bu sektörde toplumsal olarak dışlanmış ve dezavantajlı gruplar çalışmaktadır (Spener ve Capps, 2001). Sektördeki en eski sendika olan TEKSİF'te görüşülen yetkiliye göre tekstil ve hazır giyim sektöründe yaklaşık iki milyon kişi, yani sektördeki toplam istihdamın %80'e yakını sigortasız çalışmaktadır. Bu fazla iddialı bir tahmin olsa da, saha araştırması sırasında görüştüğümüz tüm uzmanlar, küçük ve orta boy konfeksiyon atölyelerinde çalışanların en az % 60'ının sigortasız çalıştığı konusunda hemfikir idi.

Bu tahminler, hazır giyim imalatında kayıtdışılığın sadece göçmenler için değil, yerli işçiler için de yaygın bir sorun olduğunu göstermektedir. Kayıtdışılık, düşük ücretler, zor çalışma koşulları gibi nedenlerle, yerli işgücü artık bu sektörü tercih etmemektedir. Araştırma sırasında bu durum hemen hemen tüm görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği'nde

⁸ 2015 yılında, Suriyeli mülteciler dışında, Türkiye'de ikamet izni olan yabancı sayısı 422.895'dir ve bunlar arasında sadece % 13'ünün çalışma izni vardır. Bu tarihten altı yıl önce, yani 2009'da ikamet izni olanlar 163.326 idi. İkamet izni oranları bile bu kadar düşüken, çalışma izinlerinin azlığına belki de şaşırılmak gerekir. Ufak bir karşılaştırma için 2012 yılında 65 milyon nüfusu olan Fransa'da ikamet izni olan yabancıların sayısının 2,5 milyon ve Fransa dışı doğumluların ise 7,5 milyon kişi olduğunu hatırlatabiliriz. (Türkiye verileri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün internet sayfasından derlenmiştir. http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik_erisim_tarihi_15Ağustos_2016. Fransa verileri Fransız Demografik Etütler Enstitüsü – INED sayfalarından derlenmiştir.)

⁹ Resmi verilere göre, 2014 yılında Türkiye'de aktif nüfusun % 35'i kayıtdışı sektörde istihdam ediliyordu.

çalışan bir uzman ise, artık konfeksiyon işçiliği yerine en alt statü ve maaşla da olsa hizmet sektörü işlerin tercih edilir olduğunu ifade etmiştir:

“Önceden mesela sokağa çıktığımızda her dört kişiden ikisi tekstil-konfeksiyon ile ilgiliydi, ya perakendesindeydi, ya üretimindeydi, ya atölyesindeydi. Çünkü en büyük sektördü, ihracatın % 30’larını, % 40’larını yapan bir sektördü. 2000’li yılların başlarından itibaren gelişen başka sektörler oldu. Perakende sektörü gelişti, diğer hizmet sektörleri gelişti. AVM’ler açıldı, çağrı merkezleri açıldı, diğer sanayi sektörlerinde de gelişmeler oldu. Öyle olunca işgücü bölündü. İmaj olarak da işçiler artık fabrikada gidip üretim bandında çalışmak yerine, şık bir ortamda kasiyer olmayı, telefonlara cevap vermeyi tercih ediyor. Özel güvenlik oluyor hastanede veya AVM’de. Bunun sonucu olarak da daralan bir işgücü payı var sektörde.”

Konfeksiyon atölyelerinin tercih edilmemesinde etkili olan nedenlerden biri de ücretlerin düşük ve düzensiz olması. Görüşmeler sırasında atölye sahipleri düzenli sipariş alamadıklarından dolayı işçileri haftalık maaş esasına göre istihdam ettiklerini söylediler. Odak grup sırasında ise, haftalıktan da kısa “günlük istihdam” modelinden bahsedildi. Kendisi de kocasının Zeytinburnu’ndaki atölyesinde makineci olan, yani hem işveren, hem de işçi olarak çalışan bir kadın odak grup görüşmesi sırasında bu “günlük işçi pazarları”nı anlattı:

- Bu süreç farklı bir işçi kesimini ortaya çıkardı. Atölyeciler sürekli iş bulamıyorlar. Ben iş bulamadığım sürece işçiyi yatırmak istemiyorum. Ben de günlük işçi buluyorum. Şu an mesela bizim orda [Zeytinburnu] günlük işçi pazarları var. Bunlar şimdi işte günübirlik işçi lazım olacak diyor o pazara gidip günlük işçi alıyor. Buradaki işçiler de işinden memnun.

DD: Ne yönden memnun?

- Konfeksiyon ağır bir iş olduğu için haftanın üç günü çalışıp iki günü evde yatmayı düşünen bayanlar var. Mesela çok ağır bir iş haftanın beş günü bir ay boyunca çalışamıyor bu işlerde. Şu an burada çok fazla bir günlük işçi uygulaması var. Ve bu işverenin de işine geliyor. Sigorta da ödemiyor, herhangi bir sosyal güvenlik ödemiyor. Sadece işçiyi işçi pazarından alıyor akşam tekrar bırakıyor.

DD: Kim bunlar?

- Günübirliklerin çoğu genç kızlar ve kadınlar ya da Suriyeliler. Genç kızlar evleninceye kadar çalışıyorlar. Mesela lise öğrencileri yaz tatillerinde konfeksiyonda çalışmayı tercih ediyor. Üniversite öğrencileri aralarda iş bulmak için konfeksiyonda çalışmayı tercih ediyor Ama normalde mesleklerini aldıkları zaman kimse tercih etmiyor. (Konfeksiyon deneyimi olan yerli kadınlarla odak grup toplantısı, Beyazıt)

Kayıtdışılık bu kadar yaygınken, yabancılara çalışma izni verilen sektörler arasında en alt sıralarda tekstil ve hazır giyim sektörünün olması şaşırtıcı değildir. ÇSGB'nın hazırladığı verilere göre, 2014 yılında toplam 52.304 yabancıya çalışma izni verilmiştir¹⁰. Listenin en üstlerinde yer alan ev içi hizmetleri, turizm, ticaret ve hatta inşaat sektörleriyle kıyaslandığında, tekstil ürünleri imalatı (505) ve giyim eşyaları imalatında (717) verilen çalışma izinlerinin çok az olduğu görülür (ÇSGB, 2014: 17).

Toparlayacak olursak, küresel yeniden yapılanmanın doğrudan etkilediği sektörlerden biri olan hazır giyim imalatında, rekabet gücünü koruyabilmek için işverenler işçi ücretlerinden kesmekte veya siparişlerin daraldığı dönemlerde işçileri kolayca işten çıkarabilmek için sigortasız çalıştırmayı tercih etmektedirler. Küçük ve orta boy atölyelerin ve eve iş verme yönteminin yaygın olduğu hazır giyimde imalat faaliyetinin oldukça “görünmez” olması da sektördeki kayıt dışılığı kolaylaştırmaktadır.

5. YENİ “YEDEK İŞGÜCÜ ORDUSU”: SURİYELİ MÜLTECİLER

Önemli bir göç ülkesi olan Türkiye için son beş yılda gelen Suriyeli mülteciler pek çok yönden yeni ve farklı bir dönem anlamına geliyor (Danış, 2016). Bu farklılığın ilk nedenlerinden biri grubun büyüklüğü. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne göre Mart 2016'da Türkiye'de bulunan Suriyelilerin sayısı 2.7 milyona ulaşmıştı. Şimdiye kadar Türkiye'ye gelmiş farklı göçmen/mülteci topluluklarının sayılarıyla karşılaştırılırsa, Suriyelilerin ne kadar kalabalık bir grup olduğu daha kolay anlaşılır. Örneğin 1989'da Bulgaristan'dan ve 1991'de Irak'tan

¹⁰ Türkiye 1990lardan beri göçmen alan bir ülke olmasına rağmen, göçmenlerin statü ve hakları konusunda yakın zamana kadar yasal boşluklar vardı. Hem küresel kapitalizmin yayılmasıyla yaşanan yapısal değişimler, hem de Türkiye'nin istihdam piyasasının özelliklerinden dolayı uzun yıllar yabancıların çalışma izni alabilmesi imkansızdı yakındı. Nihayet 2007 yılında, hükümet yeni bir yasayla yabancıların çalışma izni almasını kısmen kolaylaştırdı. Ancak bu yasallaştırma (*regularization*) kampanyasından faydalanabilenler çoğunlukla bakım işlerinde çalışan kadınlar oldu. Akalın'ın ifadesiyle (2012) eviçi hizmetlerinde çalışanlar bu genel durum içinde bir istisna oldu.

Türkiye'ye sığınanların sayıları sırasıyla 400 bin ve 500 bin civarıydı. Suriyelilere has bir diğer durum, “soydaş” olmayan bir gruba ilk kez açık kapı ve pozitif kabul politikası uygulanmasıdır. Üçüncü özellik ise hem devlet, hem toplum, hem de mülteciler gözünde “artık” Suriyelilerin Türkiye’de kalıcı olduğuna dair bir algının ortaya çıkmış olmasıdır.¹¹ Cumhurbaşkanı’nın 2 Temmuz 2016’da Kilis’te yaptığı bir konuşmada Suriyeli mültecilere “Türk vatandaşlığı imkanı” verilebileceğini dile getirmesi, kalıcılığın en üst makamlar tarafından da ifade edilmesidir.

Hali hazırda Suriyelilerin yasal statüsü Ekim 2014’te kabul edilen “Geçici Koruma Yönetmeliği” ile tanımlanmaktadır (İçduygu, 2015). Suriyeli mültecilerin büyük kısmının bulunduğu Ortadoğu ülkelerine kıyasla Türkiye’deki koruma rejimi daha kapsamlı olsa da, bu yönetmelik uzmanlar tarafından başta çalışma izni olmak üzere bazı ciddi eksikleri olmakla eleştirilmiştir. Ocak 2016’ya dek, Suriyeliler ancak diğer yabancılar gibi çalışma iznine başvurup, çok karmaşık ve meşakkatli bir bürokratik süreç sonunda buna hak kazanabiliyorlardı. Bu tarihe kadar çalışma izni almış Suriyeli sayısının 7.351, yani yok denecek kadar az olması bu açıdan şaşırtıcı değildir.¹² Çeşitli araştırmacıların da gösterdiği gibi Suriyeli mültecilerin neredeyse tamamı enformel sektörde, sigortasız ve çok düşük ücretlere en zor işleri yapıyorlar (Dinçer vd., 2013). Buldukları kentlerin istihdam piyasasına ancak en alttan ve en kırılğan grup olarak girebiliyorlar.

Nihayet, 15 Ocak 2016’da kabul edilen “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” ile Suriyeliler çalışma izni almaya hak kazandılar. Ancak bu makalenin son kontrollerinin yapıldığı Ekim ayında yönetmeliğin üzerinden dokuz ay geçmiş olmasına rağmen çalışma izni alanların sayısı hâlâ çok azdı. Örneğin ÇSGB’nın açıkladığı verilere göre Ocak-Haziran 2016 arasında Suriyelilerin yaptığı 6.582 başvuru değerlendirilerek 5.502 kişiye çalışma izni verilmişti¹³. Kızıl’ın (2016) da ifade ettiği üzere Suriyeliler “Türkiye’deki küçük firmalar tarafından ucuz işgücü olarak görülmekte” ve bu durum devam ettikçe, yönetmelik çıkmış olsa bile, Suriyelilerin imalat ve inşaat gibi sektörlerde sigortalı istihdamı pek mümkün gözükmemektedir.

¹¹ Bu durum kalıcılığın toplum tarafından tercih edilen ve istenen bir şey olduğu anlamına gelmemektedir. Araştırmada yapılan görüşmeler sırasında, tamamen farklı siyasal ve sosyal konulardan gelen kişilerin birleştiği nokta “Suriyelilerin evlerine dönmesi veya kamplara yerleştirilmesi” isteği olmuştu.

¹² 2015 yılı sonunda İŞKUR İstanbul İl Müdürlüğü’nde yaptığımız görüşmeye göre, İstanbul’da çalışma izni olan Suriyeli sayısı yaklaşık iki bindi. O dönemde kentteki Suriyeli nüfusunun 330 bin olduğu tahmin ediliyordu.

¹³ “38 bin yabancıya çalışma izni” Hürriyet, 8.7.2016 <http://www.hurriyet.com.tr/38-bin-yabanciya-calisma-izni-40136379> (Erişim tarihi: 1 Ekim 2016)

6. EMEĞİN KÜRESELLEŞMESİ VE SENDİKAL FAALİYETLER

İmalatın küreselleşmesinin ve şirketler arasında küresel rekabetin artışının işçi hakları ve emek örgütlenmeleri üzerinde ciddi etkileri olmaması şaşırtıcı olurdu. Marino, Penninx ve Roosbald (2015) Avrupa'daki sendikal hareketi inceledikleri makalelerinde, son otuz yılda sanayi ilişkileri ve emek piyasalarındaki üç temel değişimin sendikalaşma üzerindeki etkilerinden bahsederler. Bu değişimlerden birincisi ekonomik ve finansal küreselleşme ve buna bağlı olarak devletlerin yatırımcı şirketleri çekebilmek için işgücüne yönelik düzenlemeleri gevşetmeleridir. İkincisi, emek piyasalarının yapısının değişmesidir. Sendikaların eskiden en güçlü olduğu imalat sektöründe istihdam azalması, vasıfsızlaşma (yani daha düşük vasıfların yeterli olması), geçici ve yarı-zamanlı esnek işlerin yaygınlaşması bu değişimlerden bazılarıdır. Üçüncü ve son olarak ise devletlerin neoliberal politikalar benimsemesiyle sendikaların sosyo-ekonomik karar mekanizmalarındaki etkileri zayıflamıştır. Özellikle geçici işler ve özel sektör işkollarında sendikaların üye sayıları azalmış ve bu gelişmeler sonunda hem sendikalar güçsüzleşmiş, hem de temsil kapasiteleri düşmüştür.

Yaşanan değişimlere paralel olarak sendikalar hemen her alanda zayıflarken, hazır giyim sektörü sendikal faaliyetlerin en ağır darbe aldığı işkollarından biri olmuştur. İlk başta ucuz işgücünün peşinde imalatın gelişmekte olan ülkelere kaymasıyla Kuzey-Güney arasında yaşanan rekabet, kısa süre sonra daha da ucuz maliyetler için Güney ülkeleri arasında yaşanmıştır. İmalatın kaymasıyla, Batılı sendikalar gelişmekte olan ülkelerdeki çalışma koşullarını ve ücretleri iyileştirmek için Batı'daki tüketicileri mobilize ederek işverenlere baskı kurmaya yönelik kampanyalar düzenlemişlerdir¹⁴. Şirketlerin “sosyal sorumluluk” ve “şirket imajı” konusundaki hassasiyeti sayesinde küresel mücadele imkanı veren bu kampanyaların bir süre sonra sermayenin başka yerlere kaçmasına yol açtığı görülünce, hazır giyim imalatı konusundaki küresel sendikal dayanışmadan vazgeçilmiştir. Sonuçta hazır giyim alanında küresel sendikal faaliyetler “düzenli bir örgütlülüğün ziyade zaman zaman yürütülen kampanyalar” şeklinde devam etmiştir (Anner vd., 2006: 8).

Hızlı moda akımının hazır giyim sektöründe hakim model haline gelmesi ve taşeronlaşma bu atölyelerde sendikalaşmayı daha da zorlaştırmıştır. Pek çok araştırmacının gösterdiği üzere gelişmekte olan ülkelerde hazır giyim sektöründe

¹⁴ Emre Eren Korkmaz'ın (2015) Desa, Novamed ve UPS firmalarında çalışan Türk işçilere destek amacıyla düzenlenen üç küresel destek kampanyasını inceleyen araştırması hukuki ve siyasi engellerden dolayı ciddi sorunlar yaşayan yerel sendikalar için ulusötesi ağların önemini göstermektedir.

sendikalaşma yok denecek kadar az ve etkisiz kalmıştır. Bunun başlıca sebepleri arasında yüksek küresel rekabet, düşük sermayeli emek yoğun bir işkolu olan hazır giyim sektöründe binlerce küçük imalatçı olması ve bu sayede sermayenin sendikalaşan ve ücretleri yükselen yerlerden hızla kaçabilmesi sayılabilir.

“[hazır giyim sektöründe] üretim, tüketim ve şirket yönetimleri coğrafi olarak çakışmıyor. Başlıca perakendecilerin kendi ülkelerinde büyük ve sendikalı imalat işgücü yok ve çoğunlukla kıyafetlerin üretildiği fabrikaların sahibi değiller. İşçiler sendikalaşırsa üretimi başka yere kaydırmak kolay olduğundan ve gerektiğinde hükümetlerden sendikal örgütleri bastırmak için destek aldıklarından dolayı imalatçılar rahatlıkla düşük işçi ücreti stratejisi izleyebiliyor” (Anner vd., 2006: 21).

Sonuçta Batılı hazır giyim markalarının dünyanın dört bir yanına dağılmış tedarikçi firmalar ve taşeron imalatçılar arasında istediği gibi seçim yapabildiği, müthiş eşitsiz bir ilişki ortaya çıkmıştır. Küresel rekabet ortamında ayakta kalmaya çalışan imalatçılar ise, maliyetleri düşürmek için işçi ücretlerini azaltmaya yönelmişlerdir. Piramidin en altındaki işçiler içinse konfeksiyon artık “mümkünse girilmemesi gereken” bir sektördür.

Türkiye’de birkaç işkolu dışında, sendikalaşma oranı çok düşüktür ve sendikalar karar mekanizmalarını etkilemek konusunda oldukça etkisiz kalmışlardır. Örneğin 2011 yılında Türkiye’de sendikalaşma oranı % 8,4 orana sahipti ve bunun çok büyük bir kısmı kamu sektörü çalışanlarından oluşuyordu (Toksöz, Erdoğan ve Kaşka, 2012: 128). Sendikalaşma kapasitesini olumsuz etkileyen faktörlerin başında kayıtdışı istihdam gelmektedir. Sigortasız ve güvencesiz çalışmanın yaygın olduğu işkollarında sendikalar hem etkinlik hem de üye sayısı açısından daha da güçsüzdür. Bu durum hazır giyim imalatı gibi çoğu işyerinin küçük ve orta ölçekli olduğu¹⁵ ve yukarıda anlattığımız üzere ucuz işgücü arayışında olan sektörlerde de geçerlidir.

Daha önce başka çalışmaların da değindiği gibi, Türkiye’deki sendikalar göçmen işçi sayısının artışının farkında olmalarına rağmen, bu konuda herhangi bir çalışma yapmamaktadır (Gökbayrak & Erdoğan, 2010; Toksöz vd., 2012; Erdoğan & Şenses, 2015). 2015 sonunda yaptığımız görüşmelerde de, sendikalar açısından önceki araştırmaların bulgularından farklı bir sonuç çıkmamıştır. Suriyeli göçmenlerin çalışma izni almasına dair sorularda, sendika temsilcileri, eşit rekabet

¹⁵ İŞKUR’un resmi istatistiklerine göre, hazır giyimde kayıtlı 492.850, tekstilde ise 431,550 kişi çalışıyor. Tekstil ve hazır giyimde toplam işyeri sayısı 51,182. Bu işyerlerinin % 93,2’si (yani 47.714 firma) 1 ila 50 işçi arası çalıştıran küçük ölçekli işyerleri. Binden fazla çalışanı olan işyeri sayısı ise sadece 34.

ortamı olabilmesi için çalışma izni verilmesi gerektiğini söylemiş, ancak bundan hemen sonra genel mülteci politikasına yönelik eleştiri ve görüşlerini dile getirmişlerdir. Kısacası sendikalar yabancı işgücünün varlığının farkında ancak bu konuda derinlemesine bir çalışma yürütmemektedir. Görüştüğümüz bir sendika temsilcisi de, sendikanın göçmenlere yönelik faaliyetlerine dair sorduğumuz sorulara şu şekilde cevap vermiştir:

“Sektörde etkin üç sendika var: Disk Tekstil-İş, Teksif ve Öz-İplik. Bunlar sendikalıların %80ini kapsıyor. Toplamda 10 bin - 50 bin arası sendikalaşma var. Çok düşük sendikalılık oranı. (...) Hazır giyimde çok sayıda niteliksiz olarak çalışan var. Bunlar vasıfsız ve en alt seviye. Getir götür işleri yapıyorlar, iplik temizliyorlar. Bu tür insanlar bugün Suriyeliler, dün başka birileriydi, yarın başkaları olacak. Nitelik aranmadığı için kolay istihdam ediliyorlar. Ortacı olarak çalışanların çoğu yerli işçi de olsa sigortasız. (...) Suriyelilerin istihdam edilmesinin işveren açısından artısı yüksek. Fazla çalıştırabiliyorlar, ortalama 12 saat çalışma süresi var. Kayıtdışı çalışsa bile bir Türk'e bunu yaptırıyor, mesai ödüyor. Ama yabancı bunu kabul ediyor, şikayet edebileceği mercii yok. O nedenle işveren yabancı istiyor, ücretler düşüyor. (...) Dokuma ve hazır giyimde her alanda yabancı işçi çalıştırılıyor. Sendika olarak tüm bunları belirleyemeyiz. Soramayız da, sonuçta yasadışı bir iş yapılıyor, işçilerin çoğu kaçak, böyle bir soru sorulduğunda direk kapı dışarı ederler bizi.” (sendika temsilcisi, erkek, 56 yaş)

Anner ve diğerleri (2006) uluslararası dayanışma açısından siyasi fırsatların yeni küresel aktörler sayesinde ortaya çıktığına işaret etmektedir. Bugün küresel kapitalizmin işleyişini ve denetimini bazı küresel sivil toplum örgütleri üstlenmiş görünmektedir.¹⁶ Bir süredir hazır giyim imalatında da, çalışma koşullarının denetimi konusunda çalışan iki yeni aktör bulunmaktadır: Küresel firmaların fason üretim yaptırdığı atölyeleri kontrol eden denetçileri ve ulusötesi sivil toplum örgütleri. Aslında bu ikisi de doğrudan veya dolaylı olarak şirketlerle bağlantılı aktörlerdir. Büyük küresel şirketler, hızla büyüdükleri 90lı yıllarda yoksul ve gelişmekte olan ülkelerde kendileri için ucuza üretim yapan işçilerin maruz kaldığı kötü çalışma koşullarına dair yoğun eleştiri alıyorlardı. Bu durum karşısında şirketler markalarını temize çıkarmak için çalışma standartlarına dair bazı etik kurallar benimsediler (Sethi, 2002). Şirketlerin sosyal sorumluluğu (*corporate social responsibility*) gibi kavramlar da bu dönemde ortaya çıktı.

¹⁶ Bu konuya en iyi örneklerden biri olarak Clean Cloth Campaign (CCC – Temiz Kumaş Kampanyası) gösterilebilir. Hazır giyim atölyelerindeki çalışma koşullarını ve ücretleri iyileştirmeyi hedefleyen ve bunun için sendikalarla sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren Avrupa çıkışlı bu oluşum 1989 yılında kurulmuştur (Sluiter, 2009).

Yerel sendikalar yukarıda anlatılan küresel yeniden yapılanma ve bunun istihdam piyasalarındaki etkilerinden dolayı güç kaybederken, Fair Labor Association (FLA – Adil Çalışma Derneği) ve Ethical Trade Initiative (ETI – Etik Ticaret Girişimi) gibi yeni küresel sivil toplum örgütleri önem kazandı. Devletlerin regülasyon görevini şirketler lehine bıraktığı bir dönemde, bu örgütler bir tür küresel yönetim aktörü olarak sahneye çıktılar ve şirketlerin benimsediği etik kuralların ne derece uygulandığını izleme görevini üstlendiler. Sethi ve Rovenpor'un (2016: 11) "arabulucu stk" olarak tanımladıkları bu kuruluşların önemli faaliyetlerinden biri de çalışma koşullarını iyileştirmek için şirketler, hükümetler ve sendikalar gibi ilgili kurumları bir araya getirmek oldu.

Sendika ve göçmen örgütlerinin güçsüzlüğü ve ilgisizliğinden dolayı, Türkiye'de göçmen işçilerin haklarının savunulmasında küresel çalışma örgütleri ve onların destek olduğu kampanyaların giderek daha önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Görüşmeler sırasında bir sendikacının, atölyelerdeki sigortasız çalışma ve çocuk işçiliği durumlarını denetleme işini "uluslararası bir ağın" yaptığını söylerkenki rahatlığı da bu durumu teyit etmektedir:

"Kesinlikle denetim yapılması gerekir. Çocuk işçiliği var mesela. Bu konuda sosyal denetim mekanizmaları devrede. Taşeronlar mesela, nasıl işçi çalıştırdığına, haklarını verip vermediğine bakılıp o şekilde iş veriliyor. Büyük firmalar, [atölyeler] kurallara uymuyorsa onlarla bir daha çalışmıyor. Uluslararası bir ağ var, kurallara uyulması gerektiğine dair anlaşmalar yapılıyor. Böylelikle bir baskı mekanizması yaratılıyor. Ama bu da sadece büyük firmalar için geçerli." (sendika temsilcisi, erkek, 56 yaş)

Bu küresel örgütler bir yandan Türkiye'de tedarik zinciri olan küresel markalarla, diğer yandan ilgili devlet kurumlarıyla bir araya gelerek, kayıtdışılıkla ve çocuk emeğiyle mücadele gibi konularda baskı mekanizması oluşturabiliyorlar. Suriyeli mültecilere çalışma izni verilmesi için FLA ve ETI'nin yürüttüğü çalışmalar da "arabulucu stk" rolünün tipik bir örneğidir. Ekim 2014 - Ocak 2016 arasında, aralarında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO – *International Labor Organization*), FLA ve ETI gibi kuruluşların bulunduğu bazı uluslararası çalışma örgütleri Suriyeli mültecilere çalışma izni verilmesi konusunda etkin bir kampanya yürüttüler. Örneğin Mart 2015'te FLA ve ETI, "Geçici Koruma Yönetmeliği altında yabancıların Türk işgücü piyasasına katılımı" konulu bir yuvarlak masa düzenledi. Bu toplantıya katılanlar arasında ÇSGB, küresel markaların temsilcileri, sendikalar,

BM kurumları ve STK'lerden 90 katılımcı vardı.¹⁷ Aslında toplantıda yer alan hemen hemen tüm katılımcılar, farklı sebeplerle de olsa, çalışma izni verilmesi konusunda hemfikirdiler. Küresel hazır giyim firmaları ve Türk işverenler atölyelerde çalışacak işgücü havuzunu genişletmek için; sendikalar Suriyelilerin yasal çalışma hakkı edinerek Türk işçilerle daha eşit rekabet etmesini sağlamak için; hükümet yetkilileri ise uluslararası kamuoyundan gelen mülteci hakları konusundaki eleştirileri hafifletmek için bu anlaşmanın geçmesi konusunda anlaşıyorlardı. Bu uzlaşının arkasında, herkesin bildiği ama dile getirmediği bir gerçekten de bahsetmek gerekir: Yukarıda da anlatılan sebeplerle, çalışma izni verilse bile, bunun konfeksiyon atölyelerinde çalışan binlerce Suriyeliyi etkilemeyeceği, sektörün özelliklerinden dolayı tıpkı Türk işçiler gibi onların da kayıtdışı çalışmaya devam etmek zorunda kalacakları aşıkardı.

Küresel regülasyonun yeni aktörleri olarak görülebilecek bu örgütlerin organize ettiği kampanyalar, işçi hakları konusunda tümüyle etkin oldukları anlamına gelmiyor. Unutmamak gerekir ki, çalışma koşullarına dair bazı iyileştirmeler yapmayı başarsalar da, bu örgütlerin finans kaynakları ve dolayısıyla muhatapları çokuluslu şirketler. FLA gibi sivil toplum örgütlerine çok sert eleştiriler getiren Sethi & Rovenpor (2016), bu örgütlerin varoluş nedeninin çok uluslu şirketler olduğunu, bu yüzden de işçi hakları konusundaki faaliyetlerinin esas hedefinin şirketlerin itibarını temize çıkarmak olarak görüldüğünü söylüyorlar. Bu örgütlerin kendilerine üye firmalara üretim yapan fabrikalarda çalışma koşullarına dair denetim yaptıklarını ancak bu işlemin şeffaf olmadığını, kamuoyu tarafından da “şirketlerin yönlendirdiği bir sis perdesi” veya “eleştirileri yumuşatmak için hükümetlerin kullandığı yumuşak bir mekanizma” olmakla eleştirildiklerini belirtiyorlar.¹⁸

Kısacası, yerel sendikaların zayıfladığı bir ortamda, göçmen işçilerin hakları konusunda FLA veya ETI gibi kuruluşların çalışmaları çok önemli olsa da, sendikaların bıraktığı boşluğu doldurabilmeleri mümkün gözükmemektedir.

7. SONUÇ

Türkiye bugün Avrupa hızlı moda giyim markaları için başlıca tedarikçilerden biridir. Avrupa pazarlarına yakınlığı, imalattaki hız ve kalitesi ve düşük maliyetleri

¹⁷ <http://www.fairlabor.org/sites/default/files/documents/reports/march-2015-fla-eti-roundtable-syrian-refugees.pdf>

¹⁸ FLA'ya yöneltilen bu eleştiriler, Apple firması için üretim yapan Foxconn tesislerindeki (Çin) çalışma koşulları hakkında FLA'nın verdiği olumlu rapor sonrasında 18 işçinin intihara kalkışmasıyla ortaya çıkan “Foxconn skandalı”na dayanıyor (Nova ve Shapiro, 2012).

sayesinde inişli çıkışlı da olsa şimdilik bu konumunu korumaktadır. Küresel kapitalizmin yeniden yapılanmasıyla, çokuluslu firmaların maliyetlerin en ucuz olduğu yerlere kayabilme yeteneği kazanmış olması, bugün *fast fashion* akımını benimseyen büyük hazır giyim markalarını sektörün en güçlü aktörleri haline getirmiş durumdadır. Bu markaların ana tedarikçilerinden biri olan Türk dış ticaret firmaları sertleşen küresel rekabetten dolayı darboğaza girdikçe, atölye sahiplerinin de işleri zorlaşmakta; maliyetleri azaltmak için ücretleri daha da düşürme yoluna gitmektedirler. Böylece, krizin yukarıdan aşağıya aktarıldığı, en altta da göçmen işçilerin ve diğer kırılgan toplumsal grupların olduğu bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Ancak tam da bu noktada, küresel ekonominin çelişkilerinden biriyle karşılaşırız. Büyük giyim firmaları bir yandan düşük maliyet peşinde ücretlerin daha da düşmesine ve çalışma koşullarının kabul edilemez ölçüde kötüleşmesine neden olurken, öbür yandan markalarının imajını ve itibarını korumak için temel işçi haklarına saygı göstermek ve çalışma koşullarıyla ilgili bazı standartlara riayet etmek zorunda kalır.¹⁹ Bu çelişkiyi çözmek üzere yeni bir aktör sahneye çıkar: Sendikaların zayıfladığı günümüzde, yeni çalışma örgütleri bir tür küresel yönetim aktörü olarak, göçmen işçilerin hakları ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi konusunda etkin bir rol oynamaya başlamaktalar. Bunun Türkiye'deki örneklerinden olan FLA ve ETI gibi küresel sivil toplum örgütleri, devletlerin şirketler lehine bıraktığı regülasyon ve denetleme görevini üstlenirken, “arabulucu stk” (Sethi ve Rovenpor, 2016) rolünü de benimsemekteler. Örneğin Türkiye'deki işgücü piyasasındaki tabakalaşmanın en altında yer alan Suriyeli işçilerin çalışma izinlerinin düzenlenmesi konusunda FLA ve ETI, hükümet temsilcileri ve diğer paydaşları bir araya getirerek yönetmeliğin çıkmasında etkin bir rol oynamıştır.

Sonuç olarak, sendikaların devletler tarafından baskılandığı, kayıtdışılığı yoğun olmasından dolayı sendikalaşma oranının düşük olduğu konfeksiyon veya tarım gibi işkollarında, küresel örgütler sendikalardan daha etkili sonuçlar alabilmektedir. Ancak unutmamak gerekir ki, bu başarıyı mümkün kılan, küreselleşmenin bir çelişkisi olarak, küresel firmaların marka imajını koruma çabasıdır. Eğer hazır giyim imalatının çok büyük bir kısmı dış pazarlar için yapılıyor

¹⁹ Bu makale biterken BBC Türkçe internet sitesinde yayınlanan “Çocuk mülteciler Türkiye’de tekstil atölyelerinde çalıştırılıyor” başlıklı bir haber “marka itibarı” konusunun önemini gösterdi. Marks and Spencer, Zara ve Mango gibi firmalara üretim yapan Türkiye’deki tedarikçi fabrikalarda çocukların çalıştığını ortaya çıkaran BBC’ye ilk tepki de bunun “Made in Turkey algısına zarar vermek isteyen bir komplo olduğunu” iddia eden İHKİB’den geldi. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37748847> (erişim tarihi 26.10.2016) ve <http://www.hurriyet.com.tr/komplo-iddiasi-40259954> (erişim tarihi 26.10.2016)

olmasaydı veya Avrupa ve Amerika'daki tüketiciler etik referanslarla kötü çalışma koşullarına tepki göstermiyor olsaydı, söz konusu küresel çalışma örgütlerinin de böyle bir etkisi olamazdı. Son olarak, Suriyeli mültecilere çalışma izni verilmesi konusundaki kampanyanın başarısında, ilgili tarafların bu konudaki hedef ve çıkarlarının kesişmesi olduğunu da göz ardı etmemek gerekir.

KAYNAKÇA

Akalın, Ayşe (2012), "The Exceptional Migrants? The regularization of migrant domestic workers in Turkey", paper presented at Second ISA Forum of Sociology, Buenos Aires.

Akpınar, Taner (2010), "Türkiye'ye Yönelik Kaçak İşgücü Göçü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(3):1-22.

Anner, Mark, Ian Greer, Marco Hauptmeier, Nathan Lillie ve Nik Winchester (2006), "The industrial determinants of transnational solidarity: Global interunion politics in three sectors", European Journal of Industrial Relations, 12(1), 7-27.

Balaban, Utku B. (2014), "Conditions of Internal Migration and Contemporary Industrial Relations in Turkey", Sert, Deniz Şenol ve Deniz Karel Korfalı (der.) Migration and Turkey: Changing Human Geography içinde, The Isis Press, İstanbul, 91-136.

ÇSGB (2014), "Yabancıların Çalışma İzinleri Raporu", Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.
[http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgb/dosyalar/istatistikler/Yabanci-Izinleri-2014_\(erişim_tarihi:_14.8.2015\)](http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgb/dosyalar/istatistikler/Yabanci-Izinleri-2014_(erişim_tarihi:_14.8.2015))

Dağdelen, Görkem (2008), Changing Labour Market Positions and Workplace Interactions of Irregular Moldovan Migrants: The Case of Textile/Clothing Sector in Istanbul, Turkey, Unpublished Master Thesis, ODTÜ Sociology Department, Ankara.

Dal, Vedat ve Muazzez Gürpınar (2010), Hazır Giyim Sanayinde Hızlı Moda Kavramı ve Bir Model Önerisi, İstanbul Sanayi Odası Yayınları, No.2010/13 (İstanbul).

Daniş, Didem, Cherie Taraghi ve Jean-François Perouse (2009), “Integration in Limbo’: Iraqi, Afghan, Maghrebi and Iranian Migrants in Istanbul”, İçduygu, Ahmet ve Kemal Kirişci (Der.), Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey (Istanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları): 443-636.

Daniş, Didem (2016), “Türk Göç Politikasında Yeni Bir Devir: Bir dış politika enstrümanı olarak Suriyeli mülteciler”, Saha Dergisi, 2: 6-12.

Dedeoğlu, Saniye (2008), Women workers in Turkey: Global industrial production in Istanbul (IB Tauris).

Dedeoğlu, Saniye ve Çisel Ekiz Gökmen (2011), Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar (Ankara: Efil Yayınları).

Dedeoğlu, Saniye (2011), “Garment ateliers and women workers in Istanbul: Wives, daughters and Azerbaijani immigrants”, Middle Eastern Studies 47(4): 663-674.

Diñer, Osman B., Vittoria Federici, Elizabeth Ferris , Sema Karaca, Kemal Kirişci, ve Elif Özmenek Çarmıklı (2013), Turkey and Syrian Refugees: The Limits of Hospitality. International Strategic Research Organization (USAK).

Eder, Mine ve Özlem Öz (2010), “From Cross-Border Exchange Networks to Transnational Trading Practices? The Case of Shuttle Traders in Laleli, Istanbul”, Transnational Communities: Shaping Global Economic Governance: 82-104.

Erder, Sema, Selmin Kaşka (2003), “Düzensiz Göç ve Kadın Ticareti: Türkiye Örneği”, International Organization for Migration, Cenevre.

Erdoğan, Seyhan ve Nazlı Şenses (2015), “Irregular Migrant Labour, Trade Unions, and Civil Society Organizations in Turkey”, Migration, Precarity and Global Governance. Challenges and Opportunities for Labour, 177-198.

Gökbayrak, Şenay ve Seyhan Erdoğan (2010), “Irregular Migration and Trade Union Responses: The Case of Turkey.” Industrial Relations and Human Resources Journal, 12(2): 89- 114.

İçduygu, Ahmet (2003), Irregular migration in Turkey (No. 12), International Organization for Migration.

İçduygu, Ahmet (2015), Syrian refugees in Turkey: The long road ahead (Washington, DC: Migration Policy Institute).

ITKIB (2015), İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri “Tekstil ve Hammaddeleri Sektörü 2015 Yılı Ocak Ayı İhracat Bilgi Notu”, https://www.itkib.org.tr/ihracat/DisTicaretBilgileri/raporlar/dosyalar/2015/1_tekstil_bilgi_notu_ocak_2015_sifreli.pdf (18/08/2015).

Kılıç, Cem (2011), “Kayıtlı Çalışma Süreci ve Tekstil Sektörü İşletmelerinin Yeniden Yapılandırılması El Kitabı”, Öz-İplik İş Sendikası ile Malatya Ticaret ve Sanayi Odası Sosyal Dialog ve Eğitim Yoluyla Kayıtlı İstihdamın Desteklenmesi Projesi Raporu.

Kızıllı, Cihan (2016), “Turkey’s Policy on Employment of Syrian Refugees and Its Impact on the Turkish Labor Market”, paper presented at the 4th Turkish Migration Conference, Vienna, 12-15 July 2016.

Korkmaz, Emre Eren (2015), “Building Coalitions for Transnational Trade Union Solidarity: Comparative Analysis of Three Campaigns from Turkey”, *Global Labour Journal*, 6 (1): 24-40.

Lordoğlu, Kuvvet (2010), “Türkiye’deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar”, Pusch, B. ve Wilkoszewski, T. (Der.) Türkiye’ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar (İstanbul: Kitap Yayınevi): 89-109.

Marino, Stefania, Rinus Penninx and Judith Roosblad (2015), “Trade unions, immigration and immigrants in Europe revisited: Unions’ attitudes and actions under new conditions”, *Comparative Migration Studies*, 3 (1): 1-16.

Maroukis, Thanos, Krystyna Iglicka, Katarzyna Gmaj (2011), “Irregular Migration and Informal Economy in Southern and Central-Eastern Europe: Breaking the Vicious Cycle?”, *International Migration*, 49(5): 129-156.

Nova Scott ve Isaac Shapiro (2012), “Polishing Apple: Fair Labor Association gives Foxconn and Apple undue credit for labor rights progress”, *Economic Policy Institute*, Briefing Paper 352.

Özçürümez, Saime ve Deniz Yetkin (2014), “Limits to Regulating Irregular Migration in Turkey: What Constrains Public Policy and Why?”, *Turkish Studies*, 15(3): 442-457.

Öz-İplik İş Sendikası (2009), “Tekstil Sektörü Değerlendirme Raporu”, <http://www.oziplikis.org.tr/tr/data.asp?id=171> (18.8.2015).

Piveteau, Alain (2009), "Intégration productive transfrontalière ou reproduction d'un rapport de sous-traitance: les confectionneurs tangérois", *Critique économique*, 25: 17-39.

Sethi, S. Prakash (2002), "Corporate codes of conduct and the success of globalization", *Ethics & International Affairs*, 16 (01): 89-106.

Sethi, S. Prakash, ve Janet L. Rovenpor (2016), "The Role of NGOs in Ameliorating Sweatshop-like Conditions in the Global Supply Chain: The Case of Fair Labor Association (FLA), and Social Accountability International (SAI)", *Business and Society Review*, 121 (1): 5-36.

Sluiter, L. (2009), *Clean clothes: A global movement to end sweatshops* (Pluto Press).

Spener, David ve Randy Capps (2001), "North American free trade and changes in the nativity of the garment industry workforce in the United States", *International Journal of Urban and Regional Research*, 25 (2): 301-326.

Şenses, Nazlı (2015), "Rethinking Migration in the Context of Precarity: The Case of Turkey", *Critical Sociology*, 42 (7-8): 975-987.

Tanyılmaz, Kurtar ve M. K. Kıroğlu (2007), "Türkiye'de göçmen işçiler ve işgücü piyasası üzerine etkileri", *Arı, Aylan (Der.)*, Türkiye'de Yabancı İşçiler, (İstanbul: Derin Yayınları).

Tokatlı, Nebahat, Neil Wrigley, ve Ömür Kızılgün (2008), "Shifting global supply networks and fast fashion: made in Turkey for Marks & Spencer", *Global Networks*, 8 (3): 261-280.

Tokatlı, Nebahat, Ömür Kızılgün ve Jinsook E. Cho (2010), "The clothing industry in Istanbul in the era of globalisation and fast fashion". *Urban Studies*, 48 (6): 1201-1215.

Toksöz, Gülay, Seyhan Erdoğan ve Selmin Kaşka (2012), "Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları", IOM International Organization for Migration Raporu http://www.turkey.iom.int/documents/Labour/IOM_irregular_labour_migration_tr_06062013.pdf.

Yükseker, Deniz (2003), *Laleli-Moskova Mekiği, Kayıtdışı Ticaret ve Cinsiyet ilişkileri* (İstanbul: İletişim).

alternatif politika

Yayın İlkeleri

I. Genel Kurallar

1.Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazıların uzunluğu 10.000 sözcüğü geçmemelidir. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiğinde Alternatif Politika Dergisi bütün yayın haklarına sahip olacaktır.

2.Yazarlar unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adresleri ile telefon numaralarını ve e-posta adreslerini bildirmelidir.

3.Dergiye verilecek yazılar Yayın Kurulu'nca ilk değerlendirilme yapıldıktan sonra en az iki hakeme gönderilecek, hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, rapor çerçevesinde düzeltilmesine, yazının geri çevrilmesine ya da üçüncü bir hakeme gönderilmesine karar verilecek ve durum yazara en kısa sürede bildirilecektir. Yayımlanmayan yazılar yazara geri gönderilmeyecektir.

4.Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç 3 ay içerisinde yapılarak Yayın Kurulu'na ulaştırılması gerekmektedir.

5. Alternatif Politika Dergisi'nin yazı dili Türkçe olmakla birlikte İngilizce dilinde de yazılar yayımlanmaktadır. Yazı bu dillerden hangisinde yazılmış olursa olsun ortalama 150 sözcükten oluşan Türkçe ve İngilizce özetler de yazının başına eklenerek gönderilmelidir. Aynı şekilde, hangi dilde yazılmış olursa olsun yazının başlığının Türkçe ve İngilizce olarak yazıya eklenmesi, ayrıca yine Türkçe ve İngilizce olarak 5 anahtar sözcüğün belirtilmesi gerekmektedir.

6.Yazarlara telif ücreti ödenmemektedir.

7.Yazılar .doc ya da .docx halinde alternatifpolitika@gmail.com adresine gönderilmelidir.

II. Yazım Kuralları

1.Yazı, word formatında, 1.5 satır aralığında, ana bölümlerinde 12 punto; dipnot, özet, kaynakça, tablo gibi bölümlerinde ise 10 punto harf büyüklüğünde ve Times New Roman karakterinde yazılmalıdır.

2.Yazının giriş bölümüne numara verilmemelidir. İzleyen bölümler yalnızca ilk harfleri büyük olacak şekilde numaralandırılmalıdır.

III. Referanslar, Dipnot ve Kaynakça

Metin içinde yapılacak referanslar ayrıca içinde gösterilecektir. Kaynakça da bu referans sistemine uygun olarak hazırlanacaktır. Aşağıda farklı nitelikteki kaynakların metin içindeki referanslarda ve kaynakçadaki yazılış biçimleri örneklerle gösterilmiştir:

a) Tek yazarlı kitaplar ve makaleler:

Metin içindeki referans (kitap): (Wendt, 2012: 85).

Aynı yazarın, aynı yıl birden fazla eserine referans yapılması durumunda: (Wendt, 2012a: 85); (Wendt, 2012b: 40).

Kaynakçada: Wendt, Alexander (2012), Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi (İstanbul: Küre Yayıncılık) (Çev. Helin Sarı Ertem, Suna Gülfer Ihlamur Öner).

Metin içindeki referans (makale): (Waterbury, 1991: 15).

Kaynakçada: Waterbury, John (1991), “Twilight of State Bourgeoisie”, International Journal of Middle Eastern Studies, 23 (1): 1-17.

b) İki yazarlı kitaplar ve makaleler:

Metin içindeki referans (kitap): (Balibar ve Wallerstein, 2000: 67).

Kaynakçada: Balibar, Etienne ve Immanuel Wallerstein (2000), Irk Ulus Sınıf (İstanbul: Metis Yayınları) (Çev. Nazlı Ökten).

Metin içindeki referans (makale): (Sina ve Soyer, 1998: 108).

Kaynakçada: Sina, Zeynep ve Serap Soyer (1998), “Sosyolojik Açıdan Kooperatifçilik Teorisinin Niteliğine İlişkin Düşünceler” , Amme İdaresi Dergisi, 31 (3): 103-117.

c) İkiyden çok yazarlı kitaplar ve makaleler:

Metin içindeki referans (kitap): (Gönlübol vd., 1996: 45).

Kaynakçada: Gönlübol, Mehmet, Haluk Ülman, Ahmet Şükrü Esmer, Cem Sar, Duygu Sezer, Oral Sander ve Ömer Kürkçüoğlu (1996), Olaylarla Türk Dış Politikası, 1919-1995 (Ankara: Siyasal Kitabevi).

İkiyden çok yazarlı makaleler de yukarıdaki örneğe göre kaynakçada yer alacak ve referanslar da bu örneğe göre yapılacaktır.

d) Derleme yayınlar içinde yer alan makaleler:

Metin içindeki referans: (Riddell, 1994: 53).

Kaynakçada: Riddell, Peter (1994), “Major and Parliament” , Kavanagh, Dennis ve Anthony Seldon (Der.), The Major Effect (London: Macmillan): 46-63.

Metin içindeki referans: (Geray, 1992: 236).

Kaynakçada: Geray, Cevat (1992), “Çevre İçin Eğitim”, Keleş, Ruşen (Der.), İnsan Çevre Toplum (Ankara: İmge): 223-240.

e) Kurum yayınları:

Metin içindeki referans: (DPT, 1989: 145).

Kaynakçada: DPT (1989), Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994 (Ankara).

f)İnternet kaynakları:

Metin içindeki yollamada: (Çubukçu, 2009).

Kaynakçada: Çubukçu, Mete (2009), “Bu Kimin Zaferi?”, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/473346.asp> (15.06.2010).

Metin içindeki yollamada: (Dışişleri Bakanlığı, 2010).

Kaynakçada: Dışişleri Bakanlığı (2010), <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (16.06.2010).

g)Bunların dışında adı uzun çeşitli resmi yayınlara ya da mevzuata metin içinde yapılacak yollamalarda kısaltmalar kullanılmalıdır. Örneğin Devlet Memurları Kanunu için DMK, Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkında Kanun için ASBHK gibi.

h)Yollamalar dışındaki açıklamalar için dipnot kullanılmalıdır.

alternatif politika

Alternatif Politika Dergisi

İletişim İçin

Adres: Abant İzzet Baysal Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Uluslararası İlişkiler Bölümü, Merkez/BOLU

Tel: 0374 254 1000-1482

Web: www.alternatifpolitika.com

E-posta: alternatifpolitika@gmail.com

Online ISSN: 1309-0593